

**Aspectes sanitaris
dels arxius parroquials
del PRIORAT
(segles XVI-XVIII)**

JORDI PAU I ROIGÉ

**Aspectes sanitaris
dels arxius parroquials
del PRIORAT
(segles XVI-XVIII)**

**Barcelona
1993**

El Seminari Pere Mata, de les Unitats de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia i d'Història de la Medicina de la Universitat de Barcelona, fou creat en ocasió del centenari la mort de Pere Mata i Fontanet (Reus, 1811 - Madrid, 1877) que fou professor de Medicina Legal, com a eina per facilitar la publicació de llibres i la difusió de l'activitat científica.

*Publicacions del Seminari Pere Mata, de la Universitat de Barcelona.
Número 50.*

© Jordi Pau i Roigé

© Seminari Pere Mata
Unitats d'Ensenyament i Recerca de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia
UER d'Història de la Medicina
Departament de Salut Pública i Legislació Sanitària
Universitat de Barcelona

PPU
Promociones y Publicaciones Universitarias, S.A.
Marqués de Campo Sagrado, 16
08015 Barcelona

ISBN: 84-477-0141-1
D.L.: L-421-1993

Imprimeix: Poblagràfic, S.A. Av. Estació, s/n. La Pobla de Segur (Lleida.)

1. PROLEG

Els llibres sacramentals que es conserven encara en moltes parròquies del nostre país --i a vegades estan custodiats en els arxius dels bisbats-- tenen una gran quantitat d'informació que pot ser útil des de punts de vista i d'interès ben diferents. En primer lloc, i de manera més immediata, ens informen de la realitat de les persones que van viure: qui va néixer, es va casar i va morir. El seu interès, inicialment demogràfic, és extraordinari. Així podem saber quins van ser els nostres antecessors concrets en les tasques mèdiques. Però podem trobar-hi també dades que ens fan llum en molts altres aspectes del nostre passat.

Un dels camps en que és més fèrtil l'estudi dels arxius parroquials, en èpoques reculades, és el de la sanitat. Tenen interès principalment quan els analitzem en períodes en que les altres informacions complementàries són més minces. Aquest és el cas dels segles XVI i XVII i encara la primera meitat del XVIII.

En aquesta llarga etapa la nostra medicina té un nivell molt baix. Adhuc el nostre to global com a poble és baix. Les institucions sanitàries fan una vida gairebé només vegetativa. Tenim pocs hospitals i molts d'ells fan una assistència a la mesura de la medicina de l'època; altres potser no passen d'institucions de beneficència. Tampoc podien fer gran cosa perquè el nivell científic era baix i només es va despertar aquí cap a meitat del segle XVIII.

En aquesta situació l'estat de la nostra medicina no es pot estudiar per medi de l'anàlisi dels textos científics, que són molt pocs, ni de les grans personalitats, que gairebé són inexistents. Aleshores cal cercar el pols de la nostra medicina, i de tota la sanitat, en la vida i activitat dels professionals esparsos per tots els racons de Catalunya. Així en els arxius de les parròquies trobem notícia de la vida de molts sanitaris: metges, cirurgians, apotecaris, altres, que tenien cura, a la mesura del que sabien, de la salut dels nostres avantpassats de fa 2, 3 ó 4 segles. Molts devien ser més que rebesavis nostres. Així podem demostrar com Catalunya és manté com un país ben vertebrat, malgrat els ensurts i la baixa de to vital, on a cada racó hi ha una part de la seva població, de la seva societat, que conserva el mínim de lligam i estructura que li van permetre de sobreviure.

Hi ha una línia de recerca prou extensa, amb més de vint treballs d'aquesta orientació, que ens va marcant, i encara en falta molt, les dades sobre la nostra sanitat de l'època moderna. Així moltes comarques de Catalunya van tenint estudis, si més no parcials, que fan conèixer que va passar allà en el temps que estudiem. La línia va començar amb un estudi dels doctors Camps a l'arxiu de sant Joan de Lleida. Fou

paral·lel l'inici del Diccionari Biogràfic de metges catalans començat pels doctors Calbet i Corbella, i al qual aquests estudis hi aporten gran quantitat de material. De tot això ara fa deu anys i l'obra que n'ha seguit ha estat molt fèril.

Ens han donat dades, fins ara desconegudes, sobre molts aspectes, principalment de la mortalitat de la nostra població i ha permès que sortissin a la llum un gran nombre de sanitaris, alguns dels quals van fer la seva tasca, a cada poble, durant períodes prou llargs de la seva vida.

Calia però que a cada racó de Catalunya, a cada comarca, a cada parròquia, hi hagués l'investigador dedicat i sacrificat que anés desvetllant, buidant el seu contingut. Això ha estat possible gràcies a la dedicació de moltes persones, per la majoria de les quals ha constituït el tema de la seva tesi de doctorat. Una relació gairebé completa es troba a la bibliografia d'aquest treball. Entre aquests investigadors el doctor Jordi Pau ha tingut al seu càrrec l'estudi del Priorat, una comarca que va tenir el seu moment d'expansió a partir de la meitat del segle XVIII, i molt rica en documentació, que ha anat cercant, amb paciència i treball durant uns quants anys. El fruit d'aquesta tasca són molts centenars de pàgines que ara es resumeixen en aquest llibre. Cal dir que ha buidat més de vuitanta mil inscripcions sacramentals en els registres de les nostres parròquies, que és la partida més gran entre tots els treballs monogràfics que s'han fet d'aquest tipus. Ara, entre totes, voltem ja el milió d'inscripcions analitzades i que ens porten, en moltes d'elles, informació útil de tipus sanitari.

Entre les dades que es troben en aquests estudis en volia remarcar dues de més importants. Una és la pròpia existència del personal sanitari. Ja ho hem assenyalat. Veiem com els cirurgians formen el grup més nombrós dels professionals sanitaris, el que indica un nivell relativament baix pel que fa a l'assistència. En el primer temps s'inclouen els barbers. Cal remarcar la relativa riquesa de la troballa de manescals, potser més abundant que en altres indrets de Catalunya. Però potser cal remarcar les dades que es troben, de manera continuada, i al Priorat amb una certa abundància, sobre una professió femenina relativament desconeguda en el seu detall: les llevadores, les dones que atendien, de manera habitual, a les seves veïnes, en els parts. Les coneixem en part per un fet col·lateral, la seva intervenció en els bateigs de necessitat, d'urgència, en el cas de que el part anés malament i s'hagués de cristianar l'infant sense temps d'avisar el capellà. Es un tema important en el qual el doctor Jordi Pau ens aporta una informació de primer ordre, sobre tot en alguns pobles i esmentant nissagues de llevadores, així per exemple a Poboleda.

Un altre punt important és l'estudi de la mort violenta a la societat civil. Hi ha el cas de les guerres. Però endemés cal saber el que passava en els accidents i les agressions, fins i tot les execucions, i així tenim dades prou interessants, per exemple per documentar clarament la casuística de la mortalitat d'origen laboral a la Catalunya del segle XVII. També aquí, i en el conjunt de treballs d'aquesta línia, les dades de primera mà són capdavanteres en l'estudi històric de la nostra sanitat. Queden encara molts altres aspectes.

Finalment voldria remarcar un altre punt, el dels autors de la recerca. Ja hem dit que la línia és important per conèixer l'estat de la nostra medicina a l'època moderna. En aquesta tasca cal esmerçar-hi moltes hores, anar sovint a la buidar arxius, en indrets a vegades allunyats dels centres habituals de recerca. Menys difícil és si es viu prop del lloc que s'estudia. Aquest és el cas dels metges distribuïts per la geografia de Catalunya, que cuiden de la salut de la població rural de les diverses comarques, però també poden tenir interès per la salut passada dels habitants del mateix lloc. Aquesta és doncs una línia que facilita l'estudi i pot apropar a la recerca a persones que per la seva ubicació es poden sentir allunyades o mancades de suport per fer una tasca d'aquest tipus. Ho fan sense cap tipus de subvenció per a la seva recerca i el reconeixement per part de certs nivells de les institucions, que solen tenir una visió molt polaritzada, no sempre és fàcil. La magnífica obra del doctor Jordi Pau és un bon exemple de com es pot acabar una feina important, ben feta i útil pel seu país, des del lloc de treball diari.

Edelmira Domènech
Catedràtica de Psicopatologia
Universitat Autònoma de Barcelona

2.- INTRODUCCIO

La Història de la Medicina dins de l'ensenyament de la llicenciatura a les Facultats, ocupa un petit espai en mig de tot el ventall de disciplines cada vegada més tècniques i complexes, que integren la carrera d'un Metge.

El fet de dedicar un temps, encara que no sigui massa, a conèixer aspectes de la Medicina de temps passats, ens podia semblar en el seu moment, una tasca que no ens havia d'aportar gaire beneficis.

Ara des del meu lloc de Metge Rural, he pogut comprovar com els esdeveniments de segles passats d'una comarca propera al meu lloc de treball com és el Priorat de Tarragona, m'han omplert uns anys de dedicació, a temporades força intensa, en l'estudi i la investigació d'uns textos, sovint en mal estat, que he anat cercant d'un poble a un altre.

Aquest estudi dels llibres Sagramentals de Baptismes, Matrimonis i Obits, segueix la pauta de recerca oberta pels Drs. Camps en la seva monografia "Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida del S. XVII" (1983), i pretén també contribuir al "Diccionari Biogràfic de Metges Catalans" dels Drs. J.M. Calbet i J. Corbella (1981).

La tasca crec que ha estat difícil. Malgrat que el meu lloc de treball m'ha permès dedicar-hi força estones, de vegades m'he trobat amb entrebancs per part dels Rectors que actualment custodien els llibres que he estudiat, quan aquests els he trobat a les Abadies dels seus pobles respectius.

Malgrat tot, he d'agradir la confiança i les facilitats que alguns d'ells hem van donar per poder dur a terme aquest treball.

Actualment, segons la Divisió Comarcal de la Generalitat de Catalunya, el Priorat de la província de Tarragona, està integrat per vint-i-tres pobles que són els següents:

* Bellmunt	* Margalef
* La Bisbal de Falset	* El Masroig
* Cabassers	* La Morera del Montsant
* Capçanes	* El Molar
* Cornudella del Montsant	* Poboleda
* Falset	* Porrera
* La Figuera de Falset	* Pradell de la Teixeta
* Gratallops	* La Torre de Fontaubella
* Els Guiamets	* Torroja del Priorat
* Lloà	* Ulldemolins
* Marçà	* La Vilella Alta
	* La Vilella Baixa

D'alguns pobles no es conserva cap mena de document, i d'altres el període d'anys estudiats es molt curt. Sortosament aquests fets succeeixen en les localitats més petites. És als pobles més grans on he trobat els períodes més llargs, fins i tot des de 1500 en endavant, i el volum de llibres més nombrós i complet.

El Priorat de Tarragona és una extensa comarca que ocupa el desdoblament de la Serralada Prelitoral Catalana en el seu extrem més meridional. Forma una mena de gran amfiteatre, obert cara el Riu Ebre, i la seva extensió aproximada és de 521,83 Km².⁽¹⁾

El nom de la Comarca, segons el Diccionari normatiu de Pompeu Fabra, en l'acceptació que ací ens pertoca, vol dir "territori en el qual tenia jurisdicció un prior".

La primera demarcació històrica que corresponia a aquest concepte i en la que exercia jurisdicció el Prior dels Cartoixans de la mongia de Scala Dei, comprenia sis pobles (Poboleda, La Morera del Montsant, Porrera, La Vilella Alta, Torroja i Gratallops), i una part del municipi de Bellmunt. Aquest nucli és conegut doncs com Priorat Històric. ⁽²⁾

El monestir Cartoixà fou construït l'any 1162 a petició del Rei Alfons d'Aragó i Catalunya, fill de Ramón Berenguer IV, nomenat "Alfons el Cast".

Els també nomenats "fills de Sant Bru", procedents de Grenoble, fondaren als peus de la Serra del Montsant el que seria primer monestir cartoixà de Catalunya i de la península, amb el nom de Scala Dei.

Aquest nom es deu a la visió nocturna d'un pastor, que figurava una escala de mà que arribava fins el cel, per la que pujaven i baixaven els àngels. ⁽³⁾

(1) Iglésies, J.: Les Minves dels Cultius i de la Població a la Comarca del Priorat. Barcelona. 1975.

(2) Anguera, P.; Aragonès i Virgili, M.: El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Santes Creus. 1985.

(3) Anguera, P.; Aragonès i Virgili, M.: El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Santes Creus. 1985.

Els set primers nuclis de població esmentats abans entraren a formar part del domini cenobial, i així es creà el nom de Priorat, per la dependència tant jurídica com civil i també eclesiàstica, amb el Prior d'aquella Cartoixa.

Els monjos van dedicar-se a conrear les terres, i van introduir el cultiu de la vinya a fi d'obtenir-ne un dels millors vins del món.

A més van estendre els seus cultius i ajudaren a civilitzar els pobles i a ensenyar-los les indústries agràries elementals, en especial l'elaboració de vins i licors.

Foren aquests vins els que en poc temps agafaren fama mundial, i a resultes de tot això, la comarca que els produïa fou durant segles, pròspera i floreixent.

Diversos fets puntuals marquen l'evolució i el poblament d'aquesta comarca: la forta sequera del 1555, la Guerra dels Segadors del 1641, la Pesta del 1652, la nova sequera del 1653, i la Guerra de Successió del 1714.

A finals dels S. XVII i principis del S. XVIII, molts habitants del Priorat van emigrar a Reus, que es convertí en el mercat principal dels productes del Priorat i de tota la comarca de Falset. L'abandó del claustre per part dels monjos es centra a l'any 1835.

Malgrat tot, en el S. XVIII es quan trobem el més alt creixement demogràfic en el Priorat: la comarca de Falset passa de tenir 4.203 habitants (1718) a 13.962 (1787), degut en bona part a l'expansió de la viticultura. (4)

És el moment de les grans exportacions des del port de Salou, i del triomf de la vinya, que al Priorat esdevé pràcticament monocultiu.

Reus, en aquesta època, concentra i canalitza el comerç de vins i aiguardents, i experimenta una de les màximes expansions de tot el Principat. Llavors fou quan es comença a parlar de "Reus-Paris-Londres", perquè la cotització dels aiguardents es feia a Reus i a les dues capitals més importants d'Europa. (5)

El creixement de la població es manté encara en el primer terç del S. XIX, assolint la màxima fita històrica el 1887. Des de llavors, la forta plaga de la fil·loxera (1892), provocà incidents socials, i una minva catastròfica en les collites i en la producció dels vins. Això provocà el despoblament del país, la venda de finques a preus baixos, i l'empobriment general.

(4) Aquest creixement representa el 232.19 %, i en comparació amb les altres comarques catalanes, sols és superat per Les Garrigues, el Segrià, i les rodalies de Tortosa. En aquella època, el Priorat no tenia cap gran ciutat; això implica que l'augment de població es va distribuir per totes les contrades, i es fidel reflex de la seva prosperitat. (Anguera, P.; Aragones i Virgili, M. Op. cit. Santes Creus. 1985).

(5) Anguera, P.; Aragones i Virgili, M.: El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Santes Creus. 1985.

En tot el que va de S. XX la tendència a la baixa s'ha mantingut invariable, amb coeficients més elevats en alguns pobles com Torroja, La Morera, Poboleda i la Vilella Alta, que arriben a una despoblació del 60-70 %. A la resta de la Comarca la xifra arriba al 50-60 %. (6)

Bellmunt, depenent de si les mines de plom eren o no explotades, la minva no era tan acusada. (7)

A l'època en que vivim, la tendència del despoblament s'ha mantingut invariable. La manca d'indústries, de ramaderia rendible, i d'una agricultura protegida, ha fet disminuir la natalitat, i els joves han buscat feina en comarques veïnes i zones litorals.

Pel que fa al nom de la Comarca actual, aquest no té res a veure amb l'originari. Va ser ja a principis del S. XX quan el nom de Priorat s'anà estenent per molts pobles que formaven l'antic partit judicial de Falset, amb la finalitat de promocionar els seus vins.

L'Estatut d'Autonomia del 1932 donà el nom de Priorat a tota una vasta comarca que comprenia els pobles del partit judicial de Falset, basant-se essencialment en la configuració del riu Siurana.

Més actualment, Arbolí, poble més vinculat comercialment i socialment amb el Baix Camp, ha deixat de pertànyer al Priorat del 1932.

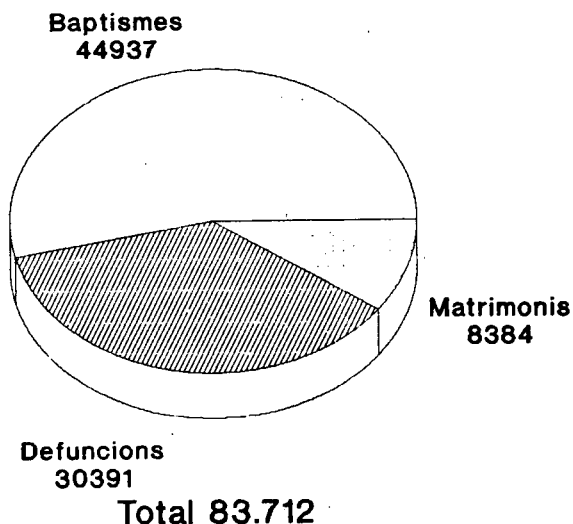
(6) Iglesias, J.: Gran Enciclopèdia Catalana. Vol. XII. Barcelona. 1978.

(7) Abans de l'any 1970 hi varen arribar a treballar fins a 300 treballadors a les mines. A l'any 1970 eren 200 els llocs de treball de l'explotació minera. De fet, el punt més alt de l'expansió demogràfica de Bellmunt, tingué lloc l'any 1920 (1.321 hab.), amb motiu de la forta demanda de plom a conseqüència de la Primera Guerra Mundial. (Recasens i Comes, J.M. Gran Enciclopèdia Catalana. Vol. III. Barcelona. 1971).

3.- DADES DEMOGRAFIQUES I LA SEVA EVOLUCIO AL LLARG DELS SEGLES XVI A XVIII.

L'anàlisi dels diferents Arxius Parroquials m'ha portat a poder recollir informació de 83.712 registres, dels que 44.937 corresponen a Baptismes, 30.391 a Defuncions, i 8.384 a Matrimonis. (Gràfic núm. 1)

Gràfic núm. 1: Total de partides analitzades al Priorat (S. XVI-XVIII).

Els intervals d'anys estudiats són ben diferents per cada poble, donat que no de tots ells es conserven la totalitat dels textos Sagramentals.

L'interval més llarg l'he trobat a Ulldemolins i Cornudella, amb 297 anys, (1503-1800), seguit de Poboleda amb 257 anys, (1543-1800), Cabassers amb 246 anys, (1554-1800), i Falset amb 162 anys, (1638-1800).

El poble del que he recopilat més partides és Falset, amb 21.408, seguit de Cornudella amb 21.334, i Ulldemolins amb 14.138. Recordem però que aquestes tres localitats tenen intervals d'anys estudiats ben diferents. Més lluny queden les 5.815 de Poboleda o les 3.698 de Cabassers.

En aquest punt cal remarcar la importància que hem de donar als Arxius Parroquials com a font d'informació per poder estudiar l'evolució demogràfica d'una població.

Recordem que, a Espanya, la creació del Registre Civil data de la Llei de 17 de juny de 1870. Fins llavors la font per l'anàlisi demogràfica no pot ser altra que els Registres Parroquials. Les actes o partides de baptismes, matrimonis i òbits reflecteixen el pols diari d'una població. (8)

De fet, i en base al raonament d'abans, pot ser vàlida l'afirmació de que, fins que no s'escriguin monografies basades en els registres parroquials, no serà possible treure'n més que conclusions provisionals sobre aquests aspectes demogràfics. (9)

Malgrat tot, hem de tenir present, a l'hora de l'anàlisi dels textos parroquials, certs entrebancs que poden falsejar els resultats:

- cal, en primer lloc, pensar en si el nombre de baptismes es correspon amb el de naixements.
- en segon lloc, cal tenir present les dificultats de classificació dels nounats morts.
- finalment cal recordar que els registres no sempre s'inicien a la mateixa data, fet que dificulta les comparacions.

Amb la realització d'aquest anàlisi, no es preten dur a terme un estudi demogràfic amb caràcters definitius. Malgrat els entrebancs apuntats anteriorment -interval·ls no homogenis, fiabilitat de les dades...- hem d'intentar donar una explicació a aquesta gran quantitat de dades, les quals tenen molta importància.

Així doncs podem veure com la transcendència d'aquests estudis sobre els oblidats Arxius Parroquials, pot esdevenir molt gran. Un exemple d'això pot ser el treball de N. W. Posthumus que, utilitzant l'estreta correlació que existeix entre el nombre de nascuts, (aproximadament igual al de batejats), el nombre de parelles en situació de procreació, i, en fi, el nombre d'habitants, va utilitzar les xifres de baptismes per calcular la població de Leiden (Holanda), al llarg del S. XVII. (10)

3.1.- Els Naixements al Priorat.

En total he recopilat 44.937 naixements, dels que 22.857 (50.86 %) són nens, 21.883 (48.70 %) nenes, i 197 (0.44 %) venturers.

Així doncs, he trobat més naixements de nens que de nenes, encara que les diferències no siguin molt importants. Aquesta afirmació es compleix en tots els pobles analitzats, llevat de tres: Gratallops-Vilella Alta, on els percentatges són idèntics en ambdós sexes, Cabassers, on es troben diferències molt petites, (0.3 % més nenes que nens), i Bellmunt, que és el que presenta diferències més importants, (4.0 % més nenes que nens).

(8) Nadal, J.: La población española (S. XVI-XX). (Ed. Ariel S.A.). Barcelona. 1984. pàg.20.

(9) Domínguez Ortiz: La Sociedad Española en el S. XVII Madrid. (Ed. 63). pàg.63.

(10) N.W. Posthumus: De geschiedenis van de Leidsche Lakenindustrie. Vol III. pàg.882, 1.038. (Citat per Nadal, J., op. cit. pàg. 23).

Respecte als percentatges referents al sexe dels nadons que he trobat en la revisió dels treballs ja publicats, aquests són similars als que jo he presentat. Per citar-ne un, l'estudi de Perpiñà i Gutiérrez, C., dut a terme al Baix Llobregat (1988), refereix que, dels 17.419 nadons documentats, el 51.77 % són nens, el 48.19 % nenes, i el 0.62 % venturers. (11)

Pel que fa als 197 naixements il·legítims o "venturers" que he constatat, no puc presentar percentatges del seu sexe, doncs en molt poques ocasions s'hi feia constar.

En la següent Taula núm. 1 es presenten els venturers trobats a cada localitat, i el percentatge que representen del total de nadons documentats.

Taula núm. 1: Distribució dels fills il·legítims en els diferents pobles del Priorat (S. XVI a XVIII).

Localitats	Interval	Total	Percentatge *
Capçanes	1716-1800	20	2.26 %
Gratallops-Vile.A.	1625-1685	8	1.20 %
Pradell Teixeta	1767-1800	6	0.81 %
Falset	1638-1800	56	0.53 %
Cabassers	1554-1800	18	0.49 %
Poboleda	1543-1800	24	0.41 %
Vilella Alta	1773-1800	2	0.37 %
Ulldemolins	1503-1800	26	0.35 %
Cornudella	1503-1800	35	0.29 %
Bellmunt	1638-1800	2	0.26 %
Total		197	0.43 %

(*) els diferents percentatges, i la seva ordenació, estan calculats sobre el total de baptismes de cada localitat.

(11) Perpiñà i Gutiérrez, C.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de la regió central del Baix Llobregat, Segles XVI, XVII i XVIII. Universitat de Barcelona. (Tesi Doctoral). 1988.

On he trobat més venturers, en percentatge, és a Capçanes, amb un 2.26 %, seguit de Gratallops-Vilella Alta amb un 1.2 %, i Pradell de la Teixeta amb un 0.81 %. Aquestes quantitats se separen notablement de la mitjana calculada pel total de venturers documentats, que és de 0.43 %.

Tot i això, no puc deixar de reflexionar sobre l'autenticitat de les dades. N'és molt possible que no sempre s'anotessin els fills de pares "incògnits", el que comportaria que els percentatges trobats i l'evolució dels nadons venturers al llarg de tot el període estudiat no fossin reals.

Pot ser un bon moment aquest per parlar dels preveres, tant diferents d'uns segles a d'altres. Des del prevere del segle XVI -que moltes vegades era un home vulgar des de molts punts de vista, amb un comportament poc d'acord amb el seu estat-, fins als preveres dels segles XVII i XVIII molt més ordenats i seriosos.

Aquest comentari pot donar explicació a l'ordenació que abans hem vist, a la Taula núm. 1. Les dades de les localitats que trobem a la part alta de l'esmentada Taula, provenen principalment dels S. XVII i XVIII. Pel que fa al percentatge calculat dels pobles amb un interval d'anys estudiats més llarg, aquest ve fortament esbiaixat per les dades del segle XVI, on és excepcional trobar cap nadó "venturer".

En resultats absoluts, el poble on he trobat més fills il·legítims documentats és, comprensiblement, en el que també he pogut analitzar més partides de Baptisme: Falset. A ell, i seguint el mateix criteri, li segueixen Cornudella, Ulldemolins i Poboleda. A Guiamets, La Morera del Montsant i La Vilella Baixa, no n'he trobat cap d'ells de documentat.

En resultats absoluts, per segles, la segona meitat del segle XVI és la que registra menys quantitat de venturers, representant tan sols el 0.08 % de totes les partides de Baptisme analitzades. Podria indicar això que els preveres d'aquells anys no donaven tanta importància a aital fet ?.

En el segle XVII, aquest percentatge augmenta fins el 0.33 %, trobant-se molt lluny del que detecta l'autor D. Montaña (12) en el seu estudi de Terrassa, que en troba un 1.5 % a dit segle, coincidint, però, amb els meus resultats (0.4 %) del segle XVIII.

En comparació amb altres autors, el percentatge trobat al Priorat (0.4 %), és lleugerament inferior al que troba M.A. Alvarez (13) en el seu estudi del Baix Penedès, (que és del 0.66 %), i també inferior al 0.62 % que detecta C. Perpiñá (14) en la seva investigació duta a terme a la regió central del Baix Llobregat.

(12) Montaña i Buchaca, D.: Aspectes Sanitaris del terme i vila de Terrassa en els segles XVI a XVIII. Barcelona (Seminari Pere Mata). 1987.

(13) Alvarez, M.A.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de l'Alt Penedes (S. XVI a XVIII). (Tesi Doctoral) 1991.

Per poder seguir l'evolució demogràfica del Priorat en el període analitzat (del s. XVI al XVIII), he buscat en quines localitats són coincidents els anys estudiats. Sortosament això passa en els pobles més grans, Poboleda, Ulldemolins, Cabassers i Cornudella, des de 1554 fins a l'any 1800, als que s'afegeix Falset l'any 1638.

Cal puntualitzar que els que presentaré són resultats aproximats, doncs, dels altres pobles, o bé no tinc recollida cap dada, o les que tinc sols coincideixen amb els pobles enumerats abans de forma esporàdica.

Malgrat tot, la informació i les conclusions, que podrem treure dels resultats obtinguts, són prou valuoses per comprendre l'evolució de la natalitat, i les influències que sobre ella van suposar tota una sèrie d'esdeveniments que més endavant intentarem analitzar.

Del total de 44.937 partides de Baptisme, 37.504 (83.5 %) són susceptibles de poder ser analitzades conjuntament, doncs, tot i pertànyer a cinc pobles diferents, (Poboleda, Ulldemolins, Cabassers, Cornudella i Falset), corresponen al mateix interval d'anys (1554-1800).

De dos dels cinc pobles, Cornudella i Ulldemolins, tinc documentació recollida de naixements des de l'any 1503 en endavant, però he tingut que menysprear l'interval 1503-1553 per poder obtenir un grup més homogeni de pobles i anys estudiats.

La documentació de Falset comença l'any 1638. Tot i això he inclòs aquest poble dins del grup, donat el seu pes específic tan notori que va representar pel Priorat de segles passats. Crec que sense ell, l'anàlisi de l'evolució de la natalitat podria quedar mancada de realisme. Els gràfics que he representat faran menció expressa d'aquest fet, per no conduir a errades d'interpretació.

Abans d'endinsar-nos en l'anàlisi de la representació de la natalitat al Priorat (1554-1800), hem de tenir present que aquesta és una comarca interior, exclusivament dedicada a l'agricultura, i geogràficament situada al marge dels grans corrents comercials.

Hem de tenir present, també, que no tenia aleshores una gran capital que aglutinés la població. Falset era el nucli més destacat, però Cornudella, Poboleda i Ulldemolins eren localitats amb personalitat pròpia. (15)

Recordem, també, que Catalunya arriba a la segona meitat del S. XV dins d'una forta davallada demogràfica provocada per períodes greus de fam, guerres i epidèmies,

(14) Perpiñá i Gutierrez, C.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de la Regió Central del Baix Llobregat. Op. cit.

(15) Iglésies, J.: Les Minves dels Cultius i de la Població a la Comarca del Priorat. Barcelona. Fundació Salvador Vives Casajuana. 1975. pàg.65.

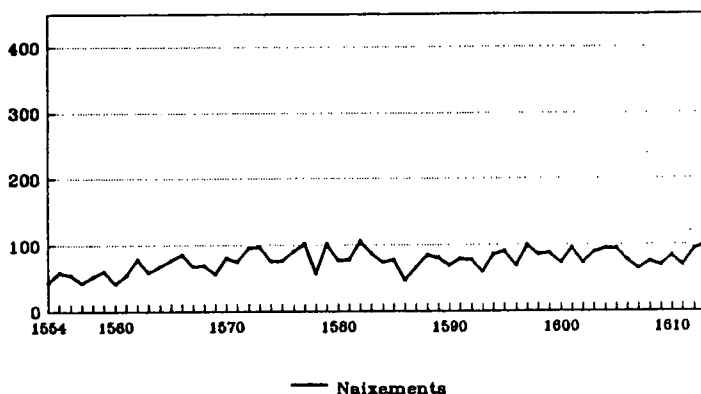
i que no és fins molt a finals del S. XV quan sembla iniciar-se una recuperació demogràfica. (16)

En el cens de l'any 1553, la densitat de la Comarca del Priorat era de 2,15 focs/Km-2, una mica superior a la mitjana que es calcula per Catalunya, (2,12 focs/Km-2). La relació que s'accepta és de cinc habitants per "foc", el que ens donaria aproximadament una densitat de població de quasi 11 hab./Km-2. (17)

L'anàlisi del meu estudi al Priorat pren com a punt d'inici l'any 1554, (veure Gràfics següents). Des d'ací i fins l'any 1582 el creixement és escàs però constant, i s'arriben a superar en tres ocasions els 100 naixements per any. (18)

Gràfic núm. 2: Evolució de la Natalitat al Priorat (1554-1613).

EVOLUCIÓ DE LA NATALITAT
PRIORAT: Pobo.Ulld.Cabassers, i
Cornudella

Cabassers 1607-1611, destruït.

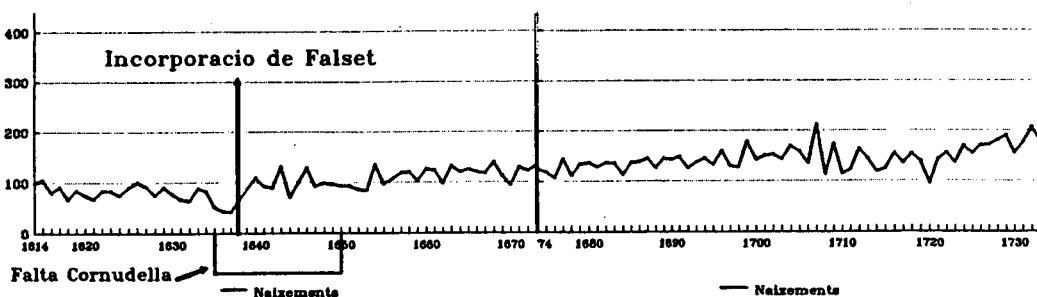
De fet hem de tenir present que l'antic model econòmic vinculava de forma molt determinant el desenvolupament de la població a les fluctuacions de les collites. Era com un cercle tancat en el que, si la situació de manca d'aliments es prolongava, la fam i les epidèmies desencadenaven una mortalitat i un descens demogràfic extraordinaris.

(16) Iglésies, J.: Op. cit. pàg. 66.

(17) Soldevila, F.; Valls i Taberner, F.: Història de Catalunya. Barcelona. (Ed. Selecta). 1982. pàg. 438.

(18) Recordem que al llarg de tot aquest punt de la discussió, el concepte i comentaris que facin referència al "Priorat", són per extensió dels resultats conjunts que s'han obtingut dels pobles Cornudella, Poboleda, Ulldemolins, Cabassers i Falset.

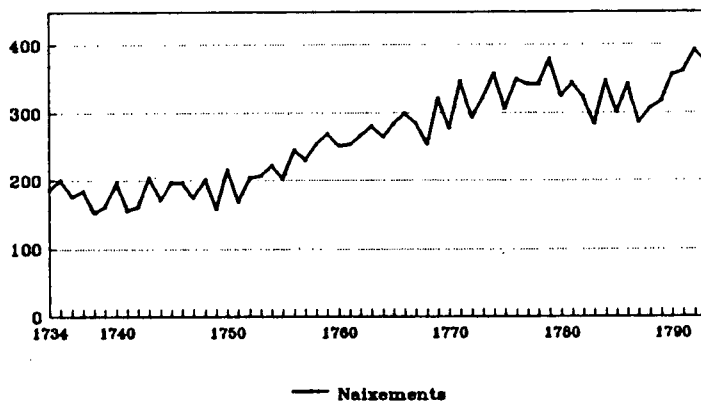
Gràfic núm. 3: Evolució de la Natalitat al Priorat (1614-1733).

Caba.1616-1624/Cor.1635-1650, destruïts.

Gràfic núm. 4: Evolució de la Natalitat al Priorat (1734-1800).

EVOLUCIÓ DE LA NATALITAT
PRIORAT: Pobol.Ulldem.Cabas.
Cornud. i Falset

En termes generals, el nombre de batejats augmentava en els períodes immediats a l'abundància, i disminuïa en els posteriors als de pobresa. (19)

Pel que fa a les poblacions veïnes al Priorat, hem de reconèixer que l'important creixement de la corona castellana era fidel reflex de la forta expansió econòmica que va gaudir en temps del regnat de Felip II. Les importants arribades de plata del continent americà van donar un impuls considerable tant a l'economia com al desenvolupament social i demogràfic de les gentes i les terres a occident del Principat, sobretot en el període 1551-1600. (20)

Catalunya, tot i no quedar al marge d'aquesta influència, no va gaudir d'aquesta expansió tant notòria. Malgrat això, la població catalana va créixer durant tot el segle XVI. (21)

Pel que fa al Priorat, passat l'any 1582, i, segons es pot observar al Gràfic núm. 3 representat abans, experimenta una lleugera davallada en el nombre de naixements que no torna a estabilitzar-se fins passat l'any 1600.

Aquest període "de baixada" de la natalitat es pot relacionar amb l'epidèmia catalana de Pesta que va patir el Principat als voltants de l'any 1598 i que va venir precedida d'un llarg període de penúria alimentària. (22)

Malgrat aquest fet reconegut i documentat, per aquella època no he trobat notícia de cap mena d'epidèmia de Pesta al Priorat. Tot i això, aquesta lleugera davallada no durarà massa. Passat l'any 1610 ja tornen a assolir-se els 100 naixements per any.

Globalment podem dir que entre 1576 i 1630, llevat de fets puntuals, la dinàmica de la població del Priorat és positiva, creixent. El mateix comentari és vàlid per la resta de Catalunya. Les corbes parroquials estudiades donen excedents naturals de població més clarament marcats. (23)

El període 1589-1591, i l'any 1606 són èpoques de dramàtica escassetat i de mortaldats brutals a Catalunya (24), que jo no detecto, al menys en quant a la capacitat de procreació de la població del Priorat.

Més endavant, entre l'any 1630 i el 1638, any en el que s'incorporen al gràfic les dades de Falset, la corba ja torna a mostrar una lleugera davallada. Són els anys

(19) Nadal, J.: La Población Española. Op.cit. pàg.24-25

(20) Id. id. pàg.28-29.

(21) Soldevila, F.: Hist. de Catalunya. Op.cit. pàg.438

(22) Nadal, J.: La población española. Op. cit. pàg.24.

(23) Nadal, J.: Op. cit. pàg.34.

(24) Vilar, P.: Catalunya dins l'Espanya moderna. Barcelona. (Ed. 62). 1986. pàg.347.

posteriors al gran període d'escassetat que es va produir entre 1629 i 1630, i que va resultar catastròfica per una població d'altres contrades catalanes, Vilafranca del Penedès. (25)

Malgrat tot, els anys pitjors de tot el segle pel Principat són els posteriors al 1640: primer, l'aixecament de Catalunya contra Castella i els saquejos de les tropes castellanes abans i després d'aquesta revolta. Més endavant, les exaccions i abusos dels francesos que van ocupar pobles i masies.

Tot aquest conjunt de fets donen una irregularitat a la corba de natalitat però sense davallar, que no tornarem a veure fins al segon gran esdeveniment bèl·lic que va patir Catalunya, la Guerra de Successió.

Contràriament al que hom pot pensar, els períodes de guerra no sempre van seguits d'un marcat aplanament en l'evolució de la natalitat. Les irregularitats que s'observen segueixen amb fidelitat l'evolució del conflicte, i més quan aquest no és prolongat.

A aquest període fluctuant li segueix un aplanament sostingut de la natalitat que no torna a recuperar-se fins passat el 1653. En aquests temps, Catalunya, va estar sotà la més terrible epidèmia de Pesta de la història moderna, només comparable potser a la del 1348. Aquest succés, del que en tinc constància escrita, serà tractat amb profunditat més endavant. Uns anys abans, en el 1628, el Virrei de Catalunya d'aleshores, ja preveia la invasió de la Pesta que llavors assolava el nord d'Itàlia i el sud de França, terres en les que les collites eren molt deficitàries. L'any 1647, el de la pitjor collita de tot el segle, va preparar el terreny per l'arrelament d'un mal que, segons paraules de l'Arxiprest Daroca, "afecta sempre als mal alimentats i gent pobre". (26)

A més d'aquests dos grans esdeveniments que van marcar l'evolució demogràfica catalana de la primera meitat del segle XVII, la Guerra dels Segadors i l'epidèmia de Pesta, cal recordar altres dos fets: l'expulsió dels moriscos, (1609-1611), i la immigració francesa, (de finals del S. XV al primer terç del S. XVII).

Sembla que ni un ni altre succés van afectar de forma notòria al Priorat, perquè no es veu cap modificació en les corbes. A l'Espanya de principis del segle XVII, els moriscos vivien principalment al Regne de València i a les valls aragoneses. A Catalunya es xifraven entre 5.000 i 6.000, i ocupaven principalment la ribera del Segre i la de l'Ebre. (27)

(25) Id. id. pàg.348.

(26) Nadal, J.: La Población Española. Op.cit. pàg.25.

(27) Nadal, J.: La Población Española. Op.cit. pàg.49-53

En aquestes localitats els percentatges d'habitants d'origen àrab oscil·laven entre el 25 i el 27 %. A conseqüència de l'expulsió, pobles com Ascó es van buidar, i Flix, l'any 1613, encara restava per repoblar. (28)

Malgrat tot sembla que, tot i la proximitat d'aquests indrets amb la comarca del Priorat, aquesta ni tenia grans quantitats de pobladors moriscos, ni va patir les conseqüències de la seva expulsió.

Amb signe totalment oposat, tampoc sembla que la immigració francesa afectés en gran manera la demografia del Priorat.

Des de finals del S. XV i fins al primer terç del S. XVII, Catalunya es va veure "envaïda" per una gran quantitat de pobladors de l'altre costat dels Pirineus. El gran buit de població que va deixar la Pesta Negra del S. XIV, junt amb la forta crisi econòmica i política del S. XV, eren factors d'atracció per una població francesa molt nombrosa i amb lluites internes de caire religiós. Amb tot, no és fins la sentència de Guadalupe (any 1486) que es trenquen els lligams feudals entre els propietaris de la terra i els mossos que els ajudaven, atraient a molts immigrants francesos, principalment joves jornalers, a venir a casa nostra. (29)

La procedència del moviment migratori era Occitània. El destí, principalment els pobles de la costa catalana, i, entre ells, Girona, Mataró, Barcelona i Vilafranca, en els que arriben a representar entre el 10 i el 15 % de la població. (30). Aquest corrent migratori es va veure ja molt disminuït cap els anys 1620-1625. (31)

Molts d'aquests francesos es dedicaven a l'agricultura, com a mossos o jornalers. D'altres feien de pastor. Per viles i ciutats es dedicaven a la venda ambulante, al servei domèstic i a l'artesanat. Aquestes colònies, si bé que escampades per tot Catalunya, van preferir el litoral a l'interior i contribuïren al despertar econòmic del país. (32)

Es tractava també, en gran part, d'homes joves, fadrins, que es casaven amb dones catalanes; per això, a meitats del S. XVI, en 1 de cada 6 matrimonis, el nuvi tenia cognoms occitans.

Hi contribuïren, tot i amb menys importància numèrica, alguns anglesos i holandesos. També fou mínima la immigració peninsular, amb excepció d'aragonesos i valencians. A més cal afegir-hi els balears. (33)

(28) Vilar, P.: Catalunya dins l'Espanya Moderna. Barcelona. (Ed. 62). 1986. pàg.347-348.

(29) Nadal, J.: La Población Española. Op. cit. pàg.66.

(30) Vilar, P.: Història de Catalunya. Els Segles de la Decadència (S. XVI-XVIII). Barcelona. (Ed. 62). 1989. pàg.103.

(31) Nadal, J. Op. cit. pàg. 69.

(32) Soldevila, F.; Valls i Taberner, F.: Història de Catalunya. (Ed. Selecta). 1982. pàg. 439.

(33) Id. pàg. 440.

Després de 1653 la recuperació i el creixement de la corba de natalitat al Priorat serà lenta però sostinguda fins el període 1708-1714, en el que són notòries les irregularitats motivades per la Guerra de Successió.

Així doncs, malgrat l'emigració de pobladors del Priorat cap a Reus a la fi del segle XVII i primeries del XVIII, (34) (35), els naixements mostren una tendència creixent, sense que es faci palesa en ells aquesta corrent migratòria.

Aquesta recuperació de la natalitat no era extensible a tota Catalunya. Barcelona havia conegut, sens dubte, un màxim de poblament la vigília de les Pestes del 1650. Després, la caiguda va ser espectacular, amb més de 36.000 morts, i no va ser fins els voltants del 1700 quan torna a experimentar senyals de creixement. Després, amb els començaments de la Guerra de Successió, el creixement fou encara més notori a Barcelona, motivat per la presència de la Cort, dels soldats i dels refugiats. (36)

Malgrat tot, l'episodi de la guerra no va minvar de forma important la demografia del País. Si bé és cert que va afectar més a Barcelona que al món rural, cap de les dues poblacions es van veure seriosament enfonsades en la seva evolució demogràfica.

Les víctimes són indiscutibles: a Barcelona prop de 4.000 morts el dia de l'assalt, i quasi 6.000 morts durant tot el setge. Al Priorat, remarcar els 207 morts de Falset l'any 1708, que representa quadruplicar la mortalitat mitjana dels anys anteriors i posteriors. (37)

Els anys immediatament posteriors a la Guerra de Successió es realitzen diversos recomptes de població a Catalunya, que ofereixen algunes desavinences entre ells. El de l'any 1716 proporciona al conjunt de les localitats de la comarca del Priorat 1.001 cases; el de 1717 de l'intendent Pedrajas. 1.043 cases; i el de 1719, 1.063 cases. (38)

A més, hem de considerar el delicat problema del coeficient a assignar per cada foc o casa. Cal pensar que cada unitat així expressada no ha conservat necessàriament, després de la guerra, el mateix nombre d'habitants. (39)

(34) Anguera, P.; Aragonès i Virgili, M.: El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Santes Creus. Fundació Roger de Belfort. 1985. pàg.167.

(35) Les darreries de l'Edat Mitjana i el S. XVII hi havien fomentat els "despoblats". Però, a partir dels anys 1754-1756, es van emprendre autèntiques operacions de repoblació. Els fenòmens econòmics que corresponen a aquest repoblament són, al Priorat, una reconstitució de la vinya, induïda per l'atracció del mercat de Reus, i l'exportació. (Vilar, P. Història de Catalunya. Ed. Oikos Tau S.A. 1983).

(36) Vilar, P.: Catalunya dins l'Espanya moderna. Barcelona. (Ed. 62). 1986. pàg.424.

(37) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits nº 3 (1700-1733).

(38) Iglésies, J.: Estadístiques de població de Catalunya en el primer vicenni del S. XVIII. Barcelona. (Fundació Salvador Vives Casajuana). 1974.

(39) Vilar, P.: Catalunya dins l'Espanya Moderna. Op. cit. pàg. 427.

Aquestes dificultats a l'hora de fer comparacions entre censos d'habitants queden resoltes quan ja a partir del 1716 podem disposar de xifres totals d'habitants. Segons el cartògraf Josep Aparici, el Priorat experimenta un notable creixement demogràfic entre 1718, (4.203 habitants), i 1787, (13.962 habitants), cosa que representa una quota de creixement del 232.19 %, atribuïble en gran part a l'expansió de la vinicultura i al descens de la mortalitat adulta. Entre totes les comarques catalanes únicament el Segrià i les Garrigues, junt amb la rodalia de Tortosa, experimenten un creixement superior al del Priorat. Llavors no existia cap gran localitat, i és clar, que l'esmentat augment es va distribuir per tota la ruralia, la qual cosa constitueix un índex evident de la seva prosperitat. (40)

Malgrat tot, si observem els Gràfics núms. 3 i 4, jo distingiria més acuradament dues fases dins d'aquest creixement: de 1718 fins a 1750, i de 1750 fins a la fi del S. XVIII. El creixement del primer interval és progressiu, però es fa molt més notori i evident de 1750 en endavant.

"La recuperació de Catalunya després de la caiguda de Barcelona fou lenta en els seus començaments, però es va anar accelerant al llarg del S. XVIII" (41). Aquest comentari de F. Soldevila és quasi un mirall que contempla l'evolució de la natalitat al Priorat. Catalunya, tot i haver patit els fenòmens de la guerra, es va mostrar pròspera, i, pel Priorat, va ser el gran moment de les exportacions des del port de Salou, junt amb el triomf del conreu de la vinya.

Com es pot veure, la natalitat reflecteix aquest optimisme econòmic i social. En sols 30 anys es passa d'una mitjana de 200 naixements per any, a quasi el doble. El Priorat no parava de créixer, i com es comprensible, no sempre les gestacions donaven pas al naixement d'un sol nadó.

Del total de 44.927 naixements estudiats, 192 (0.4 %) corresponen a parts múltiples. Aquesta freqüència s'allunya de la que avui és acceptada com real, que és del 1 % (42).

Tot i això, la seva incidència dins la societat moderna presenta certes diferències depenent de les regions del món i les races en les que s'analitzi aquest fet. Així podem veure com n'és més elevada entre els negres (3.4 %), més baixa entre els mongols (0.8 %), i en una posició intermèdia entre els blancs. (43) (44)

(40) Anguera, P.: El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Op. cit. pàg. 167.

(41) Soldevila, F.: Història de Catalunya. Op. cit. pàg. 486

(42) Blanc, B.; Guidicelli, B.; Boubli, L.; Bernard, Y. :Grossesses multiples. Encyclopédie Médico-Cirurgicale. Paris. 5030 a-10. 1988. pàg.1

(43) Gransean, H.; Papiernick, E.: Multicentric study of twin pregnancies. International workshop on twin pregnancies. Paris. 1982. (Blanc, B. et al. Op. cit.).

(44) Mingcot, T: "La grossesse et l'accouchement gémellaire. "2èmes. Journ. Nat. Société Française de Médecine Périnatale. Perpignan 1979. (Blanc B. et al. Op. cit.)

A la Taula núm. 2, podem veure la distribució de les gestacions múltiples en els diferents pobles del Priorat, i el percentatge individual que representa per cada localitat.

Taula núm. 2: Distribució dels parts múltiples en els diferents pobles del Priorat (S. XVI a XVIII).

Pobles	Total Nadons	Total Bessons	%
Pradell Teixeta	747	8	1.07
Cabassers	3.398	27	0.79
Bellmunt	774	5	0.64
Ulldemolins	7.367	44	0.59
Falset	10.626	57	0.53
Lloà	481	2	0.41
Gratall./V.Alta	650	2	0.30
Cornudella	11.846	35	0.29
Vilella Alta	529	1	0.18
Poboleda	5.815	10	0.17
Vilella Baixa	746	1	0.13
Capçanes	887	0	0.00
Guiamets	422	0	0.00
Morera Montsant	339	0	0.00
TOTALS	44.927	192	0.42

L'ordenació dels pobles, detallats en la Taula núm.2, es fa tenint en compte el percentatge de naixements múltiples en relació al total de naixements documentats. Així tenim que és a Pradell de la Teixeta on n'he trobat més, respecte als 747 nadons documentats. Els altres pobles segueixen el mateix criteri d'ordenació.

Com es pot veure hi han marcades diferències entre ells sense que, en principi, pugui trobar-se una explicació real al fet. Es possible que les deficiències o falta d'unanimitat en els criteris d'enregistrar-los pugui ser un aspecte important, que expliqui les esmentades diferències. Així he pogut veure com, de vegades, els bessons els he trobat en el llibre d'òbits, sense que abans fossin enregistrats en el de baptismes.

Es possible, doncs, que amb aquest raonament trobem una de les explicacions a donar del fet que sols hagi trobat un percentatge total de bessons del 0.4 % .

Altra possibilitat és que un dels bessons hagi nascut viu i el trobem en el llibre de Baptismes, mentre que l'altre hagués nascut mort. Si el Rector no especifica que són fruit d'un part múltiple, és molt possible no detectar-los.

De fet, tot i que les societats siguin desenvolupades, les gestacions múltiples continuen representant un alt risc tant per la mare com, sobretot, pels fetus, amb taxes de morbiditat i mortalitat perinatal particularment elevades. (45)

Actualment la mortalitat de les gestacions múltiples és elevada, i es xifra entre el 6 % i el 12 %, per la majoria dels autors, respecte al total dels embarassos (46). Hom pot comprendre que, en l'època estudiada (S. XVI a XVIII), la mortalitat dels bessons fos encara molt més alta.

Cal recordar, també, que l'esmentada Taula aglutina pobles i intervals d'anys diferents. D'alguns d'ells hi han recopilats naixements del segle XVI al XVIII, i d'altres sols del segle XVIII.

Pel que fa a l'anàlisi del sexe dels nadons, la majoria de les gestacions múltiples donen lloc al naixement de dos nens (41.6 % del total). La Taula núm. 3 aporta tota la informació que fa referència a aquest aspecte.

Els altres tipus possibles de sexe dels nadons, dos nenes o nen i nena, presenten percentatges similars. Curiosament, els pobles on el sexe dels bessons s'ha repartit més equitativament han estat Cabassers i Cornudella. A Cabassers trobem 9 de dos nens, 9 de dos nenes i 9 de nen i nena; continua essent superior el nombre de nens, en aquest cas molt més alt que en el recollit dels nadons en general (51 % nens i 49 % nenes).

(45) Blanc, B. et al. Grossesses multiples. Op. cit. pàg. 1

(46) Keith, L. et al.: The northwestern university multihospital twin study. A description of 588 twin pregnancies and associated pregnancy loss, 1971-1975. Am. J. Obstet. Gynecol. 1980, 138, pàg. 781-189 (Blanc, B. et al. Op. cit.).

Taula núm. 3: Sexe en els parts múltiples al Priorat (S. XVI a XVIII)

	Total	Percentatge
Dos nens	80	41.6 % (*)
Nen i nena	56	29.1 % (*)
Dos nenes	55	28.6 % (*)
Dos nens i una nena	1	0.5 % (*)
TOTAL	192	0.4 % (**)

(*) percentatges calculats sobre el total de 192 parts múltiples.

(**) percentatge calculat sobre el total de 44.927 nadons.

A Cornudella trobem 15 gestacions de dos nens, 15 de nen i nena, i 14 de dos nenes. El contrari passa a Poboleda, on dels 10 parts de bessons documentats, 7 són de dos nens, 2 de nen i nena, i 1 de dos nenes.

L'únic part triple l'he trobat a La Vilella Baixa, a la partida del Llibre d'òbits del 21 d'agost de 1753. Tots tres van morir. De fet, si la mortalitat dels bessons és alta, n'és d'esperar que ho sigui encara més si la gestació és triple. Actualment sabem que la mortalitat perinatal dels embarassos triples augmenta en relació a l'ordre dels naixements. Així tenim que és del 18 % en el primer nadó, del 28 % pel segon, i del 36 % pel tercer. (47)

Pel que fa als altres estudis realitzats a la mateixa època i en contrades properes, tenim que M.A. Alvarez (48) detecta globalment al Baix Penedès un percentatge de bessons del 0.9 %.

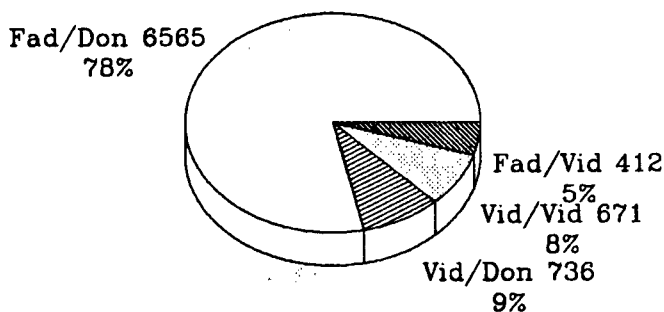
3.2.- Els Matrimonis al Priorat.

En total he recopilat 8.384 matrimonis, dels que 6.565 (78 %) corresponen a enllaços entre solters, 736 (9 %) entre vidus i donzelles, 671 (8 %) entre vidus, i 412 (5 %) entre solters i vídues. (Gràfic núm. 5).

(47) Itzkowic, D.: A survey of 59 triplet pregnancies. Brit. J. Obstet. Gynaecol. 1979, 86 pàg. 23-28. (Blanc, B. et al. Op. cit.).

(48) Alvarez, M.A.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials del Baix Penedès (S XVI a XVIII). Tesi Doctoral en curs.

Gràfic núm. 5: Tipus de Matrimonis al Priorat S. XVI-XVIII).

Total: 8.384

Com es pot veure el tipus de matrimoni més prevalent és entre solters, superant el 75 % de tots els enllaços documentats. Els altres casaments ja són molt més minoritaris. El menys freqüent de tots ells és quan l'home és solter i la dona vídua (4.9 % del total).

Aquesta distribució, així ordenada, dels tipus de matrimonis més documentats no és ben bé exacta en totes les localitats catalanes (veure Taula següent).

Hi ha coincidència en la distribució de l'enllaç entre solters o fadrins. Ara bé, els altres tipus de casaments ja no es veuen amb la mateixa freqüència.

A Cornudella i Gratallops-Vilella Alta, el segon tipus d'enllaç és entre vidus i no pas entre vidu i donzella, mentre que a Bellmunt, Lloà i Ulldemolins, el tercer tipus de matrimoni més freqüent no és entre vidus, sinó entre solter i vídua.

Més globalment, també trobem petites diferències entre els resultats del Priorat i els trobats en altres comarques, tal com he dit abans.

A la Taula següent, venen resumides les dades obtingudes al Priorat i a les comarques de l'Alt Penedès i la Regió Central del Baix Llobregat. Aquest breu anàlisi serveix com exemple per apreciar les petites diferències esmentades abans.

Tots tres estudis del Registres Parroquials coincideixen en situar al matrimoni entre solters o fadrins com el més freqüent, sobrepassant en tots ells el 75 % de la incidència. Les petites diferències venen a l'hora d'ordenar els altres tipus d'enllaç.

En general el segon tipus de matrimoni és el format per una parella en la que l'home és vidu. Crec que la gran mortalitat durant el període del part explica aquest fet.

Taula nº 4: Tipus de Matrimonis. Estudi comparatiu.

	PRIORAT J. Pau	ALT PENEDES M.A. Alvarez (49)	BAIX LLOBREGAT C. Perpina (50)
no 1	Fad/Don (78.3 %)	Fad/Don (76.1 %)	Fad/Don (78.3 %)
no 2	Vid/Don (8.8 %)	Vid/Vid (8.5 %)	Fad/Vid (9.0 %)
no 3	Vid/Vid (8.0 %)	Vid/Don (7.9 %)	Vid/Don (6.3 %)
no 4	Fad/Vid (4.9 %)	Fad/Vid (7.3 %)	Vid/Vid (6.2 %)

Analitzant la Taula d'abans es pot veure com el tipus menys freqüent d'enllaç al Priorat, solters amb vídues, és el segon més freqüent al Baix Llobregat, el que sorprèn una mica tenint en compte el raonament d'abans, mentre que el segon més freqüent de l'Alt Penedès, és el menys freqüent al Baix Llobregat.

Aquestes diferències crec que no poden ser interpretades més que com petites variacions locals, que no trasllueixen cap fet social o cultural destacat.

El que sí que interessa analitzar en aquest punt és l'evolució de la nupcialitat al llarg dels segles estudiats. Per fer-ho, he intentat buscar el major nombre de pobles i intervals d'anys coincidents. Segons aquest criteri he agrupat 6.639 matrimonis del total de 8.384 documentats al Priorat, fet que representa el 79.2 % dels mateixos.

Aquest grup de partides matrimoniales que he considerat com homogènies i susceptibles de ser analitzades conjuntament, pertanyen als pobles de Cornudella, Falset, Poboleda i Ulldemolins.

L'inici de l'anàlisi el situarem l'any 1594, fins el 31 de desembre del 1800. D'Ulldemolins tinc documentades partides matrimoniales de 1563 en endavant, però he tingut que despreciar-les per criteris d'homogeneïtat del grup.

(49) Alvarez, M. A.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de l'Alt Penedès (S. XVI-XVIII). Tesis Doctoral Univ. de Barcelona. 1991.

(50) Perpina i Gutierrez, C.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de la regió central del Baix Llobregat, S. XVI, XVII i XVIII. Universitat de Barcelona. (Tesis Doctoral inèdita). 1988.

Tal com passava amb els naixements, Falset s'incorpora a l'anàlisi global des de 1641 en endavant. No he pogut ometre les dades d'aquest poble pel seu gran pes específic que representava en aquella època.

Els següents Gràfics nº 6 i 7, mostren l'evolució de la nupcialitat en el Priorat dels S. XVI a XVIII.

Abans d'endinsar-nos, en el possible, en l'anàlisi de la corba hem de puntualitzar dos fets: el primer, ja comentat abans, és la incorporació de les dades de Falset des de 1641 en endavant, fet que provocarà canvis en el traç de l'evolució, que hem de tenir en compte.

El segon, la destrucció dels textos de Poboleda en el llarg període de 1644 a 1684. Aquest aspecte el podem considerar equilibrat per l'entrada de les dades de Falset l'any 1641. Així hem d'esperar la "falsa" inflexió de la corba, no a l'any 1640-1644, sinó a l'any 1684, quan, a més de les dades de Falset, tornem a trobar i a incorporar, a la representació, les de Poboleda.

Fetes aquestes dues consideracions, podem distingir dos grans períodes en la nupcialitat del Priorat: de 1594 a 1720, i de 1720 fins el final del 1800.

3.2.1.- En el primer període destacarem tres esdeveniments: la forta davallada al voltant de l'any 1601, i els dos augments a destacar dels anys 1642 i 1653.

La davallada de l'any 1601 podem relacionar-la amb un període d'escassetat i retrocés econòmic que va patir el Principat, que va abocar en una epidèmia de Pesta cap a finals del S. XVI. (51)

Per aquella època no trobem cap matrimoni, ni a Poboleda ni a Ulldemolins, en els anys 1600-1601 (52), (53). Tot i aquest fet, la natalitat d'aquells anys no mostra cap retrocés.

Amb signe oposat, i després d'uns anys de petites fluctuacions, destacarem els dos augments de la nupcialitat que podem relacionar, el primer d'ells, amb la primera fase de la Guerra dels Segadors, i el segon amb el retrocés de la gran epidèmia de Pesta de l'any 1652. (54)

Tots dos augments de la nupcialitat donen lloc a respectius increments en la natalitat, tal i com es pot veure en el Gràfic núm. 3.

(51) Nadal, J.: La Población Española. Op.cit. pàg.24.

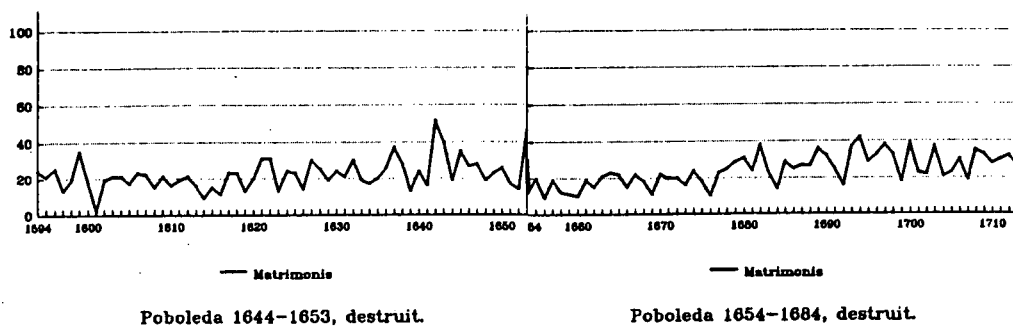
(52) Arxiu Diocesà. Tarragona. Llibre de Matrimonis de Poboleda núm.88 (1594-1621).

(53) Arxiu Parroquial Ulldemolins. Llibre de Matrimonis núm.7 (1563-1711).

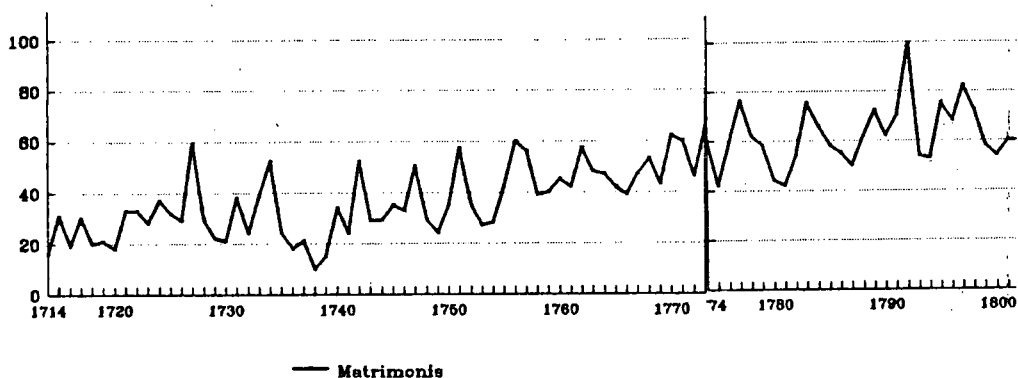
(54) Elliott, J.H.: La Revolta Catalana, (1598-1640). Barcelona. (Ed. Vicens Vives / Crítica). 1989. pàg.517.

Gràfic núm. 6: Evolució de la Nupcialitat al Priorat (1594-1713).

Gràfic núm. 6: Evolució de la Nupcialitat al Priorat (1594-1713).

Gràfic núm. 7: Evolució de la Nupcialitat al Priorat (1714-1800).

Més endavant la corba torna a estabilitzar-se presentant un cert augment del to passat l'any 1680, que es quan incorporem novament les dades de Poboleda. Amb aquest nivell encetem el S. XVIII sense que pugui apreciar-se cap davallada a destacar voltant la Guerra de Successió. (55).

3.2.2.- El segon període d'anàlisi de la nupcialitat podem veure'l néixer passat l'any 1720. Abans ja hem vist com l'últim gran episodi bèl·lic no deixava una empremta massa forta en l'evolució d'aquest paràmetre demogràfic.

Ara bé, el creixement i el progrés econòmic de la Catalunya del S. XVIII, principalment en la seva segona meitat, marcarà el ritme i el creixement de la nupcialitat dels pobles del Priorat.

Aquesta recuperació econòmica i social que va ser lenta en el seu inici, es va disparar de 1750 en endavant. Abans hem vist com aquest fenomen es traduïa en un important augment de la natalitat. Ara ho veiem en la nupcialitat.

El creixement demogràfic anava protegit, també, per una certa obsessió de la literatura socio-econòmica de voltants de 1772, pel foment i la protecció de l'estat matrimonial.(56)

Pocs anys més tard, Malthus, va escriure el seu "Assaig sobre població", i va fer que molts deixessin de tenir fills, esparverats pel futur que apareixia com fruit d'aquest estudi: el creixement dels aliments no seguiria el ritme demogràfic.

El descens de la mortalitat catastròfica, que es reflecteix clarament en la disminució de les segones núpcies, va ser el denominador comú i factor bàsic de progrés de totes les regions espanyoles, si bé que no per un igual. (57)

Aquest aspecte també l'he pogut detectar en la meua investigació. A Falset, per exemple, es detecta un increment dels matrimonis entre vidus en l'interval d'anys que corresponen a la Guerra dels Segadors (1642- 1653).

(55) En el segle XVIII a Tarragona, el Dr. Manel Riera i Blanco detecta un increment de la nupcialitat ocasionat per evitar, d'aquesta manera, la incorporació a files. Aquest fet podria explicar, parcialment, els augments de la nupcialitat detectats voltant els episodis bèl·lics. (comunicació personal).

(56) Nadal, J.: Op. cit. pàg. 98.

(57) El descens de la mortalitat catastròfica, com a factor de progrés i desenvolupament de la població, és analitzat per J. Nadal observant els percentatges de contraents vidus, tant homes com dones, en els S. XVII i XVIII, a les localitats catalanes de Palamós i Lloret de Mar. Amb mitjanes calculades per intervals de 10 en 10 anys, demostra una disminució dels matrimonis entre vidus, a mesura que ens allunyem dels fets catastròfics coneguts. (Nadal, J.: Anàlisi de la Població Catalana del S. XVIII. Comunicació presentada a la "International Population Conference". Nueva York. 1961).

L'anàlisi dels cens del 1787 revela que les taxes de nupcialitat i de fecunditat varien molt d'una a altre regió, en funció dels nivells econòmics de les mateixes. (58)

El més gran dinamisme de Catalunya troba el seu complement lògic en una més gran vitalitat demogràfica. Els catalans del segle XVIII, com reflecteix el cens abans esmentat del 1787, no sols es casen més joves que els demés espanyols, sinó que també tenen més fills. (59)

El punt més alt de tota la corba de nupcialitat del Priorat el trobem l'any 1792, amb 99 matrimonis. D'ací fins a la fi de l'estudi, el nivell torna a estabilitzar-se al voltant dels 80 enllaços per any.

Aquest sostre de la nupcialitat, coincideix amb l'època de la forta expansió econòmica i social de tota Catalunya. Al Priorat, tota l'activitat comercial gira al voltant del conreu de la vinya i l'elaboració de vins i aiguardents. (60)

Malgrat tot, recordem que hem de donar valor als resultats globals, més que a les xifres puntuals. A l'inici hem apuntat els criteris seguits per poder analitzar conjuntament el 79.2 % dels matrimonis, fet que ha portat a desestimar o deixar de racó els enllaços que van tenir lloc en les localitats més petites del Priorat.

Finalment, cal fer un anàlisi conjunt de les corbes de Natalitat i Nupcialitat per intentar veure les desavinences entre elles. (veure Gràfic núm. 8).

Tal i com pot apreciar-se en la representació, sols es detecta una lleugera separació en el traç d'ambdós gràfics, en l'interval d'anys que van des de 1621-1630, fins 1651-1660.

En aquest interval es detecta, en primer lloc, una estabilització dels matrimonis junt amb un descens de la natalitat. Més tard, les dues corbes tornen a seguir una evolució paral·lela, per creuar-se novament als voltants de l'any 1652, en el que es fa notori un descens de la nupcialitat junt amb un increment lent i sostingut dels naixements.

La resta del gràfic no presenta, curiosament, cap altre divergència digna de ser mencionada. L'increment detectat de tots dos fenòmens (natalitat i nupcialitat), en els últims 50 anys del segle XVIII, és molt evident al contemplar l'esmentada representació.

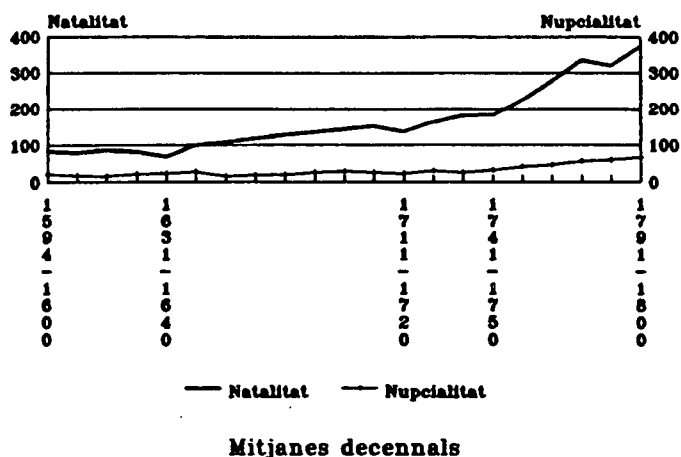
(58) Nadal, J.: La Población Española. Op. cit. pàg.97.

(59) Id. id. pàg.104.

(60) Antonio Ponz a finals del segle XVIII, en el seu viatge per Catalunya, en parlar del Camp de Tarragona va escriure: "Todo está reducido al comercio de vinos y aguardientes...en Reus todo se reduce a vinos, aguardientes y muchas tiendas de géneros extranjeros". (Olivé i Ollé, F. El Valls del segle XVIII i el comerciant d'aiguardents Anton Baldrich i Janer. Valls. Institut d'Estudis Vallencs. 1981).

Gràfic núm. 8: Representació conjunta de l'evolució de Natalitat i Nupcialitat al Priorat (1594-1800), per intervals de 10 anys.

EVOLUCIÓ NATALITAT-NUPCIALITAT PRIORAT (1594-1800)

3.3.- Les Defuncions al Priorat.

Les partides de defunció es xifren en 30.391, de les que 26.462 (87 %) són susceptibles de ser analitzades conjuntament, seguint els mateixos criteris emprats en els apartats de natalitat i nupcialitat.

La incorporació dels òbits procedents del registre parroquial de Falset té lloc l'any 1641. Els buits documentals més destacats són el de Cabassers (1625 a 1689), tant d'adults com d'albats, i el d'albats de Cornudella (1641 a 1651). Malgrat tot, cap dels dos té molta rellevància.

Tal i com es podrà veure en els Gràfics 10 i 11, la representació conjunta de la mortalitat d'adults i d'albats ens permetrà seguir l'evolució i els increments de les defuncions, amb la influència que sobre elles tenen tot un ventall de fets catastròfics coneguts.

Aquests increments en les defuncions no sempre podran ser explicats per esdeveniments concrets. L'elevada mortalitat, generalment infantil, d'aquella època, sols queda parcialment justificada per guerres i epidèmies àmpliament documentades; la resta dels casos cal atribuir-los a les malalties infeccioses tan freqüents i tan mortíferes: Xarampió, diarrees, etc., que sense constar expressament és lícit presuposar.

Altres successos locals, de caire probablement epidèmic, explicarien augments de la mortalitat molt localitzats, sense repercusió a altres pobles o contrades del Priorat o de Catalunya: en l'anàlisi del primer dels gràfics podem veure com, des de 1594 fins la incorporació de les dades del registre de Falset (any 1641), destaquen tres augments en la mortalitat d'adults (anys 1607, 1621, 1631). Els dos primers estan integrats principalment, per difunts de Cornudella, mentre que en l'últim ho son d'Ulldemolins. Curiosament no s'especifiquen, fins a l'any 1641, les defuncions d'albats, pel que desconec l'impacte que sobre la població infantil van tenir aquests pics de mortalitat. A Espanya, en aquella època eren freqüents les epidèmies. Són conegudes les de Tifus exantemàtic dels anys 1606 i 1607; les de Diftèria en l'interval 1615- 1616, i altre cop Tifus entre els anys 1629 i 1631. (61) Tots aquests esdeveniments de caire epidèmic eren especialment devastadors entre la població infantil, de la que no tinc un volum de documentació considerable per poder analitzar fins l'any 1641.

La Diftèria, infecció produïda pel "*Corynebacterium diptheriae*" habitualment inhalat per via respiratòria, és també coneguda per "garrotillo" o "garrotejo". Aquesta definició popular es deu al greu compromís que sovint produeix en la respiració..."com si al pacient li donessin garrot". (62)

Un cop la corba de mortalitat arriba a l'any 1641, aquesta mostra un important increment motivat, en part, per la incorporació de les dades provinents del registre parroquial de Falset. En aquell any la mortalitat adulta sobrepassa els 200 òbits, mentre que els albats arriben a 73. La causa d'aquesta diferència és, principalment a Falset i a Cornudella, la Guerra dels Segadors, pobles a on va ser particularment cruenta i mortífera.

A Falset a l'any 1641 (63) trobem que els màxims de mortalitat es produeixen els mesos de febrer-març, i juliol-agost-setembre, coincidint en part amb el que va passar a Valls (Alt Camp). (64) De soldats morts sols s'en troben tres: un al març i els altres al juliol i l'agost. Això fa pensar que la població civil va prendre part activa en els combats, i que en va patir fortament les conseqüències.

Pel que fa a la mortalitat infantil, aquesta, és superior a la dels anys veïns tot i que no es conserven els òbits del registre de Cornudella. Sembla ser que l'abast de la guerra va incloure, també, la població infantil, directa o indirectament.

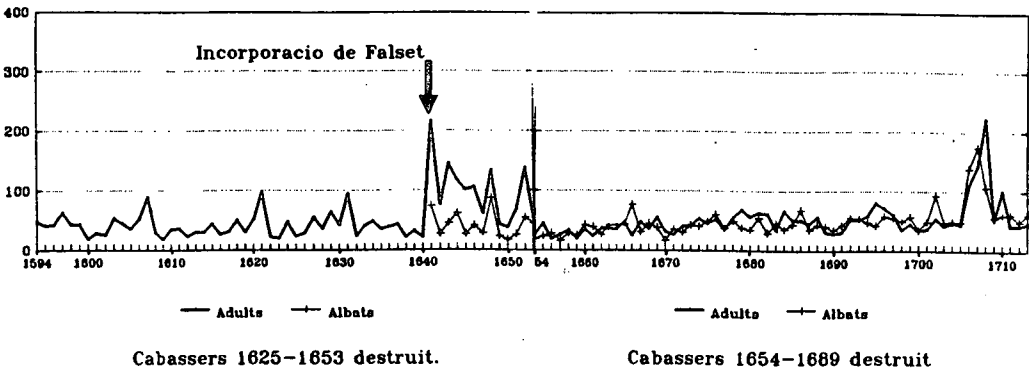
(61) Nadal, J.: Op. cit. pàg. 37.

(62) Carreras Panchón, A.: Miasmes i Retrovirus. Quatre capítols de la Història de les Malalties Transmissibles. Barcelona. (Fundació Uriach 1838). 1991. pàg.46

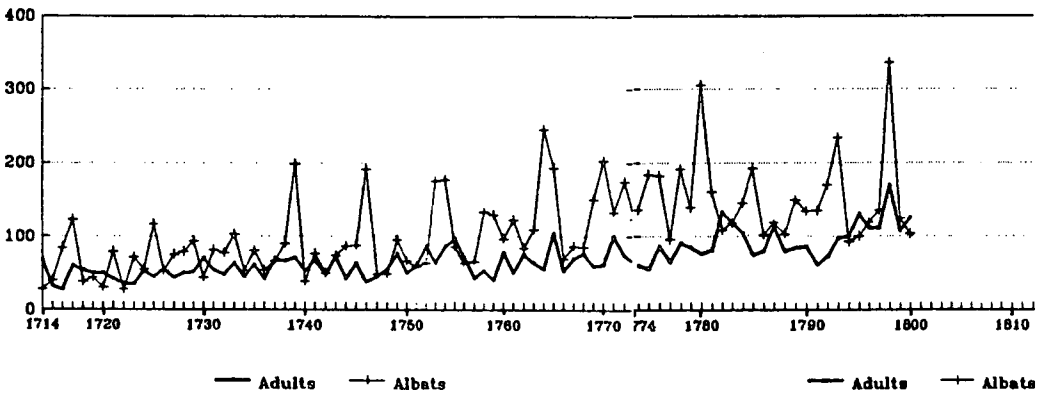
(63) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm. 1 (1641-1664).

(64) La virulència d'aquest episodi bèl·lic també és constatat a Valls per J.M. Sánchez Ripollès. En aquell any i pel nombre de soldats morts, fa la impressió que, a Valls, es van produir importants batalles durant els mesos de gener, febrer, març i abril de 1641. La xifra més alta de mortalitat es va registrar el mes de juliol, sense que consti cap soldat mort. (Sánchez Ripollès, J.M.: La Mortalitat a Valls l'any 1641. Valls. Revista Cultura núm. 505. 1991. pàg. 32).

Gràfic núm. 9: Evolució de la Mortalitat al Priorat (1594-1713).

Gràfic núm. 10: Evolució de la Mortalitat al Priorat (1714-1800).

A partir d'aquest any, la mortalitat es manté força alta a expenses, principalment, dels òbits adults, per arribar ja cap a finals del conflicte bèl·lic, a un nou i important increment en les defuncions. Aquesta vegada (any 1648) les morts són quantioses en tots els pobles i en els dos grups de població, adults i infants.

A Falset, any 1648, trobem que la distribució de la mortalitat adulta és força homogènia al llarg de tots els mesos, mentre que la dels infants es concentra en els mesos d'agost i setembre. Aquesta distribució fa pensar que les defuncions d'adults vinguin motivades pels estralls de la segona meitat de la Guerra dels Segadors, més tenint en compte que d'aquell any es conserven 11 òbits de soldats repartits força regularment al llarg de tot l'any.

Respecte a la concentració dels òbits d'infants, es pot pensar que algun altre factor en sigui la causa: probablement, com he assenyalat abans, es tractaria de diarrees d'estiu.

Més endavant, els anys 1649 i 1650 van ser, curiosament, de molt baixa mortalitat (inclosa la infantil), per arribar al 1652 en el que, aquest cop sí, la terrible epidèmia de Pesta ja s'havia estès per tot el Principat. (65)(66)

Des de 1348, amb l'esclat de la Pesta Negra, fins el 1720, amb l'anomenada Pesta de Marsella, les epidèmies de Pesta bubònica (amb el 75 % de letalitat), o de Pesta pulmonar (100 % letal), minven any darrera any els excedents normals de naixements. (67)

Pel que fa a Catalunya, tot i que diversos autors situen l'any 1650 com el de l'inici d'aquesta devastadora epidèmia (68) (69) (70) (71), jo no detecto cap cas de Pesta al Priorat fins l'any 1652. (72)

(65) De fet es coneix que l'epidèmia de Pesta que serà devastadora per Catalunya l'any 1652, havia colpit Castella i València l'any 1647. Tot i això no va ser fins a l'abril del 1650 quan féu la seva primera aparició a Catalunya, a la regió de Tarragona i Tortosa (Ellioth, J.H.: *La Revolta Catalana (1598-1640)*. Barcelona. Ed. Vicens Vives / Crítica. 1989. pàg.516).

(66) M. Camps i Surroca, i M.Camps i Clemente afirmen i demostren que la Pesta va fer la seva aparició a Catalunya l'any 1648. ("La Pesta de meitats del S. XVII a Catalunya". Publicació núm.16 del Seminari Pere Mata. Dep. de Medicina Legal, Laboral i Toxicol. Fac. de Medicina de Barcelona. 1985).

(67) Nadal, J.: *La Población Española*. Op. cit. pàg.40

(68) Anguera, P.: *El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei*. Op. cit. pàg.166

(69) Vilar, P.: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Op. cit. pàg.367.

(70) Vilar, P.: *Història de Catalunya*. Op.cit. pàg.381

(71) Ellioth, J. H.: *La Revolta Catalana*. Op. cit. pàg.517

(72) Tenim també descripcions detallades de la mateixa malaltia a contrades pròximes, com l'Alt Camp. (Sánchez Ripollès, J.M.: *Dades i esdeveniments mèdics del S. XVIII a la Comarca de l'Alt Camp*. Valls. Institut d'Estudis Vallencs. 1989).

A Falset l'esclat de l'epidèmia durà de març a maig de 1652, i d'abril a maig de 1653, morint amb dit diagnòstic 16 persones l'any 1652 i 11 l'any 1653, tot i que es possible que fossin moltes més. A Cornudella va haver Pesta des de l'octubre fins el desembre de 1651, del juliol al desembre de 1652, i de gener a març de 1653, detectant dit diagnòstic en 6 casos. Els Drs. Camps parlen de 63 casos i afegeixen que l'any 1652 morí el cirurgià M^o Rafel Serra, "servint en lo hospital", havent mort un total de 63 persones, de Pesta, dit any. Jo també tinc registrada dit any la mort d'aquest cirurgià. A Gratallops no detecto cap cas, coincidint amb els Drs. Camps. A Ulldemolins no detecto tampoc cap cas, però els Drs. Camps afirmen que es prengué l'acord, durant el mes de juliol de 1651, d'instal·lar un hospital d'apestats al carrer del Balç. (73)

El mes de març de l'any 1652 també hi va haver Pesta a Saragossa, la qual tenia aleshores 27.940 habitants, segons el cens de l'any 1650. Es va fer càrrec de la curació dels malalts el Catedràtic d'Anatomia Dn. Francisco Huguet, el qual va morir a conseqüència de la mateixa malaltia el dia 23 d'agost. Varen comptabilitzar-se més de 700 malalts hospitalitzats. El mes de desembre es va extingir l'epidèmia, més ràpidament que a Catalunya. (74)

Pel que fa a la presència d'aquesta malaltia en altres comarques catalanes cal destacar les troballes de M.A. Alvarez (75), en el seu estudi de l'Alt Penedès, que troba Pesta l'any 1652 a St. Pere de Riudebitlles, amb 19 morts. C. Perpiñà (76), i D. Montaña (77) en els seus estudis respectius del Baix Llobregat i Terrassa, també afirmen trobar documents al respecte. M.Camps (78) també en troba a Lleida a l'any 1652, on dels 130 òbits constatatats (91 adults i 39 albat), quasi 50 moren el mes de setembre per aquesta malaltia.

Passat aquest devastador episodi epidèmic la corba de mortalitat romandrà sense grans variacions durant quasi 50 anys. En ells, adults i albat presenten una mortalitat similar llevat de dos petits augments de morts d'infants registrats els anys 1666 i 1702 (la majoria de Falset). L'any 1666 la principal concentració d'òbits d'albat té lloc en els mesos de setembre i Octubre, sense que cap anotació pugui aclarir l'etiologia de les mateixes. Pel que fa a l'any 1702, la gran majoria de defuncions d'infants es situen en el mes de desembre.

(73) Camps i Surroca, M.; Camps i Clemente, M.: La Pesta a meitats del S. XVII a Catalunya. Barcelona. Op. cit.

(74) Zubiri Vidal, F.; Zubiri Salinas, R.: Epidemia de Peste y Cólera Morbo-Asiático en Aragón. Zaragoza. Diputación Provincial. Publicación n° 760 de la Institución Fernando el Católico. 1980.

(75) Alvarez, M.A.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de l'Alt Penedès. Barcelona. Tesi Doctoral.

(76) Perpiñà i Gutierrez, C.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de la regió central del Baix Llobregat, Segles XVI, XVII i XVIII. Universitat de Barcelona. (Tesi Doctoral inèdita). 1988.

(77) Montaña i Buchaca, D.: Aspectes Sanitaris del terme i vila de Terrassa en els Segles XVI, XVII i XVIII. Barcelona. Seminari Pere Mata. 1987.

(78) Camps i Clemente, M.; Camps i Surroca, M.: Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida. Lleida. Seminari Pere Mata. 1983.

Quan el traç de la corba presenta l'augment més important és en arribar a l'interval que correspon a la Guerra de Successió. N'és a l'any 1708 quan trobem el segon pic de mortalitat adulta més destacat, que ja no tornarem a veure en cap altre moment de la gràfica.

La procedència dels difunts, tant adults com albat, és principalment de Falset, on aquest succés bèl·lic va ser extremadament cruent. (79). Van ser els mesos de gener a març del 1708 els que van concentrar el major nombre de defuncions adultes, mentre que els òbits d'infants es reparteixen més regularment al llarg de tot l'any. A les altres localitats analitzades no trobem, a l'any 1708, cap increment de defuncions a destacar.

Passat aquest episodi de violència, la corba presenta una característica ben diferenciada: la mortalitat infantil supera a la mortalitat d'adults. A més d'aquest to alt de defuncions d'albat que, llevat de contades excepcions, superen any darrera any els òbits dels adults, trobem també increments més marcats i puntuals en la mortalitat infantil, que no sempre tenen explicació etiològica.

Aquest fet diferencial de les dues corbes de mortalitat, amb la supremacia de la mortalitat infantil en front a l'adulta, és més clarament posada en evidència si contemplem el Gràfic núm. 11 de mitjanes decennals. Hom també pot apreciar els dos únics increments notables de les defuncions d'adults: la Guerra dels Segadors i la Guerra de Successió. Més endavant, cap a la segona meitat del S. XVIII, la mortalitat adulta presenta un lent increment motivat per l'esclat demogràfic que va presentar tota Catalunya, com a conseqüència d'aquest període d'expansió econòmica i social.

De tots els quasi incomptables increments puntuals de la mortalitat infantil al llarg del S. XVIII, sols tinc referències documentades, trobades en les mateixes partides d'òbits, en dos períodes de Falset: Verola a l'any 1729, i Xarampió a l'any 1759, sense que això suposés un increment de morts infantils important.

En cap altre poble del Priorat he trobat cap mena d'anotació que faci referència a cap etiologia.

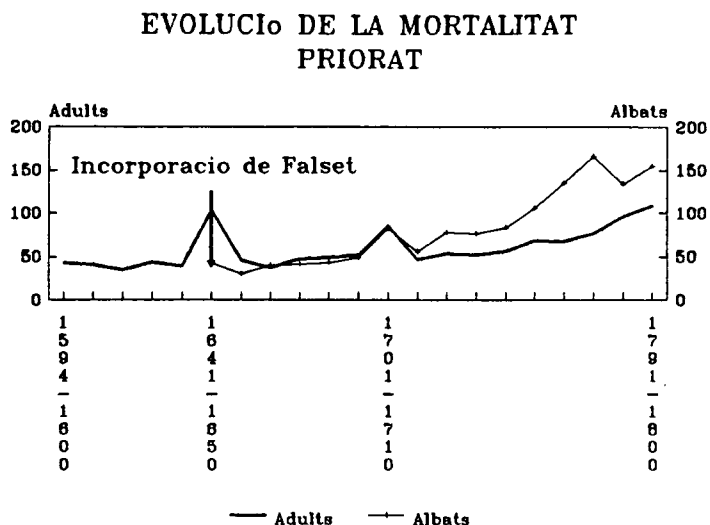
Històricament sabem que les epidèmies de Pesta, Xarampió, Verola, Escarlatina, Varicella, Diftèria i altres malalties febrils agudes, cobraven un alt percentatge de víctimes entre la població més jove. (80)

N'és molt possible que aquestes malalties donessin explicació a gairebé totes les agulles de mortalitat que jo he detectat al Priorat, però documentalment en els textos que he analitzat, sols he trobat les que abans he citat.

(79) Geografia Comarcal de Catalunya. Geografia Comarcal-2. Barcelona. (Ed. Aedos). Vol. III. 1974. pàg.36.

(80) Lyons Albert, S.; Petrucelli, J.: Història de la Medicina. Barcelona. (Ed. Doyma). 1984. pàg.458.

Gràfic núm. 11: Evolució de la Mortalitat al Priorat. (1594-1800). Mitjanes decennals.

Tenint com a punt de partida els fets irrefutables dels dos brots de malalties exantemàtiques que he trobat documentats a Falset, he buscat si tenien correlació amb altres augments de morts d'infants a altres pobles del Priorat, per intentar terure'n l'explicació. Així he trobat que a Guiamets a l'any 1759 hi va haver un augment de la mortalitat infantil, sense especificar, a Cornudella va ser-hi l'any 1758 (un any abans), i a Poboleda l'any 1760 (un any després).

Els increments de la mortalitat de Guiamets i Cornudella dels anys 1759 i 1758, respectivament, van ser clarament a expenses dels albats. El mateix no puc dir de Poboleda (any 1760) on dels 41 morts, 20 eren adults i 21 albats.

Es possible, doncs, que a Guiamets amb molta seguretat, i a Cornudella probablement, existís Xarampió en els anys 1758-1759.

Així, doncs, podem veure com en els últims 75 anys del segle XVIII presenciem indicis escrits de les patologies que causaven la majoria de morts de la població.

Queden endarrera els grans estralls provocats per les pestes, tant en adults com en infants, i veiem l'esclat d'altres malalties que afectaran més preferentment als més joves. Passat l'any 1721 va ser la Verola l'afecció més cruenta. (81)

No és que aquesta malaltia no existís abans, però la forta prevalença de la Pesta li treia protagonisme.

(81) Nadal, J.: La Población Española. Op.cit. pàg.104.

La difusió de la Verola per tot el Planeta està estretament unida als descobriments geogràfics que es produeixen durant l'època Moderna. Allò que la Pesta havia estat a les centúries anteriors, ara serà la Verola, i aquest cop sense fer distinció entre les classes més afavorides. L'esclat demogràfic de la segona meitat del segle XVIII fa que es concentrin a les ciutats importants contingents de població que, sovint, es veuen obligats a viure en condicions insuportables d'amuntegament i pobresa.

La Verola, que es manté només a través del contagi entre persones, pot comptar així amb un terreny molt afavoridor per al seu desenvolupament. (82) Històricament els últims anys de dit segle varen ser definitius per combatre la malaltia amb el desenvolupament per fi de la vacuna. A Catalunya, com a la resta d'Europa, les lluites entre partidaris i enemics de la inoculació del virus varen ser terribles durant bona part del segle XVIII, costum aquesta importada de l'Àsia Menor.

Altres estudis d'Arxius Parroquials han detectat, també, brots de Verola a pobles catalans. Així, D.Montaña (83) troba Verola a Terrassa a l'any 1615, mentre que M.A. Alvarez (84) en troba a Sant Pere de Riudebitlles (any 1782), i a Gelida (anys 1608, 161, 1676, 1677, 1679 i 1680).

A Europa la successió de les malalties epidèmiques va ser: Pesta (S. XVII), Verola (S. XVIII), i Còlera (S. XIX). A Espanya, a més de la Verola, va haver en el S. XVIII la introducció de la Febre Gropa, principalment en els ports andalusos.

No va arribar a la costa catalana, sembla ser, fins a començaments del S. XIX. A l'any 1821 Barcelona en va patir les conseqüències, produint més de 6.000 morts, fet que va alarmar la societat europea per la proximitat d'aquest esclat epidèmic. (85)(86)

Per últim comentar el gràfic núm. 12 de la plana següent, en el que he representat conjuntament i amb mitjanes decennals, l'evolució de la natalitat i de la mortalitat infantil. Fent coincidir el conjunt de dades de que dispo, sols he pogut representar l'interval 1641-1800.

Com a principals fets a destacar tenim el sostingut increment de la natalitat fins l'episodi de la Guerra de Successió, en el que, possiblement degut a l'elevat nombre d'òbits adults, presenta un cert retrocés. Per la seva part, aquest lleuger descens en la

(82) Carreras Panchón, A.: Mismes i Retrovirus. Barcelona. Fundació Uriach 1838. 1991. pàg.63-65

(83) Montaña, D.: Aspectes Sanitaris del terme i vila de Terrassa (S. XVI a XVIII). Barcelona. Seminari Pere Mata. 1987.

(84) Alvarez, M.A.: Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials del Baix Penedès. Tesi Doctoral en curs.

(85) Nadal J.: Op. cit. pàg.113-120

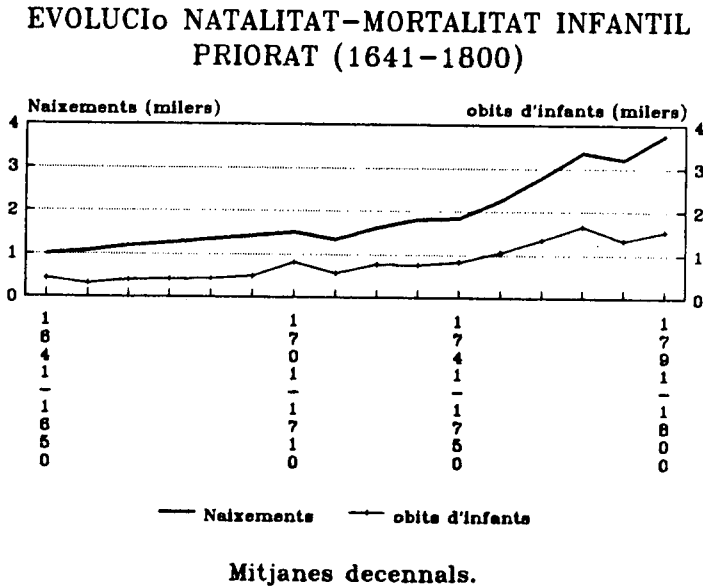
(86) Al I Congrés de Medicina del Mar (Tarragona 1990) J.M. Sánchez Ripollès parlà d'aquesta epidèmia de Febre Gropa que va patir Barcelona, analitzant els mitjans amb els que es va intentar combatre-la i els símptomes clínics que els metges de l'època varen descriure. L'origen va ser un vaixell procedent de L'Havana.

natalitat del període 1701-1721 va acompanyat d'un notable increment de la mortalitat infantil entre els anys 1701-1710, degut, molt probablement, als efectes de l'esmentada guerra.

Després d'aquesta inflexió, les dues corbes són clarament positives i paral·leles acompanyant, durant tota la resta de segle, l'elevada natalitat a la també elevada mortalitat infantil de l'època. Precisament una estava en funció de l'altra; donada la gran mortaldat d'infants calia tenir-ne molts per que uns pocs arribessin a ser adults.

L'any 1798 Malthus publicà els seus estudis de població, presentant un panorama poc optimista, influint així en que moltes parelles cultes deixessin de tenir fills. Molt abans, a partir de l'any 1600 comencen a evolucionar estudis pròpiament epidemiològics fins arribar a la forma moderna. Sempre es tracta de comparar grups humans respecte a una característica que ens interessa. Des d'aquells anys es va plantejar la possibilitat d'expressar tot en termes matemàtics, distingint-se en això Francis Bacon, el qual desenvolupà el concepte de "lleis inductives". (87)

Gràfic núm. 12: Evolució Natalitat-Mortalitat infantil Priorat (1641-1800). Mitjanes decennals.

(87) Foundations of Epidemiology. A.M. Lilienfeld and D.E. Lilienfeld. Oxford University Press. 2ª Edition. 1980.

4.- LES CAUSES DE MORT, I ALGUNES EDATS DE DEFUNCIO

En la majoria de les partides de defunció que he analitzat al Priorat en els S. XVI a XVIII, (97 %), no hi consta cap causa de mort. Potser no se sabia. De fet tampoc hi havien certificats o altres documents que haguessin de demanar informació al respecte.

Llevat de fets puntuals com es el cas de les epidèmies de Pesta, Verola o Xarampió, i sobretot cap a finals del S. XVIII, la majoria de les vegades sols es limitaven a descriure la mort com "natural", sense sospita de violència, i ja n'hi havia prou. He trobat un grup força destacat de partides en les que el Rector anota el que a ell li sembla que és la causa de la defunció, però no sempre l'encerta. Moltes d'aquestes anotacions sols son impressions personals del qui les escriu; poden correspondre més bé a símptomes finals de la malaltia que a diagnòstics concrets.

Les úniques vegades en que es posa de manera sistemàtica i amb relativa claredat la causa de la mort, és quan es tracta d'una mort violenta.

4.1.- Morts de possible etiologia mèdica, o no violentes

De les 30.391 defuncions trobades al llarg de tot l'estudi, n'hi ha poques en que consti un diagnòstic. Entre aquestes 636 tenen com origen una causa mèdica. Representen el 2.1 % del total d'òbits documentats en el període estudiat (S. XVI a XVIII).

En moltes d'aquestes defuncions en les que a la partida es pot llegir la causa, sovint aquesta no aporta suficient informació per saber realment de què va morir. Pocs són els casos en els que les anotacions del Rector concreten un diagnòstic etiològic. La majoria de les vegades, tal i com he dit abans, sols trobem referenciades a les partides de defunció: "com va morir", i no "de què".

Malgrat tot les he anat recollint literalment. A la Taula núm. 4 de la següent plana venen detallades i ordenades per freqüències.

Després d'una primera i ràpida visió de l'esmentada Taula, és fàcil apreciar que algunes de les causes de mort anotades poden ser analitzades conjuntament: si més no, corresponen al mateix procés. D'altres, ja més concretes però menys nombroses, són sols una petita representació de la patologia que van patir els nostres avant-passats.

Per últim un grup força important d'expressions o, mal anomenades, causes de mort que no ho són en el sentit estricte de la paraula, i que més aviat expressen un comentari o opinió del Rector de l'època, que, tot i fent referència a l'òbit, no aporta res que aclareixi l'origen real de la mort: "rebenat".

Malgrat que aquest primer plantejament pot semblar pessimista, hem de donar molt de valor a les troballes relacionades amb les causes de defunció dels avant-passats

del Priorat. Per fer-ho hem d'adoptar una visió global i àmplia, que ens permetrà valorar aquests resultats com una primera aproximació per conèixer les patologies més freqüents o que es detecten amb més assiduitat als Registres Parroquials, en aquest cas, del Priorat.

Per fer més entenedor aquest anàlisi, presentaré agrupats els diferents tipus de morts de causa mèdica.

Taula núm. 5: Detall de les morts "mèdiques" al Priorat (S. XVI a XVIII).

	Total	Homes	Dones	Albats
"repente, sobtada"	315	175	140	-
"trobat mort"	82	43	39	-
"bessons"	53	-	-	53
"feridura"	52	37	15	-
"de part"	44	-	13	31
"pesta"	33	24	9	-
"gota"	16	10	6	-
"accident"	8	5	3	-
"basca"	7	1	6	-
"sarampio"	5	-	-	5
"malaltia ordinària"	3	2	1	-
"vomito de sang"	2	1	1	-
"rebentat"	2	2	-	-
"de edat"	2	2	-	-
"rabia"	2	2	-	-
"mal de caure"	2	2	-	-
"d'una vaigeda" (sic)	1	-	1	-
"verola"	1	-	-	1
"hidropnide"	1	1	-	-
"espahna" (sic)	1	1	-	-
"prevaricada" (sic)	1	-	1	-
"de bojeria"	1	-	1	-
"de fred"	1	1	-	-
"de mort dubtosa"	1	1	-	-
TOTAL	636	310	236	90

4.1.1.- Morts específiques

4.1.1.1.- Morts relacionades amb el Part.

N'he trobat un total de 97 de les que 53 corresponen a defuncions de bessons, 31 a infants nounats i 13 a dones mortes de part. Com es pot veure la mortalitat dels nounats era important i, més encara, si els nadons eren fruit d'una gestació múltiple.

De dones mortes "de part" n'he recollit 13 casos. Evidentment en devien morir moltes més, però de documentades sols tinc aquestes. En diverses ocasions he trobat que la mort de la mare era seguida de la mort del nadó, i viceversa, fet que fa suposar la gravetat i les complicacions del part. Realment el text de la partida d'òbit no aclareix, llevat d'algun cas, quin va ser el mecanisme desencadenant de la mort. Una excepció pot ser la defunció de Gertrudis Sabaté de Falset (88) cap a finals de setembre de l'any 1776: el Rector especifica que va morir de part i que degut a la mala olor que feia va tenir que ser enterrada el mateix dia. Això fa pensar en que una causa infecciosa, possiblement septicèmica, com desencadenant de la defunció.

Un comentari especial mereixen les morts d'embarassades en les que es van practicar "cesàries". En total n'he recollit 3 casos: una de Falset i les altres dues de Capçanes i Ulldemolins. Totes corresponen al S. XVIII, i la més curiosa de totes és la de Capçanes de l'any 1786. L'extensa partida, que reproduceix literalment tot seguit, diu el següent:

" 20 de octubre de 1786 murió Marina Boquera, muger de Juan Boquera y haviendo sospecha de que estava preñada, luego que espiro hizo el Cirujano la operación Cesárea, y por especial Providencia del Altísimo se saco viva una niña a quien bautise sin solemnidad yo infra escrito, temiendo moriría si la trajesen a la Iglesia, y haviendo vivido despues cosa de media hora, fue llevada a la Iglesia, y huvo lugar para suplir los exorcismos y ceremonias que trae el ritual para el bautismo solemne. Bendito sea Dios, pues proveyo de remedio contra toda esperanza segun las circunstancias que ocurrieron en este caso. La llame Buenaventura, por la buena ventura que Dios le havia dado. Es verdad." (89)

(88) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.6 (1775-1780).

(89) Arxiu Parroquial de Capçanes. Llibre d'òbits núm.2 (1765-1811).

Les altres dues defuncions en les que es llegeix que es va intervenir sobre la mare, són també després de la defunció d'aquesta. La d'Ulldemolins de l'any 1755 especifica que morí un nadó nomenat Thecla..."nascuda per apertionem matris mortua matri", i la de Falset, també de l'any 1755, diu..."morí Theresa Baldira...de una basca y se obri per estar preñada y el mateix dia se enterra el albat de la sobredita".

Hi han altres dues partides, també de Falset, dels anys 1759 i 1760, en les que sense fer referència explícita del mot cesària, es descriu que els albatos morts "van ser extrets de les entranyes de la mare".

Pot cridar l'atenció que aquesta actitud no s'hagi produït fins ara, i és que això podria reflectir un canvi de mentalitat religiosa amb una preocupació més definida per la necessitat del bateig. Podríem comentar que al llarg d'aquests tres segles l'esperit dels preveres va agafar formes molt diferents i, fins i tot, oposades: des del prevere despreocupat, bevedor, emancipat del segle XVI fins al prevere ple d'espiritualitat dels segles XVII i XVIII.

Respecte a les dones mortes de part, cal imaginar-nos que moltes altres morien durant la gestació, i això ens planteja la problemàtica dels fills orfes d'aquells anys: certament la seva vida quedava compromesa, sobretot si tenien defectes físics. En aquells anys era freqüent exhibir durant les festes dels pobles nens anormals, cecs, disfressats amb orelles de ruc, per exemple, essent ridiculitzats d'aquesta manera.

Això va fer que molts esperits del segle XVIII pensessin, a França, millorar el futur d'aquests nens i així van aparèixer els primers mètodes de lectura per a cecs.

Els altres, els que no tenien defectes físics, certament quedarien marcats de per vida si no trobaven durant els primers mesos i anys de vida una persona que fes de mare. Això ho sabem actualment pels treballs dels psicoanalistes René A. Spitz (any 1935) i de Renggli.

4.1.1.2.- Morts de causa Infecciosa.

El grup més nombrós de defuncions de causa infecciosa l'integren els 33 casos que he trobat en els que es fa constar que moriren de Pesta. (90)

Aquest terme, malgrat la seva vaguetat i imprecisió, és definidor d'una malaltia. La seva antiquíssima història va des de la cèlebre descripció de Tucídides de l'anomenada Pesta d'Atenes durant la guerra del Peloponès (430-425 a C.), fins altres definicions més o menys desiguals com la de Covarrubias (any 1611) o Terrenos i

(90) Aquesta xifra és sols una petita mostra de l'elevada mortalitat que aquesta epidèmia va produir, entre els anys 1648 i 1653, a Catalunya. Els Drs. Camps a "La Pesta a meitats del S. XVII a Catalunya" (Op. cit.) ja parla de més casos documentats per ells al Priorat, i molts d'altres de possibles.

Pando (any 1788). Malgrat tot, el concepte de ruïna, destrucció, flagell i epidèmia, marca al llarg dels segles la significació sempre negativa del mot. (91)

Els sentiments de terror i, sovint, de mort, que la paraula Pesta produïa entre la població, feien que s'empressin altres mots que en fessin referència. Per aquests motius, també el català recorria a termes que permetessin eludir la paraula Pesta.

Ribas i Ponti, F., que ha estudiat els aspectes populars de l'epidèmia a Catalunya, remarca el mot "glànola", així com les referències que es troben en el Dietari de l'Antic Consell Barceloní: "morbo", "morbo del contagi", "morbo que corre", i, com a variant ja més al·lusiva, "morbo pestífer". (92)

A les defuncions que jo he pogut constatar al Priorat, el mot "moriren del contagi" és força freqüent. Serveix com exemple el fet de que en cap de les 16 defuncions, que per aquest motiu he trobat a Falset l'any 1652, i de les 11 -també de Falset- de l'any 1653, hi consta la paraula Pesta. En totes elles es pot llegir que "moriren del contagi" o "del mal contagios". (93)

Per la seva part, a Cornudella, es troba al llibre d'òbits de l'any 1652 (94) un encapçalament del Rector que parla de que el 8 de juliol d'aquell any es va declarar "el contagi", sense parlar en cap moment de Pesta. Tot i això, en el text de les partides d'òbits d'aquell any en trobem 6 en les que es llegeix clarament aquest mot.

Aquesta terrible epidèmia que ens afectà entre els anys 1648 i 1654, va entrar a la península per València. Des d'allí es va dirigir tant cap el sud com cap el nord. L'itinerari del sud és integrat, a la vegada, per dos ramals: un cap a l'interior (Oriola, Múrcia i Lorca) i l'altre cap a la costa andalusa (Màlaga, Gibraltar, Cadis i Huelva). L'itinerari del nord es va veure aturat, en principi, en el Baix Aragó l'any 1648, per introduir-se després a Tortosa i al sud de Catalunya. (95)

L'epidemiologia i els mecanismes de transmissió de la Pesta i d'altres malalties infeccioses, tan coneguts en l'actualitat, eren en aquells temps tema de controvèrsia. D'una part estaven les teories contagionistes, que veïen una relació entre els malalts i els objectes que havien estat en contacte amb els empestats. D'altra, les tradicionals corrents miasmàtiques que atribuïen a l'aire un paper capital en la difusió dels miasmes i de l'epidèmia. Malgrat tot, les tesis contagionistes es van difondre molt aviat. Ja a començaments del S. XIV es van començar a disposar mesures dirigides a evitar la relació amb els empestats i a implantar períodes d'aïllament pels qui haguessin atès un malalt o bé fossin sospitosos de patir la malaltia. (96)

(91) Carreras Panchón, A.: Miasmes i Retrovirus. pàg.14.

(92) N. del T. a Miasmes i Retrovirus. pàg.15.

(93) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.1 (1641-1664).

(94) Arxiu Diocesà de Tarragona. Cornudella. Llibre d'òbits núm.52 (1594-1693).

(95) Nadal, J.: La Población Española. Op.cit. pàg. 39- 40

Tot i això, Girolamo Fracastoro (1478-1553) va ser probablement el primer en formular específicament que algunes malalties es poden encomanar. El seu llibre "De Contagione" (1546) constitueix la primera exposició teòrica sobre el contagi de les malalties epidèmiques. Tot això molts decennis abans de tenir-se qualsevol evidència dels microbis. Molts dels seus contemporanis varen expressar idees semblants. Un d'ells, Girolamo Cardano, expressà l'any 1557 que "l'origen de la malaltia eren petits animals". Kircher formulà "In Scrutinium Pestis" (1658) la teoria del contagi en les malalties epidèmiques, pretenent haver vist al microscopi microorganismes en la sang dels malalts de Pesta. Actualment es pensa que no va veure més que glòbuls vermells.(97)

Les conseqüències i la influència que sobre la mortalitat de l'època va tenir aquesta epidèmia ja han estat analitzades abans. En aquesta anàlisi de la patologia mèdica, que es troba en els Registres Parroquials del Priorat, sols es pretén obtenir una primera aproximació a les patologies que van patir els nostres avantpassats i que, sortosament, han quedat reflectides a les partides d'òbits.

El Xarampió és una d'elles. La seva quantificació és molt menor a la de la Pesta, però la seva anàlisi és digna de tenir en compte.

Tots els casos constatats pertanyen a Falset (any 1759) i, curiosament, tots són fills de sanitaris de l'època. El brot d'aquesta malaltia exantemàtica sembla ser que es va produir entre març i maig d'aquell any. En realitat, partides en les que es pugui llegir aquesta patologia sols en són 5, però és raonable pensar que la transcendència, que va tenir aquesta epidèmia sobre la població infantil, va ser molt més important.

En el Gràfic núm.13 podem veure representada la mortalitat global (adults i albat) i les morts per Xarampió que esdevingueren a Falset entre els anys 1757 i 1761.

Com es pot veure, l'any 1759 -en el que es van trobar els 5 òbits per Xarampió- duplica en mortalitat absoluta i també en defuncions infantils als anys veïns. Això ens fa pensar que moltes d'aquestes morts foren possiblement causades pel Xarampió, i que no van ser recollides pel Rector de l'època.

De ser certa aquesta suposició, la mortalitat d'aquell any per aquesta malaltia podria arribar als 30 infants, fet que donaria una forta rellevància a aquesta epidèmia.

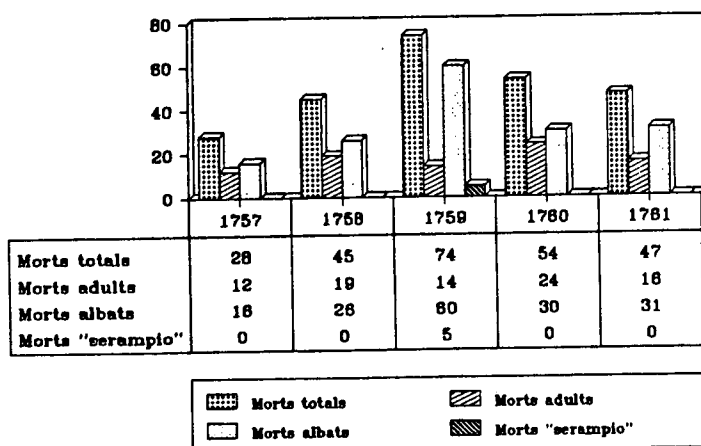
El mateix raonament podem fer respecte a l'únic cas de Verola documentat i que correspon a Falset, l'any 1729. Tal i com pot observar-se en el Gràfic núm.14 les morts d'infants d'aquell any dupliquen a les dels anys veïns, fet que fa pensar en molts més casos d'aquesta malaltia com a causa d'aquest augment de mortalitat.

(96) Carreras Panchón, A.: Miasmes i Retrovirus. Op. cit. pàg.33.

(97) Foundations of Epidemiology. A.M. Lilienfeld and D.E. Lilienfeld. Oxford University Press. 2ª Edition. 1980.

Gràfic núm.13: Defuncions per Xarampió a Falset (1759).

MORTS AMB CAUSA MEDICA "SERAMPIO". FALSET

Encara més clara sembla la transcendència que va tenir aquesta patologia entre la població infantil, també de Falset, de l'any 1780.

En el llibre d'òbits (98) al costat de la partida del 16 de gener d'aquell any es llegeix la paraula "Pigota", sense fer referència a cap defunció en concret. Tot i això, tal i com pot observar-se en el Gràfic núm. 15, la mortalitat infantil és molt més elevada a la dels anys propers. Els infants morts arriben a 127 dels 153 morts totals constatats.

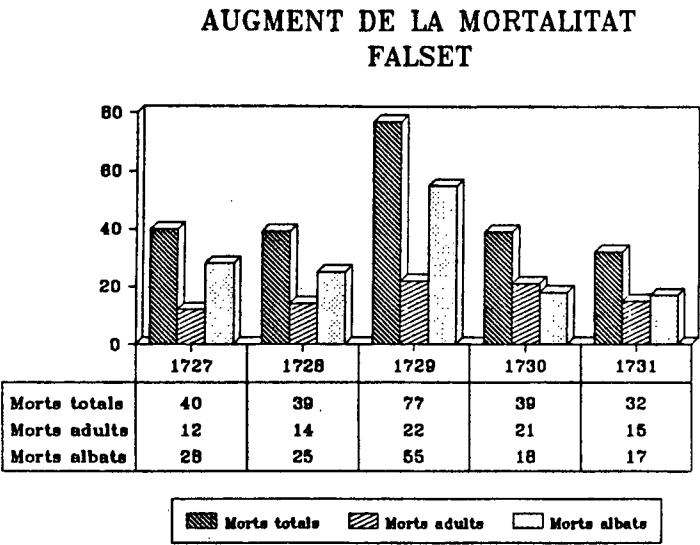
A localitats veïnes, com Bellmunt, també es constata un fort increment de la mortalitat infantil deguda, molt possiblement, a aquesta malaltia. (Gràfic núm. 16).

Per acabar aquest punt de morts de causa infecciosa comentarem els dos casos documentats morts per la Ràbia. El més interessant dels dos és la defunció d'Antoni Queralt, de 31 anys d'edat, que morí a Ulldemolins el 12 de juliol de 1788, 15 dies després de ser mossegat per un llop. (99)

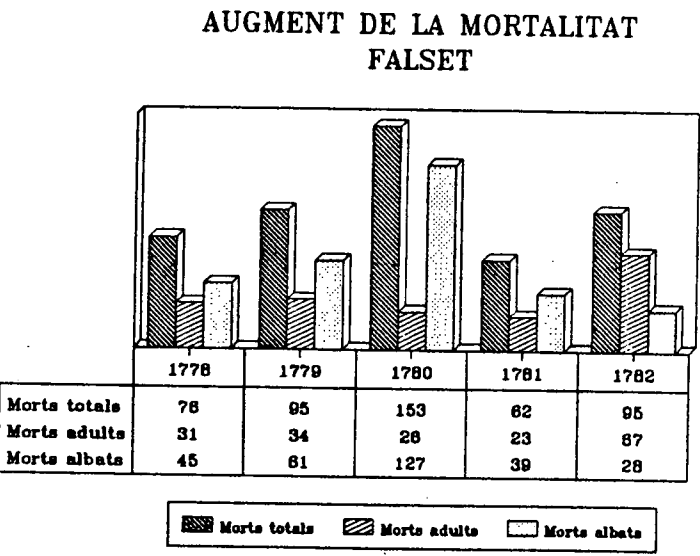
(98) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.6 (1775-1780).

(99) Actualment s'accepta que aquesta malaltia, de la que a Espanya no s'ha detectat cap cas des del brot de Màlaga de l'any 1978 desencadenat per un gos provinent del Marroc, té una incubació variable depenent del lloc de la mossegada, que oscil·la entre els 15 i els 60 dies. (Verger Garau, G.: La Ràbia. Terapèutica en Medicina Interna. Barcelona. Ed. Doyma. 1983. pàg. 156).

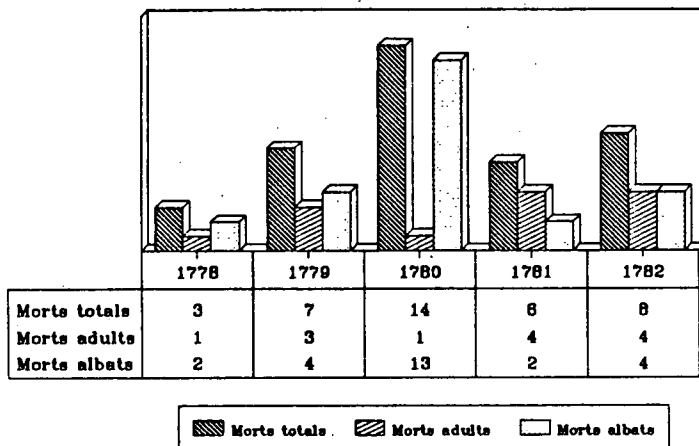
Gràfic núm.14: Augment de la mortalitat de l'any 1729 a Falset.

Gràfic núm. 15: Augment de la mortalitat de l'any 1780 a Falset.

AUGMENT DE LA MORTALITAT BELLMUNT

L'altre cas de Ràbia és detectat a Falset l'any 1724. En aquesta ocasió es fa palesa a la partida de defunció del fill d'en Lluís Rull cirurgià, el respecte particular que la simptomatologia d'aquesta infecció vírica produïa entre la població. En la mateixa es pot llegir literalment:

"23 de març de 1724 morí y fouch enterrat en lo fossà en part apartada sens procesió ni altra solemnitat un minyo fill de Lluís Rull cýrurgjá de Falset...rebé lo sant sacrament de la penitensia y no hi hague lloch per a mes, porque morí de mal de Rabia. Deu nos es guart a tots. Lo Salvadó lo portá sol a la fosa".

4.1.13.- Morts per Accident Vascular Cerebral.

En total n'he pogut constatar 52 casos dels que 37 són homes i 15 dones. Aquesta és junt, amb les infeccions, una de les patologies que té una correspondència més exacta amb la malaltia coneguda actualment, tot i que en aquella època no es conegué la causa que la motivava.

El Dr. Corbella, en l'anàlisi que fa al seu llibre "Las Etapas de la Hipertensión", ens deixa clar el desconeixement que hi havia d'aquest tema fins a finals del S. XVIII,

en que el prevere Stephen Halles demostrà, canulant les caròtides del cavall, que la sang circulava amb una pressió determinada a l'interior de les artèries. Per tant, a l'època estudiada per aquesta Tesi, els metges no podien imaginar que les feridures eren degudes a la Hipertensió Arterial.

La majoria d'aquestes defuncions les he detectat a Falset (22 casos) i Cornudella (15 casos). A Falset la seva distribució, tenint en compte els mesos de l'any, tenen lloc principalment al gener, juny i juliol. (100)

En algunes ocasions, en redactar la partida de defunció, el Rector acompanya la mateixa de certs detalls que complementen el diagnòstic. Els que més sovint trobem són els que fan referència a la celeritat d'instauració de la patologia. En altres ocasions, descriu les seqüeles que la mateixa deixa en el malalt fins a ocasionar-li la mort. Per exemple queda citat a les partides com el difunt va quedar sense sentits, el que avui correspondria a un coma neurològic, o bé, com a la partida de Capçanes de 1785, s'especifica que va morir per "...haberle dado la apoplejía en la garganta que no le permitió el tragar una forma consagrada". (101)

4.1.1.4.- Altres.

En aquest capítol s'inclouen tota una sèrie de defuncions que a la Taula núm.4 he transcrit literalment i que, en un intent d'interpretar-les, podem relacionar amb patologies actualment conegudes.

La primera d'elles està formada pels 16 casos detectats de morts per "gota". Com és conegut, aquesta paraula correspondria a un trastorn metabòlic caracteritzat per l'augment dels urats en sang.

Tot i això, hi han algunes partides que relacionen la gota amb la "feridura". A Capçanes, any 1772, trobem la mort de Pere Pinyol (102) "...por haberse herido de gota". Aquesta relació de la feridura i la gota també és detectada en algunes partides d'òbits de Cornudella (anys 1731, 1733, 1738, 1740) i també en algunes defuncions de Falset (anys 1688, 1706, 1735, 1740). En aquest poble, la partida d'òbit de Lluís Magriñà, any 1688, especifica que va morir "perque se ferí de gota y perdé la paraula". (103)

(100) Malgrat que no s'ha pogut demostrar cap relació entre els accidents vasculars cerebrals i la meteorologia, en aquest cas sembla haver una certa relació estacional. La distribució que he observat al Falset dels S. XVII i XVIII té una clara correspondència amb la mortalitat detectada a Catalunya per causes cerebro-vasculars en els anys 1989 i 1990. En l'estudi realitzat pel Departament de Sanitat i Seguretat Social també es constata un augment, per aquesta causa, en els mesos de gener, juny i juliol. (Butlletí Epidemiològic de Catalunya. Barcelona. Departament de Sanitat i Seguretat Social. Vol. XII. pàg.4).

(101) Arxiu Parroquial de Capçanes. Llibre d'òbits núm.2 (1785-1811).

(102) Arxiu Parroquial de Capçanes. Llibre d'òbits núm.1 (1763-1784).

(103) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.2 (1665-1699).

Tot això fa pensar que les morts per "Gota" podrien correspondre realment a accidents vasculars cerebrals, en malalts gotosos que a més serien hipertensos.

Un comentari semblant podríem fer d'algunes de les 8 defuncions en les que es llegeix el mot "accident". Literalment podria correspondre a una mort violenta o traumàtica, però la redacció de la partida li dona un caire que recorda molt a les morts per "feridura". La interpretació que podem donar a la paraula "accident" està en relació a la celeritat d'instauració de la mort.

Un exemple d'això el tenim a les dues partides de Poboleda de l'any 1800 (104) en les que estan anotades les defuncions de dues dones "...per averli agafat un accident repentino".

De morts per "Basca" n'he trobat 7 casos, 6 dones i 1 home. Aquest símptoma podria correspondre al que actualment coneixem com clínica vegetativa i que podria atribuir-se tant a un procés digestiu com fins i tot coronari. Un exemple d'això el trobem a la partida de defunció d'Andreu Ferrús de Falset, any 1651, (105) en el que es llegeix que "morí de una bascha arranchant una vinya". En aquest cas sembla clara la relació entre el símptoma estudiat i un esforç físic, fet que faria pensar en un possible procés isquèmic vascular coronari.

Els dos casos en els que es llegeix que moren per un "Vómito de sangre" fan entreveure dos grans grups de possibles patologies. Una d'elles, atenent-nos a la transcripció literal, faria pensar en un procés hemorràgic digestiu alt. Tot i això, sembla més probable que no es tractés necessàriament d'un vòmit hemàtic (hematèmesi), sinó d'una hemoptisi, signe tant freqüent de la mortífera Tisis o Tuberculosi, que en aquella època devia fer estralls.

Els dos morts "Rebentats" corresponen a dos homes de Falset que moren el mateix mes de juliol de l'any 1776. (106) El Rector detalla que varen morir i van haver de ser enterrats el mateix dia pel fet d'haver-se rebentat. L'època de l'any en que esdevingueren els òbits, l'estiu, fa entenedor el fet de la rapidesa amb que se'ls va donar sepultura, però no arribem a imaginar que s'entenia per "rebentat".

Els dos casos en els que he trobat que la causa de la defunció era que tenien "Mal de caure", estan ja en el límit de classificar-los com morts realment mal determinades o inespecífiques. Un dels morts pertany a Falset, any 1695, i l'altre a Poboleda, any 1651. Es difícil intentar interpretar quina era realment la seva malaltia. Una de les possibilitats és que es tractés d'epilèpsia.

(104) Arxiu Parroquial de Poboleda. Llibre d'òbits núm.3 (1777-1800).

(105) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.1 (1641-1664).

(106) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.6 (1775-1780).

La paraula "Hidropnide" acompanya la defunció de Miquel Argilaga de Falset, any 1668. (107) Es tractaria d'una de les possibles malalties cròniques que cursen amb edemes: insuficiència cardíaca congestiva, cirrosi hepàtica, síndrome nefròtica. L'única mort per malaltia mental l'he trobat a Bellmunt l'any 1800. En aquest cas es llegeix clarament que Magdalena Sentis morí "per causa de la bojeria". (108) Moltes altres defuncions, principalment les que fan referència a morts d'ictus, acaben el text de la partida citant que havien perdut els sentits, la paraula, o, fins i tot, l'enteniment per causa de la feridura, però en aquests casos sembla tractar-se de clínica neurològica i no pas de malaltia mental, com el cas de Bellmunt. Val la pena recordar breument que a França a finals del segle XVIII va començar-se a tractar el tema de l'assistència psiquiàtrica de forma revolucionària, alliberant als malalts mentals de les cadenes que els identificava als pitjors criminals, inaugurant així la psiquiatria moderna.

Finalment citar l'home trobat mort "de fred" el 30 de desembre de 1734 a Ulldemolins, del que es desconeixia la seva identitat. Es tractaria d'un de tants indigents que recorrien els pobles durant els segles XVII i XVIII. Sobretot degut a la crisi econòmica del segle XVII, va haver gran quantitat de camperols que van quedar sense terres. El mecanisme solia ser el següent: si un mal any de collites era seguit d'un any normal, els camperols no sofrien les conseqüències, donat que tenien reserves. Però si succeïen dos o tres anys seguits de minses collites, els camperols venien les seves terres i animals per poder menjar, quedant d'aquesta manera sense futur, emigrant per necessitat de poble en poble.

4.1.2.- Morts mal determinades o inespecífiques

Composen aquest apartat totes aquelles partides d'òbit que tenen en el seu text algun comentari que fa pensar en l'origen mèdic de la defunció, però que no es pot fer una mínima aproximació a l'etiologia de la mateixa.

Així com abans, amb totes les limitacions que hem acceptat des de l'inici, hem pogut, d'alguna manera, establir un possible origen etiològic de la defunció, en aquest apartat això és força complicat.

Serveixi com introducció la mort ja etiquetada com "dubtosa" pel propi Rector al redactar la partida, que tant pot significar el seu desconeixement de la causa de l'òbit, com obrir l'esclatxa d'un possible origen "no natural" de la mort.

Significat menys específic semblen tenir la gran quantitat de morts "sobtades", "de repent" o "trobat morts", que integren gairebé tot el gruix de les defuncions -de causa no violenta- que he pogut constatar al Priorat entre els segles XVI a XVIII. En total n'he recollit 397 casos que representen el 1.3 % del total de 30.391 òbits analitzats.

(107) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.2 (1665-1699).

(108) Op. cit. Llibre d'òbits núm.9 (1798-1812).

La instauració tan brusca de la mort fa pensar en un possible origen vascular de la mateixa, sense poder concretar gaire més.

Ja plenament mal especificades són les morts transcrits literalment com "de malaltia ordinària", "de edat", "de una vaigueda", "de espahna", o "prevaricada", en les que qualsevol comentari no seria més que una simple suposició.

4.2.- Morts violentes

Tot i que la quantitat de morts violentes que es detecten no és excessiva, cal posar-les a la llum. Sovint sabem que no són reflex fidel del que històricament és documentat i conegut, però ens dóna una informació prou interessant respecte a alguns fets puntuals, que a la fi ens ajudaran a conèixer les característiques de la violència, personal i social, en els pobles del Priorat de Catalunya durant els S. XVI a XVIII.

Podríem trobar mil formes diferents de presentar els tipus de morts violentes que he descobert. Agrupar-los pot resultar més didàctic i entenedor, però sé que es perdran tot una sèrie de detalls que he transcrit literalment.

He cregut millor presentar-los tal i com els he trobat, tot i que alguns d'ells neixen d'un mateix conflicte.

En total n'he analitzat 267, que representen el 0.9 % del total de 30.381 morts que tinc documentades. Respecte a les 905 defuncions en les que es pot llegir la causa, representen el 30 % .

Sens dubte hi han dèficits en el registre d'aquests tipus de morts tot just quan més n'hi devien haver. La intensa activitat bèl·lica que patí sobretot Falset fa que en aquest poble hi manqui molta informació de la Guerra de Successió, i menys de la Guerra dels Segadors.

Malgrat tot he pogut elaborar la Taula núm. 6 en la que venen especificats tots els tipus de mort que he cregut que eren violentes, la seva quantificació numèrica, i detall del sexe del difunt.

En una primera anàlisi ràpida, crida l'atenció, com era d'esperar, que dels 267 morts, 242 són homes, sols 19 són dones i 6 són albatxos.

El protagonisme de l'home (soldat o no) en els fets bèl·lics de l'època, omple quasi la totalitat del grup de morts violentes que he trobat; però n'hi ha d'altres que més endavant detallaré.

Taula núm. 6: Detall de les morts violentes (sic) al Priorat (S. XVI-XVIII).

	Total	Homes	Dones	Albats
"soldats"	83	83	-	-
"mort violenta"	40	40	-	-
"arma de foc" (*)	21	19	1	1
"pedreinialada"	7	7	-	-
"ofegats"	26	22	3	1
"caiguda"	24	16	8	-
"ajusticiats"	15	15	-	-
"desgracia"	15	8	6	1
"aplastats"	9	9	-	-
"ferides"	9	8	-	1
"chros"	4	4	-	-
"trobat mort"	3	3	-	-
"el llamp"	2	2	-	-
"cremats"	2	1	-	1
"presó"	2	2	-	-
"atropellat"	1	1	-	-
"coza"	1	-	1	-
"nou nat abandonat"	1	-	-	1
TOTALS	265	240	19	6

(*) seran analitzades conjuntament.

4.2.1.- Els "soldats" com mort violenta

De fet, la causa de mort violenta més freqüent està clarament relacionada amb els conflictes bèl·lics de l'època. En total n'he recollit 83 casos que representen el 30.8 % del total de 267 morts violentes analitzades. La majoria de les vegades surten a les partides sense que s'especifiqui res més. He seguit el criteri de creure que es tractava d'una mort violenta pel sol fet de l'ofici de ser soldat. (109)

La majoria de soldats morts els he trobat a Falset, amb un total de 67 casos, seguit de Cornudella amb 10. El repartiment en el temps del total dels soldats difunts trobats a Falset es fa de forma gradual, amb puntuals increments.

4.2.1.1.- El primer d'aquests increments té lloc a l'interval 1640-1648, amb un total de 24 soldats morts, dels que 11 pertanyen a l'any 1648.

Evidentment estem dins el període de la Guerra dels Segadors. Aquest conflicte que afectà la nostra terra, tot i portar el nom que ens recorda l'entrada dels segadors a Barcelona el juny de l'any 1640, i que acabà amb la mort del Virrei, ha de situar-se dins d'un context molt més ampli: La Guerra dels Trenta Anys.(110)

La majoria dels països europeus es van veure involucrats dins d'aquest conflicte, que va esclatar l'any 1618, per causes força complexes i que afecten l'esfera religiosa, política i social.

Entre d'altres, la lluita per l'hegemonia sobre el vell continent dels Borbons i dels Habsburgs va arribar també a casa nostra, que esdevingué camp de batalla per la situació de país fronterer europeu.

A més d'aquest vessant internacional també es contempla un vessant polític, més proper a les nostres terres i a les nostres gents. De fet, durant el S. XVII, les dificultats polítiques i econòmiques de la monarquia espanyola van arribar a extrems mai vistos anteriorment.

Primer durant el regnat de Felip III (1598-1621), i després durant el de Felip IV (1621-1665), el problema s'anà agreujant fins a nivells gairebé insuportables, degut entre d'altres, a les enormes despeses militars que provocava la Guerra dels Trenta Anys.

(109) De ben segur que en alguna ocasió el Rector va anotar la defunció d'un soldat sense que per força hagués mort per ferides de guerra. Hi han partides en que això és un fet. El text de la mateixa sols descriu la data i diu "morí un soldat". D'altres vegades, però, es descriu la causa: A Falset l'any 1648, en plena Guerra dels Segadors trobem el 4 de gener una partida en la que es descriu la mort "d'un soldat frances per aver begut masa aiguadet" (Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.1, 1641-1664).

(110) Vidal Pla,J.: Guerra dels Segadors i crisi social. Barcelona. Ed. 62. pàg. 25. 1984. Tot el que segueix en el text es tret d'aquesta obra.

Felip IV i el seu favorit el Comte-Duc d'Olivares, intenten treure el màxim de diners i homes dels diversos territoris que formen part de la monarquia espanyola, entre ells Catalunya.

L'esforç que se li va demanar a Catalunya va ser exagerat. L'estat econòmic i demogràfic en què es trobava el Principat no podia satisfer les exigències de la Corona. A més, els pagesos també estaven molt descontents per l'augment dels impostos, pel reclutament de tropes i per l'obligació d'allotjar dins les seves llars soldats de l'exèrcit espanyol, donat l'imminent perill d'un atac francès per la frontera catalana.

Es creu que aquest fet va ser el detonant que va provocar la revolta pagesa, però no era l'únic. Els pagesos també van convertir la seva revolta en una enèrgica protesta contra el sistema feudal que predominava aleshores.

Un cop mort el Virrei i alguns dels seus col·laboradors el juny de 1640 a Barcelona, la Generalitat es va posar al costat dels revoltats i va iniciar negociacions amb els francesos amb la finalitat de demanar-los protecció.

De fet, l'actitud de la Generalitat d'aleshores no va ser cap sorpresa. Des de feia temps es sabia que les diferents classes socials catalanes no tenien cap interès en contribuir amb homes i diners en el projecte polític imperialista que llavors portava a terme la monarquia espanyola.

Les gestions de la Generalitat amb França van acabar amb la signatura d'un pacte pel qual Catalunya es separava de la corona espanyola i proclamava Comte de Barcelona al Rei Lluís XIII de França. A canvi els francesos enviarien el seu exèrcit al Principat per expulsar les tropes espanyoles.

De novembre de 1640 a gener de 1641 l'exèrcit espanyol s'anà apropant a Barcelona, i el 26 de gener és derrotat per les tropes franco-catalanes al peu de la muntanya de Montjuich.

Des de llavors fins el 1643, període de dependència de França, no es canvien les institucions catalanes, sols els seus protagonistes.

La Guerra entre 1641 i 1648 esdevé una guerra fronterera i gairebé la totalitat del territori del Principat, a excepció de Tortosa, és fidel a les autoritats franco-catalanes. (111)

Malgrat tot, les coses no van canviar massa. Ara els pagesos havien d'allotjar les tropes franceses i de nou van augmentar els impostos. La resposta fou la mateixa: noves

(111) A Falset a primers de l'any 1647 hi entrà en Joan d'Austria, comandant de les forces espanyoles, i, en el mes de juliol, el príncep Condé, aquest segon per assegurar la fidelitat de la vila a França. (Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Barcelona. Ed. Aedos. 1974. pàg. 35).

revoltes pageses que, junt amb la forta crisi econòmica i el brot de Pesta de l'any 1650, van afavorir que l'exèrcit espanyol de Felip IV comandat per Joan Josep d'Àustria, conquerís Barcelona l'any 1652, posant fi a aquest llarg conflicte. (112)

Catalunya no va perdre la capacitat d'autogovernar-se, però, aquest cop, dins el marc de la monarquia espanyola. (113)

L'any 1659, amb la signatura del Tractat dels Pirineus per part de França i Espanya, s'acaba l'enfrontament d'ambdós monarquies. Catalunya perd el Rosselló, el Vallespir, el Conflent i part de la Cerdanya. (114)

4.2.1.2.- El segon increment significatiu de soldats morts al llarg de tot el període estudiat té lloc, a Falset, Cornudella i Ulldemolins, en l'interval 1708- 1714. És la Guerra de Successió.

A Falset hi trobem 8 soldats morts, tot i que hi ha constància escrita d'una forta activitat bèl·lica que sembla no quedar reflectida. Se sap que, l'any 1708, un fort exèrcit francès d'uns 6.000 homes van sorprendre els 1.000 homes de la guarnició del castell i van ocupar el poble.

En aquell any trobem la partida de defunció de Sebastià Soldevila (02.06.1708) en la que es descriu que "morí al reencontre que tingueren la milisia de Carlos III i Phelip V en la present vila de Falset, a la portada dels collets, a on morí molta gent". (115)

(112) L'any 1650, Falset era en poder dels francesos. Aquests van profanar l'església i això provocà l'aixecament del poble en contra seu. El juliol d'aquell any, Joan Margarit, governador de Catalunya, fidel a França, va intentar que el poble es mantingués fidel al Rei Lluís. Tot i els seus esforços, cap a la fi d'aquell mes, representants del poble van anar a Tarragona per oferir la vila als castellans. Aquests van ocupar el poble els dies 8 i 9 d'agost sense cap incident. Els mateixos francesos van justificar la situació pel mal tracte que els seus soldats havien donat als vilatans. Tot seguit va començar l'operació per reconquerir la vila, que es rendí el 19 d'agost després de 3 dies de forts combats. (Id. id. pàg. 36).

(113) A Cornudella hi ha constància del saqueig de l'Arxiu Parroquial per part de les tropes franceses, el 31 d'agost del 1651. Del mateix s'esdevé la destrucció dels documents del llibre d'òbits d'albats, no tornant-se a trobar anotacions dels mateixos fins l'any 1653. (Arxiu del Bisbat de Tarragona. Llibre d'òbits de Cornudella nº 52, any 1651).

(114) Varela, A. et al.: Història de Catalunya. Barcelona Ed. Columna. 1989. pàg. 101-104.

(115) L'any 1708 és el de màxima mortalitat a Falset amb un total de 207 òbits dels que 146 són adults i 61 albats. Aquesta xifra de mortalitat és força important si tenim en compte que en el cens de l'any 1716 hi havia a Falset 837 habitants. També ens ajuda a situar aquest gran augment de la mortalitat el fet de que els anys propers, anteriors i posteriors, tenen una mortalitat mitja de 60 defuncions.

Malgrat aquesta elevada mortalitat, sols hi han dues partides de defunció clarament etiquetades com violentes. Sembla doncs que tot i que la gran quantitat de difunts adults fa costat a l'origen bèl·lic dels mateixos, en el text de les partides aquest fet no hi queda reflectit. (Iglesies, J.: Les Minves. Op. cit. pàg. 76). (Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm. 3. 1700-1733).

Uns anys més tard i dins del mateix context bèl·lic, el 30 d'agost de 1714, i després de dos infructuosos atacs, el castell fou ocupat pel Coronel Antoni Vidal, que lluita a favor del Príncep d'Austria. (116)

D'aquell any 1714 es conserven sis partides de morts violentes, de les que quatre són molt extenses i corresponen a soldats. Detallen el que va succeir a Falset en l'esmentada Guerra de Successió. (117)

Tot i això, la mortalitat global sols és de 32 difunts, gairebé la mateixa que la dels anys propers. Sembla probable que moltes defuncions no van arribar a ser registrades en el Llibre d'òbits, donada la forta activitat bèl·lica que va patir Falset.

El nom d'aquest conflicte (118) bèl·lic neix de les lluites entre Felip d'Anjou (nét de Lluís XIV de França), i de l'Arxiduc Carles (fill de Leopold I d'Alemanya), per assolir la successió de Carles II, últim rei de la casa d'Austria que va morir, el dia 1 de novembre de 1700, sense deixar descendència.

Castella es va decantar en majoria per Felip d'Anjou, de la casa dinàstica dels Borbons que llavors regnaven a França, mentre que la Corona Catalano-Aragonesa i d'altres estats europeus (Anglaterra, Holanda, Portugal i Savoia) ho van fer per l'Arxiduc Carles. Aquest amb el recolzament de les Corts Catalanes i l'ajut militar d'Anglaterra (Pacte de Gènova de 20 juny 1705), es va instal·lar a Barcelona.

Malgrat tot ben aviat van començar a anar malament les coses pels catalans: la derrota a la batalla d'Almansa (Albacete 1707), la pèrdua de Lleida i Tortosa (1708), i la de Girona (1711), van minvar les esperances dels catalans, i més encara quan el 17 d'abril del mateix any 1711 moria l'emperador germànic Josep I.

(116) Geografia Comarcal de Catalunya. Op. cit. pàg. 36.

(117) "31.8.1714 morí Pere Llabaria, fadrí...morí travessat per la cuxa si be que fou ab desgracia baxant de casa Llabaria, al temps que avanssavan los Michales...no rebé sagrament perque en aqueix dia nos pogue entrar en la Iglesia de St. Franch de Falcet per la gran pluja de las balas que baxavan del castell. Al endema jo pugi al castell per demanar suspensió de armas per a enterrar los morts la qual me concediren per lo esplay de dos hores en que pogueren dir missa jo lo Dr. Rocamora, lo Dr. Carlos Valles, Mosen Batiste Anguera, Mn. Gregori Anguera i Mn. Lluís Parreu."

"31.8.1714 morí en la murallada la vila un soldat que li deyan Bartolo de nació castella de la Compañia de Granaders de Madrid ques trobava de guarnició bax lo regimen de Dn. Manuel Sta. Cruz y altre quel mataren a la retirada del castell, també castella, ques deya Fernando Lopez. No reberen sagrament per quant los trobaren ja eran morts".

"2.9.1714 que fou lo dia ques rendí lo castell, morí de repente de una bala, un de Reus. Lo dia antecedent me digue un soldat dels presones que en lo castell prop la porta de la Iglesia, enterraren ells mateixos un soldat ques deya Isidro que morí també de una bala".

"3.9.1714 morí també de una bala y fou lo primer que feriren en lo avans del castell, un de Alforja ques deya Jacinto Solanelles, morí ab señals de dolor". (Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits nº 3. 1700- 1733).

(118) Varela, A. et al.: Història de Catalunya. Barcelona. Ed. Columna. 1989. pàgs. 109-113.

La possibilitat de que, si l'Arxiduc Carles aconseguís ser coronat Rei d'Espanya podria formar un imperi molt poderós, doncs era llavors també l'hereu legítim de la corona germànica, va fer canviar els pactes i l'ajut que fins aleshores havia rebut Catalunya de països com Anglaterra.

Entre els anys 1713 i 1714, França i Espanya van signar els tractats de pau que posaven fi a la Guerra de Successió espanyola. Felip d'Anjou era confirmat Rei d'Espanya prèvia renúncia dels seus drets a la Corona francesa.

Els anglesos, amb importants compensacions per part de la Corona espanyola van abandonar a la seva sort als catalans, que van resistir dins les muralles de Barcelona encerclats per un nombrós exèrcit hispano-francès de 40.000 homes.

Dins de la ciutat uns 5.500 catalans, dirigits pel que aleshores era conseller en cap, Rafael de Casanova, van resistir durant força temps, fins a l'onze de setembre de l'any 1714, data en què es va produir l'assalt final a la ciutat.

Catalunya va perdre el seu autogovern, i les lleis dels Principat van ser substituïdes per unes noves conegudes amb el nom de Decret de Nova Planta (1716). Hi hagué una forta repressió.

Es va tancar la Universitat de Barcelona i s'en va crear una de nova a Cervera.
(119)

Tot i aquesta gran quantitat d'esdeveniments, la mortalitat de l'any 1714 a Falset no destaca com ho feia abans, l'any 1708. Sols es comptabilitzen 32 morts dels que 24 són adults. Es molt possible que hi haguessin defectes en el registre dels òbits per la forta activitat bèl·lica que es va dur a terme.

Pel què fa als altres pobles del Priorat en els que he trobat soldats morts, sols destacar Ulldemolins on sembla que hi va haver una certa activitat bèl·lica en els anys 1712 i 1713, amb 3 soldats morts en total. A cap de les partides es descriu res més que pugui ajudar-nos a conèixer el que en aquella localitat va passar.

4.2.2.- Morts violentes probablement relacionades amb esdeveniments bèl·lics.

Malgrat que a la Taula núm. 6 he diferenciat cada tipus de mort violenta tenint en compte el que a la redacció de la mateixa es llegia, algunes d'elles presenten trets coincidents i poden analitzar-se conjuntament.

(119) M. Riera i Blanco, al VIè Congrés d'Història de la Medicina Catalana (Manresa 1990), interpretà el tancament de la Universitat de Cervera com el primer intent de reforma de la Universitat Espanyola, sense veure cap intenció de càstig sobre les institucions catalanes.

És el cas de les morts violentes transcrits literalment com:

"mort violenta"	40 casos
"arma de foc"	21 casos
"pedreinialada"	7 casos

TOTAL.....	68 casos

La següent Taula núm. 7 especifica amb claredat els pobles i anys en que es van produir.

La seva distribució pels diferents pobles del Priorat de vegades té punts força coincidents, tots ells al voltant dels anys en que Catalunya va estar sota l'embat dels dos episodis bèl·lics més sagnants que abans hem recordat: La Guerra dels Segadors i La Guerra de Successió.

En el període 1640-1652 (G. dels Segadors) arribem a trobar 10 de les 67 morts que abans he descrit. D'elles el 50 % corresponen a Ulldemolins on sembla que les morts per aquesta Guerra foren més quantioses que les que es van produir en la G. de Successió.

En els altres pobles, aquest tipus de mort violenta pel període 1640-1652 és més esporàdica. A Falset trobem, al març del 1641, la mort d'un home d'una escopetada. Més tard, a l'estiu del 1650, trobem la defunció de dos homes als qui "mataren" els francesos. Recordem que, en aquell any, Falset era en poder dels francesos i que l'intent més important de rebel·lió contra les forces ocupants fou quan aquestes van profanar l'església, pels voltants de l'esmentat estiu. (121)

En el període 1708-1714 trobem 31 de les 67 morts apuntades abans. És la Guerra de Successió. Els pobles on trobem menys morts són Poboleda i Ulldemolins.

De les altres localitats destacar, Cabassers on el 29.06.1714 trobem vuit difunts en una sola partida, morts de "ma ayrada en la tribulació de la guerra agut en dita vila de Cabacers". Malgrat que cabria esperar un augment important en la mortalitat d'adults en aquella localitat, aquest no es dona ni l'any abans esmentat, ni en tot l'interval 1708-1714. (122)

(120) "pedrenyal" o "pedrenyalada": arma de foc a menera d'escopeta curta, que s'usava en els S. XVI-XVII i es disparava amb pedrenyera, pedra de foguera. (Diccionari Català-Valencià-Balear. Vol.VIII. pàg. 369).

(121) Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Op. cit.pàg. 36.

(122) Arxiu Parroquial Cabassers. Llibre d'òbits núm.6 (1554-1624).

Taula núm. 7: Detall de tres tipus de morts violentes al Priorat (S. XVI-XVIII). (* és 120)

pobles	anys	(*) pedrenyal A.foc m.violen.		
Cabassers	1708	-	-	1
	1714	-	-	8
	1718	-	-	1
Cornudella	1607	-	-	1
	1611	-	-	4
	1631	-	-	1
	1646	-	-	1
	1650	-	-	1
	1712	-	3	-
	1764	-	-	1
Falset	1641	-	1	-
	1650	-	-	2
	1665	-	1	-
	1694	-	-	1
	1696	-	-	2
	1706	-	1	-
	1708	-	-	1
	1709	-	1	-
	1710	-	-	6
	1714	-	5	-
	1719	-	2	-
	1721	-	-	1
	1794	-	1	-
Bellmunt	1708	-	-	1
Gratall-V. Alta	1647	-	-	1
	1650	-	-	1
Poboleda	1587	-	-	1
	1607	1	-	-
	1613	3	-	-
	1621	-	1	-
	1630	-	1	-
	1793	-	-	1
	1797	-	-	1
Ulldemolins	1605	1	-	-
	1647	-	-	1
	1648	-	1	-
	1651	-	-	1
	1660	2	-	-
	1706	-	1	-
	1708	-	1	-
	1711	-	1	-
TOTALS: 68		7	21	40

Després d'aquesta primera aproximació en la que intentem veure la relació d'aquest grup de morts violentes amb les dos guerres ja comentades, cal reconèixer que no totes les que he agrupat en aquest punt de la discussió són explicables pels mateixos.

N'hi han altres que posen a la llum la violència social, fruit del desequilibri a tots els nivells d'aquesta època a Europa, que patia també la Catalunya dels S. XVII- XVIII, i que, tenint en compte les dates en les que les he trobat, en un principi no podem relacionar-les amb els embats de les guerres.

Per pobles, a Cabassers en trobem una partida l'any 1718 en la que es llegeix que un home vidu "va morir de violenta ma" sense que cap altre dada pugui donar explicació al fet.

A Cornudella he trobat que cap a la fi del març de 1611 van matar quatre homes. No hi ha especificació de l'edat, mecanisme de la mort o motiu de la mateixa.

Com he dit abans, a Catalunya i a Europa, en aquella època, no tot era pau i tranquil·litat. Un dels problemes més greus era el del banditatge. Grups de bandolers vagaven pel camp assaltant masies i provocant aldarulls de tota mena. És des de llavors que moltes masies es van haver de fortificar per resistir possibles atacs dels bandits, afegint una torre de defensa a la casa. Encara avui dia podem observar masies que han conservat la seva antiga estructura de casa fortificada, que data d'aquella època.

Dins de les files de bandits hi havia pagesos marginats i nobles arruïnats; és a dir, sectors de la població que no s'havien vist beneficiats per la prosperitat agrícola de la qual gaudia un petit sector de la pagesia. Fora del període de les collites, la majoria d'homes del camp no tenien feina, afavorint això la situació assenyalada.

Un dels fets puntuals a destacar en aquella època és la fi de l'activitat a Catalunya del bandoler Perot Rocaguinarda, l'any 1611. (123)

A Falset l'any 1665 trobem la defunció d'un home per "anarseli una arma de foc que portava". Pel text de la redacció no podem descartar que es tractés d'un suïcidi.

Uns anys més tard, i també a Falset, es constata entre 1694 i 1696, un rebrot de violència que, tot i que no correspon a cap guerra, és força important.

L'any 1694 trobem una mort etiquetada com violenta sense altre aclariment, junt a la mort de quatre soldats, tots ells el mateix any. L'any següent (1695), trobem altres quatre soldats morts. Per últim, l'any 1696, dos partides més en les que s'especifica que a principi d'abril "mataren" a dos homes a les nou del vespre. D'aquell any hi han anotades també tres defuncions de soldats. Malgrat tot, la mortalitat global de la

(123) Varela, A. et al.: Història de Catalunya. Barcelona Ed. Columna. 1989. pàg. 99 i 108.

població és similar a la dels anys anteriors i posteriors, fet que fa pensar en que foren fets puntuals sense gran impacte en la comunitat.

Altres dos defuncions per arma de foc que he trobat a Falset són la d'una dona en un intent de robatori d'una masia (any 1706), i la d'un home, mort d'un tret de trabuc. Aquesta última víctima no participava en el fet violent, doncs es llegeix a la partida que "morí estant plantat davant la carnegeria sens fer res".

Uns anys més tard, entre 1718 i 1719, trobem un nou rebrot de violència a Falset, en aquesta ocasió relacionada possiblement amb l'activitat del guerriller Pere Joan Barceló, conegut amb el nom de "Carrasclet". A la partida del 09.12.1718 es llegeix textualment:

..."cerca de sis hores de la tarde morí de dues escopetades Dn. Pedro Joachim de flanders, Tinent Coronel del regiment de Gueldires, porque 15 o 16 lladres asesinos, ab gran terror de tot lo poble disparant y tocant carns, avent entrat per lo portal nou, segons se creu, lo mataren impiam. en sa propia casa y al costat de sa muller per a robarli tot son thesor de or y plata que era molt y asso fou en ocasio que no hi avia Michalets enb ninguna part de Catalunya com los hi avia 4 anys a esta part per tot arreu"

L'any següent, el 27 de maig de 1719 es descriu la mort de dos homes "de les escopetades en la entrada dels Michalets".

Històricament sabem que el dia abans, el 26 de maig, en "Carrasclet", guerriller que lluitava a favor de la Casa d'Austria, ocupà el poble, fet que en abandonar-lo va provocar primer l'increment de la guarnició borbònica i després la creació d'un destacament de mossos d'esquadra. (124)

L'activitat d'aquest fervorós partidari de l'Arxiduc Carles es dona per acabada l'any 1720, quan es veu obligat a exiliar-se a Austria sota la protecció de l'emperador. (125)

A Poboleda el primer brot de violència no relacionada amb les guerres documentades té lloc l'any 1613, entre març i maig, amb la mort de tres homes "de una pedreinialada". Més tard, en els anys 1621 i 1630 trobem dos morts per escopetada, sense cap altre aclariment.

Un comentari a part mereixen les morts violentes que he trobat descrites com "pedreinialada", "cop de pedrenyol", o "padaynada". Evidentment sembla tractar-se de morts per arma de foc, però he volgut respectar la manera com les he trobat per poder fer un breu comentari que aclareixi aquest mot.

(124) Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Op. cit. pàg. 36.

(125) Varela, A.: Història de Catalunya. Op. cit. pàg. 121.

Aquest tipus d'arma consisteix en una mena d'escopeta curta que es feia servir principalment en els S. XVI i XVII, i que utilitzava com a detonant de la pólvora, la pedrenyera o pedra de foguera.

Els 7 casos que jo he trobat s'ajusten, en el temps, a la definició abans enunciada. La següent Taula ens els resumeix:

Taula núm. 8: Detall de les morts violentes per escopeta curta o "pedrenyal" al Priorat (S. XVI-XVIII).

Pobles	Anys	Total
Ulldemolins	1605	1
	1660	2
Poboleda	1607	1
	1613	3
Total		7

De les 4 morts d'aquest tipus, de Poboleda, 3 van succeir el mateix any 1613, però no en el mateix dia: una correspon al mes de març i les altres dos al maig, una el dia 20 i l'altre el 26. En l'última defunció s'especifica que a més d'haver mort de l'arma de foc, el van degollar.

Per altra part, de les tres morts d'Ulldemolins, les dos de l'any 1660 tampoc són del mateix dia; una i altre, tot i ser del mateix mes de gener, estan separades per dos dies. La mortalitat global detectada per aquell any és sensiblement superior a la dels anys veïns, el que fa pensar que les dues morts violentes han de ser vistes dins un marc de violència més general, sense determinar.

En un conjunt hem de reconèixer que aquests tres tipus de morts violenta que he agrupat en aquest apartat, llevat de les morts per arma de foc, no aporten gaire informació per sí mateixes. És inqüestionable el fet violent, però desconeixem fins i tot el tipus d'arma emprada per ocasionar la mort, llevat dels òbits per pedrenyera.

Tot i això la informació que elles aporten ens ajuden a conèixer aspectes desconeguts de la societat catalana i encara més del medi rural.

Un cop les he anat recollint, he pogut veure com era més o menys fàcil agrupar-les al voltant de les dates que històricament coincidien amb les guerres dels Segadors i de Successió, però no sempre era així.

Tal i com he dit abans, la violència social de Catalunya i d'Europa de l'època estudiada donava lloc a que altres fets violents afloressin en qualsevol moment: els saquejos de masies, el banditatge, el bandolerisme i les guerrilles, entre altres, eren fets quasi quotidians i que, tot i que són coneguts per altres fonts històriques, queden refermats per la petita història que també es pot anar dibuixant de les breus i de vegades esporàdiques troballes dels oblidats Arxius Parroquials.

4.2.3.- Les morts violentes per submersió.

Els "ofegats" constitueixen numèricament el tercer tipus de mort violenta més freqüent que he trobat al Priorat dels S. XVI-XVIII. En total són 26 casos, dels que 21 eren homes, 3 dones i 2 albat. En la següent Taula núm. 9, venen detallats els pobles on els he trobat i el sexe dels difunts.

Dins d'aquest grup podríem fer dos grans subgrups:

4.2.3.1.- Primer, els morts pròpiament per submersió en aigua, amb un total de 18 casos, dels que 14 són homes, 3 dones i 2 albat, (un de 8 anys).

El lloc on amb més freqüència es va produir aquest tipus de mort era la bassa, construcció de vegades molt gran que existia per procurar aigua a un sector més o menys important de les terres de conreu.

Tinc recollits 8 casos, dels que 1 era una dona i un altre un nen de 8 anys. No hi ha cap poble on hi hagi una prevalença d'aquestes morts. He trobat morts "ofegats a la basa" en quasi totes les localitats llistades a la Taula.

El segon lloc on he trobat que es produïen més ofegats és al riu, amb 3 casos. D'un d'ells diu la partida trobada a Bellmunt, l'any 1647, que va ser un "vellet ofegat en lo riu".

Els altres llocs on he trobat morts per submersió són el pou, el barranc, el tros (amb dos casos cadascun), i "la porc" (sic), amb un cas.

Destacar les dos morts trobades en una mateixa partida a Ulldemolins l'any 1741, "ofegats dins un pou". Corresponen a un albat i a un home que, pels cognoms, no poden ser pare i fill. Es de suposar que el segon morís en l'intent d'ajudar al primer.

Les dues morts "ofegades al barranc" corresponen a dues dones de Falset, en els anys 1703 i 1705. En una partida es llegeix que "la trobaren ofegada", i a l'altre que "va caure al barranc". Intentant interpretar el que està escrit podríem dir que en la primera podria tractar-se d'un fet intencionat, supòsit que ens podem plantejar repetidament tant en aquest gran grup de morts violentes com més endavant en el grup de morts per caigudes.

Els dos homes morts "ofegats en lo tros" corresponen a una mateixa partida trobada a Bellmunt l'any 1668. No detalla el lloc on concretament es va produir el fet. Tot i això no seria molt arriscat suposar que la mort fos per ofec dins la bassa del tros, un en l'intent d'auxiliar a l'altre.

Finalment comentar la mort descrita també per ofegament, que he trobat a Ulldemolins l'any 1606, en la que es llegeix que "un home va morir ofegat dins la porc" (sic). Evidentment no va ser l'aigua la desencadenant de la mort sinó tota una barreja de matèria orgànica, el que ens serveix per considerar i introduir un altre mecanisme de mort: la sufocació o l'asfíxia per gasos.

4.2.3.2.- Segon, dels 26 morts descrits com "ofegats", en 8 d'ells hem de considerar l'asfíxia com el mecanisme real i responsable de la mort.

Tots ells són homes, fet que també ens porta a introduir un nou concepte dins d'aquest tipus de mort violenta: l'accident laboral. La lectura del text de la partida fa que considerem aquest aspecte. En molts casos és el mateix Rector el que considera aquest fet, doncs fa constar a la partida que la mort es va produir "estant treballant".

El lloc on es produí amb més freqüència aquest sub-grup de morts és en el cup de verema, amb 5 casos. Un d'ells era un home cec de 49 anys (Cornudella 1732). La inhalació de gasos tòxics, procedents de la fermentació dins el procés d'elaboració dels vins, són el mecanisme més probable d'aquestes morts.

Recordem que el conreu i explotació de la vinya era l'activitat agrària principal i que va donar fama mundial al Priorat de segles passats. Tots els pobles que configuren tant l'antic Priorat com el que analitza aquest treball es dedicaven al conreu i elaboració de vins. (126)

Les altres morts per asfíxia corresponen a Ulldemolins (dos) i Cabassers (una). Els primers els trobem l'any 1769 i "s'ofegaren de la bravada dins la cisterna del castell". L'home mort a Cabassers pertany a l'any 1781, "...por haberle sacado casi muerto de un trujal cuyo vapor le sofocó". (127)

Aquesta anàlisi de les morts violentes que en un principi he trobat com "ofegats", ens ha portat a poder introduir uns conceptes nous i molt actuals.

- En primer lloc, hem distingit clarament les morts per ofegament de les produïdes per asfíxia.

- En segon lloc, hem considerat la possibilitat de la mort intencionada o suïcidi, en front de les morts purament accidentals.

(126) Anguera, P.; Aragones i Virgili, M.: El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Santes Creus. Fundació Roger de Belfort. 1985. pàg 141.

(127) "trujal" en català és "trull", construcció a mena de safareig on fermenta el raïm i el most. (Diccionari Català-Castellà. Mallorca. Ed. Moll. 1982. pàg. 378).

- En tercer lloc hem introduït una nova visió d'aquests tipus de morts: els accidents laborals. Aquest concepte tant actual i quotidià a la nostre societat, el trobem ja a la societat catalana de segles passats, no tan sols en les morts violentes per "ofegament", sinó també en altres que analitzarem més endavant.

Taula núm. 9: Detall de les morts violentes per submersió al Priorat (S. XVI-XVIII).

Pobles	Total	Home	Dona	Albat
Ulldemolins	9	8	-	1
Cornudella	4	4	-	-
Falset	4	-	3	1
Bellmunt	3	3	-	-
Cabassers	2	2	-	-
Gratallops/V.Alta	1	1	-	-
Capçanes	1	1	-	-
Poboleda	1	1	-	-
Totals	26	21	3	2

4.2.4.- Les morts violentes per precipitació.

Es la quarta causa més freqüent de mort violenta. He trobat 24 casos dels que 16 eren homes, i 8 dones. En aquest tipus de mort mèdico-legal, les dones ocupen un paper rellevant tenint en compte el nombre de defuncions recollides.

En la següent taula núm. 10 venen detallades per pobles i sexe dels difunts.

Com es pot veure, Cornudella, Falset i Ulldemolins, per aquest ordre, són les localitats on he trobat més morts per precipitació. Aquesta afirmació no vol suposar que aquestes localitats tinguessin una sinistralitat, per caigudes o per altres tipus de mort violenta, més alta. El fet és explicable considerant el major nombre de partides d'òbits que he pogut analitzar en aquestes tres localitats, envers les altres de població més reduïda.

Taula núm. 10: Detall de les morts per precipitació al Priorat (S. XVI-XVIII).

Pobles	Anys	Total	Homes	Dones
Cornudella	1703	1	-	1
	1716	1	-	1
	1747	1	1	-
	1771	1	1	-
	1780	1	-	1
	1783	1	-	1
	1786	1	1	-
	1644	1	1	-
Falset	1682	1	1	-
	1701	1	-	1
	1737	1	-	1
	1751	1	-	1
	1777	1	1	-
	1599	1	1	-
Ulldemolins	1606	1	1	-
	1628	1	1	-
	1743	1	1	-
	1753	1	1	-
Cabassers	1778	1	1	-
	1783	1	1	-
	1762	1	-	1
Poboleda	1776	1	1	-
	1714	1	1	-
Capçanes	1714	1	1	-
Gratallops/V.Alta	1637	1	1	-
Totals		24	16	8

La defunció més antiga de totes elles pertany a Ulldemolins, any 1599, en la que es descriu com un nen d'11 anys va morir en caure des d'un single de roca, anant a guardar unes mules.

Tenint en compte l'especificació del lloc des d'on es va produir la caiguda, podem fer dos gran subgrups: les morts especificades i les que no ho són.

4.2.4.1.- De morts per prepitació especificades, n'he trobat 15, detallades en el següent llistat:

- "una roca".....4 casos
- "una mula".....2 casos
- "un celubert de la escala".....2 casos
- "una embastida".....2 casos
- "un cup".....2 casos
- "un pozo".....1 cas
- "una ventana".....1 cas
- "un roure".....1 cas

Com es pot veure el lloc més freqüent és des de les roques, amb 4 defuncions (3 homes i 1 dona). Llevat de la que hem comentat abans de l'any 1599, en les altres no podem descartar la intencionalitat del fet. Aquest comentari és vàlid pels altres llocs, origen de la caiguda, que tot seguit detallaré.

Les dues morts des de "l'animal" pertanyen a dos homes. Més concretament un va caure des d'una mula (Capçanes 1714), i l'altre des d'un cavall (Ulldemolins 1743).

Els dos morts per caiguda a un cup són de sexe diferent: la dona pertany a Cornudella (any 1783), i l'home a Gratallops-Vilella Alta (any 1637). Tot i les consideracions que he fet abans a l'apartat de les morts per ofegament-asfíxia, aquestes dues les he inclòs en aquest grup, doncs a la partida no hi ha constància de que haguessin mort per ofec, sinó de la caiguda.

Les dues morts des d'una "embastida" són clarament de tipus laboral. Una d'elles, (Poboleda 1766), especifica que era un home mestre de cases, el que avui dia considerariem com constructor. L'altre era també un home i la seva partida correspon a Falset, l'any 1777. Aquestes dues defuncions junt, amb la del nen d'11 anys que he trobat a Ulldemolins l'any 1599, són les tres en que és indiscutible la seva relació amb l'activitat laboral que realitzaven. Les altres (cup, pou, roure...), són discutibles.

4.2.4.2.- Les morts per caiguda sense cap mena d'especificació són un total de 9 (4 homes i 5 dones). En tres d'elles hi ha especificada l'edat del difunt: la més jove va ser una nena de 7 anys de Poboleda (any 1762), seguida d'una altre nena de 15 anys, i d'un home de 70 anys, tots dos trobats a Cornudella (anys 1716 i 1747).

4.2.5.- Les morts violentes per execució judicial.

En total n'he trobat 15, tots ells homes. En la següent Taula núm. 11 venen especificats els pobles i anys a que pertanyen.

Com es pot veure, les tres localitats on he trobat aquest tipus de mort violenta ja han estat destacades en altres ocasions, tan pel que fa al protagonisme d'elles en relació al nombre d'habitants que tenien, com per la virulència que en les mateixes van tenir les guerres.

Taula núm. 11: Detall de les morts violentes per execució judicial al Priorat (S. XVI a XVIII).

Pobles	Anys	Total	Forca	A. foc	?
Cornudella	1613	1	-	-	1
	1615	1	-	-	1
	1629	2	-	-	2
	1631	1	-	-	1
	1641	1	-	-	1
	1714	3	-	-	3
Falset	1642	2	-	2	-
	1712	2	2	-	-
Ulldemolins	1642	1	-	1	-
	1652	1	-	-	1
Totals		15	2	3	10

Les defuncions d'aquest tipus, que he trobat a Falset i Ulldemolins tenen una clara relació amb les guerres, mentre que això sols passa en 4 dels 9 ajusticiats de Cornudella.

L'execució d'Ulldemolins de l'any 1642 correspon a un soldat castellà mort per arma de foc a la soca d'un noguer, per ordre del General del seu Regiment, Dn. Pedro, fill del Duc de Cardona, (128) que comandava un gran exèrcit de tropes castellanes. (129)

L'altre ajusticiat d'Ulldemolins (any 1652), no especifica ni el mecanisme de la mort ni l'ofici de l'executat. A més del nom del difunt sols es sap que era de la Figuera de Falset.

Dels altres quatre ajusticiats de Falset podem comentar dos fets: el primer, que cap d'ells era soldat. el segon, que els dos morts de l'any 1642, en plena Guerra dels

(128) Enric d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba (? 1588 - Perpinyà 1640). Duc de Cardona i de Segorb. En tres ocasions fou nomenat lloctinent de Catalunya (1630-1632, 1633-1638, 1640), per tal de calmar les tensions entre el Principat i Madrid. Quan marxà al front del Rosselló a combatre els francesos (1637), nomenà el comte de Santa Coloma com a substitut seu. Com que el lloctinent comte de Santa Coloma fou assassinat, se'n feu càrrec de nou (juny-juliol de 1640) i intentà negociar amb la Generalitat el fre de la revolta dels Segadors. Li succeí en els títols el seu fill Pere-Antoni (1611- 1690), que també fou lloctinent de Catalunya (1642-1644) i president del Consell d'Aragó. (Diccionari Barcanova d'Història de Catalunya. Barcelona. Ed. Barcanova S.A. 1989. pàg. 69).

(129) Arxiu Parroquial d'Ulldemolins. Llibre d'òbits nº 1563-1711.

Segadors, varen ser "arcabusiats", mentre que els dos de l'any 1712 (G. de Successió), varen ser penjats.

A Cornudella és on he trobat més execucions judicials, amb un total de 9 casos. D'elles cal destacar les tres dutes a terme el mateix dia 12 de setembre de l'any 1714, per ordre de les tropes castellanques, en plena G. de Successió. No es coneix el mecanisme de la mort però sí la procedència de dos dels difunts: un era valencià, i l'altre alemany. (130)

De les altres 6 execucions de Cornudella sabem ben poca cosa. Les dues de l'any 1629 es van realitzar el mateix dia 12 de desembre. La de l'any 1631 va ser en el mes de maig, i l'home mort era de Flix. D'aquell mateix mes i any es conserva una partida en la que es descriu la mort d'un home aragonès, que "morí a la presó". Desconec si hi pot haver relació entre un i l'altre.

Per últim destacar que l'execució duta a terme a Cornudella el juliol de 1641, va ser la d'un home de Monistrol de Montserrat. En aquell any, Cornudella va patir una mortalitat global cinc vegades superior a la de l'any anterior (131), fet que ens dona a pensar que la Guerra dels Segadors va fer veritables estralls entre la població d'aquesta vila.

4.2.6.- Les morts violentes per "desgracia".

Quan analitzem el text de les partides d'òbits, sovint ens aferrem als més petits detalls o comentaris per poder, més endavant, donar explicació o treure conclusions a les troballes aconseguides. Aquest apartat que encetem pot ser un exemple clar del que acabo de comentar.

En si el mot "desgracia" és difícil de que pugui ser interpretat com un fet violent o mèdico-legal, si no es pel context de la redacció en el que està situat.

El sentit que he donat al classificar com violentes les morts en les que he trobat aquest mot, és el d'un fet imprevist, sobreagut, que ha provocat una mort accidental.

En la següent Taula venen especificades per pobles i anys.

De les que he trobat a Cornudella, les 4 de l'any 1713 crec que les hem de veure dins de la Guerra de Successió. A la partida del 28 de juliol es llegeix que "moriren de desgracia lo Ros de Les Borges de Urgell, lo Musich del Cove, lo Joan del Mila i lo Simplet de Flix". Tan el sexe dels difunts, la seva variada procedència, com l'any en que les he trobat, fan pensar en que l'origen de la "desgracia" fou un esdeveniment bèl·lic.

(130) Arxiu del Bisbat de Tarragona. Cornudella. Llibre d'òbits nº 60. 1693-1763.

(131) La mortalitat total de Cornudella de l'any 1641 és de 73 adults. De 1637 a 1640, la mitjana de defuncions és de 12 òbits. (Arxiu del Bisbat de Tarragona. Llibre d'òbits de Cornudella nº 52. 1594-1693).

Taula núm. 12: Detall de les morts violentes per "desgracia" al Priorat (S. XVI-XVIII).

Pobles	Anys	Total	Homes	Dones
Falset	1748	1	1	-
	1783	1	1	-
	1787	5	-	5
Cornudella	1713	4	4	-
	1714	1	1	-
	1720	1	1	-
Ulldemolins	1789	2	1	1
Totals		15	9	6

El mateix comentari podem fer de la mort "de desgracia" d'en Pere Prats, l'agost del 1714, també a Cornudella, la qual va tenir lloc pocs dies abans de la triple execució realitzada per les tropes castellanes, el setembre de 1714.

De les altres morts d'aquest tipus cal destacar les cinc que van tenir lloc el mateix dia 6 de març de l'any 1787 a Falset. Totes elles eren dones, en un cas, mare i filla, i descriu la partida que "moriren de desgracia en la mateixa església". Sembla molt probable que un fet violent i accidental en fou la causa. L'any en que esdevenen les esmentades morts descarta en principi l'origen bèl·lic, i fa pensar més en que la causa estigui relacionada amb l'estructura de l'església.

Pel que fa a l'edat dels difunts sols l'he trobat en les dues morts d'Ulldemolins de l'any 1789: un nen de 9 anys i una dona de 59.

4.2.7.- Les morts violentes per "ferides".

Omplen aquest petit sub-grup un total de 9 casos, 8 homes i 1 dona, sense que en cap de les partides es pugui aclarir el tipus d'arma emprada per produir la mort. La violència, més evident en unes partides que en altres, és inqüestionable.

La següent Taula ens situa els pobles i anys en que es van produir.

Com es pot veure Ulldemolins destaca dels altres dos pobles tant pel que fa al nombre de casos com per la violència del mateixos. L'òbit de l'any 1604 correspon a un home francès mort per la ferida produïda per un cop, sense que sapiguem quina eina es va utilitzar per ocasionar-lo.

Taula núm. 13: Detall de les morts violentes per "ferides" al Priorat (S. XVI-XVIII).

Pobles	Anys	Total	Homes	Dones
Ulldemolins	1604	1	1	-
	1662	1	1	-
	1709	1	1	-
	1724	1	-	1
	1790	1	1	-
Cornudella	1674	1	1	-
	1675	1	1	-
Falset	1708	1	1	-
	1781	1	1	-
Totals		9	8	1

La mort violenta de l'any 1662 és una mica més explícita: correspon també a un home mort per nou ferides greus, la principal la tenia al cap. D'aquell mateix any no hi ha cap altre partida de mort violenta, fet que fa suposar que es tracta d'un episodi aïllat.

L'única dona morta per "ferides" també correspon a Ulldemolins i va succeir l'any 1724. La van trobar morta en un seient fora de casa seva, amb set ferides als pits. No especifica si les esmentades lesions es van produir amb arma de foc, amb arma blanca, o si es tractava d'un robatori.

L'última defunció, d'aquest tipus, d'Ulldemolins és tant poc concreta com la primera (any 1604). Sols sabem que era un home de 22 anys..."mort de una ferida".

De les dos morts de Cornudella sols es sap que eren homes, i res més.

De les de Falset, la de l'any 1708 està dins la violència que va patir aquesta vila durant la G. de Successió. L'home mort d'aquell any ho va ser per múltiples ferides, sembla ser, de gravetat, doncs el Rector ja les etiqueta com "ferides mortals". L'altre home que va morir l'any 1781, sols en patia una de ferida.

4.2.8.- Les morts violentes per aixafament.

Integren aquest petit grup un total de 9 casos, tots ells homes. La seva distribució per pobles i anys està resumida en la següent Taula.

Les 4 morts de l'any 1764 de Capçanes tenen un caire molt particular. Van succeir el mateix dia 23.05.1764 i corresponen a 4 nens d'edats compreses entre els 7 i els 14 anys. Estaven dins l'església parroquial de Capçanes quan es va desencadenar una forta

tempesta, que el Rector relata amb tota mena de detalls, la qual va acabar amb l'esclat d'un llamp al campanar, la destrucció del mateix, i la mort dels quatre nois.

Taula núm. 14: Detall de les morts violentes per aixafament al Priorat (S. XVI-XVIII).

Pobles	Anys	Total
Falset	1720	1
	1799	2
Capçanes	1764	4
Cabassers	1774	1
Cornudela	1779	1
Total		9

Aquestes morts les he inclòs dins el grup de "morts per aixafament", per lògica, donat que el Rector relaciona directament la destrucció del campanar pel llamp i les 4 defuncions. (132)

L'òbit de Cornudella (any 1779) i el de Falset (any 1720), es van produir per la caiguda d'una gran roca. El noi mort de Falset tenia 13 anys. Tos dos casos sembla que van ser fortuïts.

No podem dir el mateix del de Cabassers de l'any 1774 i dels dos de Falset de l'any 1799. Tots tres sembla que són accidents laborals. L'home de Cabassers va morir aplanat per "las ruinas de una mina de arena". Els dos de Falset tenien 45 i 15 anys respectivament. De l'anàlisi dels seus cognoms podem dir que no sembla que fossin

(132) "Adverte Certifico y fas relació verdadera yo Jaume Penna Pbre. y Rector de Capsanes y Guíames terme de la vila de Tivisa Bisbat de Tortosa, com vuy que contam vint y tres de Maig de milsetcents y set, dic 1767, ha sousoit la major desgracia que may se ha vist la pnt. Parroquia, y es que haventse mogut una gran tempestat de trons y pedra en vers les vuit ores y mija del mati, feu una pedregada que desde la terra en anya fins al cabas y hasta lo mas den Margalef, aplanas todas las vinyas, y demes esplets y agafa molta part del terme de Falset y Marça y a les nou y mija de dita matinada se mogue altra tempestat tant horrorosa que acygue un llamp al campana de la iglesia de dit lloch, lo maltracta molt y mata quatre inyos, lo un fill de Tivissa de edat 14 anys nomenat Bernat Quintana este era escola y nebot de mi predit Rector, lo altre Thomas Marco de edat de deu anys menos setse dies y lo tercer Jph. Pelejá de edat tambe de deu anys menos quatre mesos, y lo quart y ultim nomenat Joan Ferre de edat de set anys menos deu dies, lo que causa molta trystor no sols en aquest poble, sino tambe per tot lo vehinat y en lo mateix dia se trencá una campana la mes petita de la Iglesia de Guíamets, y tot lo dia feu una tronada continuada que deixa atordida tota esta terra, pero gracias a Deu tots confortats en la divina voluntat. Deu Nostre Sr. lo aya acullit a la sua Sta. Gloria y anosaltres quant hora Sta. amen." (Arxiu Parroquial de Capçanes-Guíamets: Llibre d'òbits nº 2. 1765-1811).

família. El Rector descriu que van morir "estan treballant al peu de una timba, se desploma una ansolida de terra y los colga".

4.2.9.- Altres tipus de morts violentes menys freqüents.

Aquest últim grup és més heterogeni en el seu conjunt, però més concret en la seva anàlisi individual. La següent Taula núm. 15 ens resumeix els diferents tipus de mort violenta, les localitats i anys en que van succeir.

De tots els tipus de morts detallades les més freqüents i a la vegada més imprecises són les quatre defuncions de Falset que "moriren en un chros". (133)

Taula núm. 15: Detall dels altres tipus de mort violenta al Priorat (S. XVI a XVIII).

Tipus de mort	Poble	Anys	Total
"chros"	Falset	1675	2
	Falset	1746	1
	Falset	1799	1
"trobat mort"	Ulldemol.	1644	1
	Ulldemol.	1650	1
	Cornudella	1714	1
"mort pel llamp"	Cabassers	1785	1
	Falset	1685	1
"cremats"	Bellmunt	1800	1
	Lloà	1765	1
"mort a la presó"	Cornudella	1631	2
"atropellat"	Capçanes	1733	1
"coza"	Guiamets	1770	1
"nou nat abandonat"	Falset	1747	1
Total			16

El text de la partida fa entreveure un rerafons laboral. Tots ells són homes. El de l'any 1746 especifica el Rector que va "morir en un chros per aver resbalat de dalt a baix". El de l'any 1799 tenia 14 anys.

De morts per arma blanca sols he trobat dos casos. De ben segur que algunes de les morts violentes no detallades que integren el grup en que les he relacionat amb les guerres, podien haver estat ocasionades amb aquest tipus d'arma. Tot i això, sols he pogut recollir dos partides en les que es concreti aquest fet.

(133) "cros" o "cros", toponímia del Priorat, més concretament del poble del Molà. Fa referència a un clot fons, un còncau.

La de Poboleda és extremadament violenta. En ella es descriu com en una baralla entre dos germans, un d'ells, en Pere, ocasiona la mort d'en Bertomeu mitjançant quatre punyalades, alguna d'elles al coll. El Rector especifica que el criminal estava furiós o "mig orat".

La defunció de Falset també per arma blanca sols aporta que l'home fou mort d'una ganivetada i que tenia 25 anys.

Les dos defuncions per cremades sembla ser que són netament fortuïtes. La de Bellmunt correspon a una nena de 9 anys, i la de Lloà a un home que morí cremat com a conseqüència d'un incendi que es produí en la seva mateixa casa.

Hi han molts casos en que a l'analitzar una partida de defunció es troba el comentari de "trobat mort". Ho veurem més endavant a l'estudiar les morts especificades no violentes. Entenc que aquest concepte l'hem d'interpretar com una mort sobtada, sobreaguda, de la que es desconeix la causa real, però que s'aparta de les morts violentes.

Ara bé, segons el context de la partida i de l'any en que l'he trobat, en molt poques ocasions (3 casos), aquests "trobat morts" els he considerat com morts violentes.

Aquest raonament és inqüestionable en els dos homes "trobat morts" d'Ulldemolins dels anys 1644 i 1650. En les seves partides s'especifica que es van trobar dins una cova, fugint dels francesos (estem altra vegada dins la Guerra del Segadors). El mateix podem dir del difunt "trobat mort" de Cornudella de l'any 1714 (G. de Successió).

De morts per fulguració sols n'he trobat dos: tots dos homes, un de Cabassers i l'altre de Falset.

Els dos morts "a la presó" els he trobat a Cornudella. En sí mateix aquestes dues partides, que corresponen una al gener i l'altre al maig, no aporten cap altre comentari que ajudi a classificar-les com violentes. El marc en que les he trobat correspon a un any en el que hi va haver una execució judicial i un altre home que el van matar cap el mes de febrer.

Aquests dos successos junt als morts "a la presó" fan que siguin vistos dins un àmbit de violència social, que va patir Cornudella aquell any 1631.

Finalment sols enumerar altres tres morts violentes: la de l'home atropellat a Capçanes. La dona morta a Guiamets com a conseqüència d'un traumatisme produït per un animal ("coza"), i el nadó trobat mort a Falset dins una bassa sense aigua. Les dues morts enumerades al principi són fortuïtes, accidentals, però la darrera és clarament un fet criminal.

4.3.- Les edats dels difunts

Dels 12 pobles en els que es conserven documents d'òbits, sols en 5 d'ells he trobat l'edat del difunt. Venen especificats en la següent Taula núm. 16, on he fet constar també el període d'anys en el que a cada localitat he trobat les edats dels morts:

Taula núm.16: Anys i localitats del Priorat en que consta l'edat de defunció (S.XVI a XVIII)

Localitats i anys	Total òbits	adults	albats
Cornudella	3.300	937	2.363
1671 - 1687			
1694 - 1717			
1723 - 1752			
1769 - 1800			
Falset	160	89	71
1798 - 1800			
Poboleda	1.116	380	736
1777 - 1800			
Ulldemolins	697	260	437
1772 - 1794			
Vilabella Alta	256	85	171
1773 - 1800			
TOTALS	5.529	1.751	3.778
%		31.67 %	68.33 %

Així doncs, del total de 30.391 partides de defunció estudiades, en 5.529 (18.2 %) hi consta l'edat del difunt. D'aquestes, el 31.67 % (1.751) corresponen a Adults, i el 68.33 % (3.778) a Albats.

Per localitats, aquest predomini dels Albats en el conjunt de partides de defunció, on hi consti l'edat, és constant, llevat de Falset on n'he trobat més casos d'Adults (89 Adults en front dels 71 Albats).

Com es pot veure, aquesta "costum" d'anotar l'edat del difunt és més pròpia del segle XVIII. Sols a Cornudella, poble del que dispo la sèrie més llarga de partides de defunció en la que hi consta l'edat, en tinc també de recollides de finals del S. XVII.

De fet, no sols era l'edat una de les noves anotacions que consten als textos Sagramentals del S. XVIII. Aquest intent de completar el que fins aleshores sols eren

dades de tipus personal ja l'hem vist abans, a l'analitzar les morts de causa mèdica. Excepció feta de les defuncions de caire violent, amb una història més antiga en els registres parroquials, veiem en el S. XVIII com el Rector anota, moltes vegades sense gaire coneixement, el que a ell li semblava que era la causa de la mort. Moltes vegades no eren més que símptomes i signes finals de la malaltia.

N'és evident que feia falta crear un altre tipus de registre, el Registre Civil, on anessin a parar totes aquestes dades tant importants en l'anàlisi epidemiològic i demogràfic d'una societat. Aquest es crearia al segle XIX, per la llei de 17 de juny de l'any 1870. De totes maneres, els historiadors hem pogut saber moltes coses sobre demografia humana, gràcies als registres parroquials dels segles XVI, XVII i XVIII.

4.3.1.- L'edat dels albat

He repartit les partides d'Albat on hi consta l'edat de defunció, en quatre grups:

- els nadons fins a 1 mes de vida.
- els que tenen més de 1 mes, fins a 1 any.
- els de més de 1 any, fins a 7 anys.
- els majors de 7 anys.

El concepte d'Albat mereix un breu comentari. Si bé etimològicament és considera Albat a un recent nascut mort abans de l'ús de la raó, aquest concepte no és seguit de manera uniforme per tots els Rectors del període estudiat.

Així he trobat Albat de 14 anys, i Adults d'11. Tot i això, sortosament, aquests casos són molt poc freqüents i no tindran més significació que el saber què existeixen; els inclouré en l'últim apartat (majors de 7 anys), sempre respectant el criteri del Rector de l'època, a l'hora de redactar la partida de defunció.

En la següent Taula núm. 17, he resumit, per pobles, el nombre de difunts Albat, segons els grups d'edat que abans he especificat.

En el Gràfic núm. 17, podem veure representades les dades de la Taula núm.16. Cal tenir en compte que les categories que he establert per poder analitzar l'edat de defunció dels infants, comprenen intervals d'amplada ben diferents. He intentat seguir, encara que no taxativament, els criteris actuals a l'hora d'analitzar la mortalitat infantil.

Com es pot veure, el període d'edat en el que tenen lloc el major número de defuncions d'Albat correspon al de "entre 1 i 7 anys", que podríem nomenar com a morts de la "petita infància", comptabilitzant-se un total de 1.953 defuncions, corresponents al 51.7 % del total d'Albat en que consta l'edat de defunció. Per localitats, aquest predomini també és constant, oscil·lant els percentatges entre el 45.3 %, la més baixa (Ulldemolins), i el 56.3 %, la més alta (Poboleda).

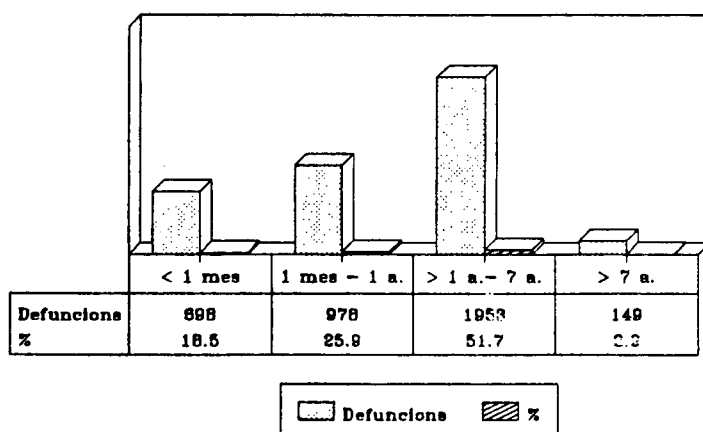
El següent interval amb major nombre de defuncions és el de entre "1 mes i 1 any", que podríem nomenar com a mortalitat "post neonatal", amb un total de 978 defuncions, que corresponen al 25.9 % d'Albats en que consta l'edat de defunció.

Taula núm. 17: L'edat de defunció dels albats al Priorat (S. XVI a XVIII).

Localitats	<1m	%	1m-1a	%	>1a-7a	%	>7a	%
Vilella A.	29	16.9	44	25.7	93	54.4	5	2.9
Poboleda	125	17.0	178	24.2	414	56.3	19	2.6
Ulldemoli.	114	26.1	109	24.9	198	45.3	16	3.6
Cornudella	427	18.1	618	26.1	1.215	51.4	103	4.3
Falset	3	4.2	29	40.8	33	46.5	6	8.4
TOTALS	698	18.5	978	25.9	1.953	51.7	149	3.9

Gràfic núm. 17: Intervals d'edat de defunció dels albats al Priorat (S. XVI a XVIII).

L'EDAT DE DEFUNCIÓ DELS ALBATS PRIORAT (S. XVII i XVIII)

Total defuncions: 3.778

Per localitats els percentatges segueixen aquesta distribució, llevat de Falset a on aquest interval arriba al 40.8 % del total d'Albats en que consta l'edat de defunció. Cal tenir present, però, que aquesta localitat és la que conserva menys partides amb l'edat de defunció, fet que li dona una baixa representació del succés analitzat.

L'interval de morts fins a un mes d'edat és el tercer en freqüència, amb un total de 698 defuncions que corresponen al 18.5 %. Per localitats s'allunyen d'aquest percentatge Ulldemolins amb un 26.1 %, i Falset amb sols un 3 %.

L'últim interval estudiat, els majors de 7 anys, més heterogeni, ocupa un 3.9 % del total, i per localitats sols destaca Falset amb un 8.4 % per aquest grup d'edat.

La interpretació que podríem donar a aquestes dades seria la següent: els nadons fins a un any de vida presentarien una mortalitat no molt elevada degut, possiblement, a la protecció de la lactància materna. El traspàs d'anticossos mitjançant l'alletament donaria protecció a aquests nadons davant tota una sèrie de malalties infeccioses i també de caire nutritiu, tant freqüents en aquella època.

Un cop aquests infants abandonarien la lactància i s'esgotessin els anticossos arribats de la mare, quedarien a la sort de totes les malalties abans esmentades, que provocarien aquest augment tan significatiu de la mortalitat infantil, en l'interval de 1 a 7 anys.

Els infants que podien superar aquest interval tan crític d'elevada mortalitat, amb tota probabilitat arribarien a l'edat adulta. Aquesta reflexió queda avalada per la baixa mortalitat que podem observar en la columna dels nens de més de set anys, on la mortalitat arriba a situar-se en el nivell més baix de tota la representació.

4.3.2.- L'edat dels adults

De les 5.529 partides de defunció en les que he trobat l'edat del difunt, 1.751 (31.67 %) corresponen a Adults, i les he agrupat en intervals de 25 en 25 anys. Els resultats, tan globalment com per localitats i els seus percentatges, els tenim especificats en el següent llistat de la Taula núm. 18.

En el Gràfic núm. 18 venen representades les dades de la Taula núm.18.

L'interval amb més defuncions és el de "entre 51 i 75 anys", amb 806 casos, que corresponen al 46.0 % del total de 1.751 adults en que consta l'edat de defunció. Per localitats es distancien d'aquest percentatge: Ulldemolins amb un 50.4 %, i Poboleda amb un 39.7 %.

El següent interval amb major nombre de defuncions és el que correspon als adults "entre 25 i 50 anys", amb 553 defuncions (31.6 %). Per localitats, Poboleda supera aquest resultat arribant a un total de 157 defuncions, que és fins i tot superior a l'interval de "entre 51 i 75 anys", especificat anteriorment.

Taula núm. 18: Intervals d'edat de defunció dels adults al Priorat (S. XVI a XVIII).

Localitats	<25a	%	25-50	%	51-75	%	>75a	%
Vilella A.	9	10.6	23	27.1	41	48.2	12	14.1
Poboleda	44	11.6	157	41.3	151	39.7	28	7.4
Ulldemolins	30	11.5	63	24.2	131	50.4	36	13.8
Cornudella	104	11.1	275	29.4	447	47.7	111	11.8
Falset	10	11.2	35	39.3	36	40.4	8	9.0
TOTALS	197	11.3	553	31.6	806	46.0	195	11.1

Els adults morts "fins a 25 anys" i els que "superen els 75 anys", ocupen un percentatge similar, 11.3 % i 11.1 %, respectivament. La baixa mortalitat dels majors de 75 anys és deguda a que poca població aconsegueix arribar a aquest interval. Molts morien "entre els 51 i 75 anys". Per altra part, es compren fàcilment la baixa mortalitat de l'interval de població més jove (menors de 25 anys).

En l'interval de "fins a 25 anys", totes les localitats obtenen uns percentatges similars. En el grup d'adults morts "majors de 75 anys", els resultats per localitats són més irregulars, oscil·lant entre un 7.4 % la més baixa (Poboleda), i un 14.1 % la més alta (La Vilella Alta).

De tota manera cal tenir present que aquestes marcades oscil·lacions són artificials, en el sentit de que es produeixen a localitats en les que hi han recollits pocs casos, tal i com ja hem comentat anteriorment.

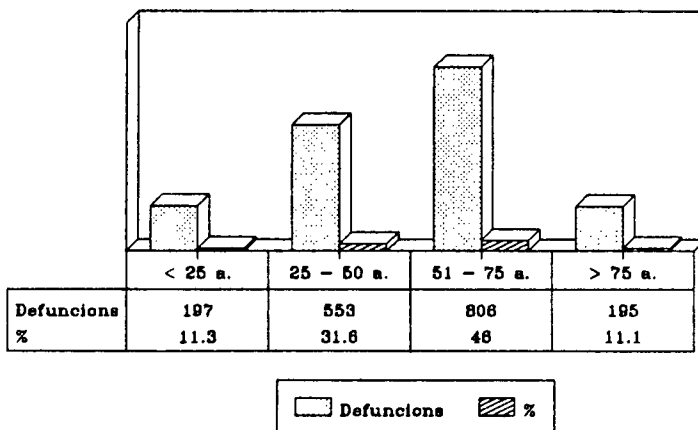
De totes les 1.751 partides de defunció d'Adults en les que hi consta l'edat, sols n'hi ha dos en les que el difunt superés els cent anys: una d'elles pertany a Falset, en la que el "5 de desembre de 1654 morí en Pere Ferrer...visque cent y dos anys", (134) i l'altra és de Cornudella, en la que el "11 de març de 1678 morí Heronima Puig, viuda...visque cent y sis ans". (135)

(134) Arxiu Parroquial de Falset. Llibre d'òbits núm.1 (1641-1664).

(135) Arxiu Diocesà de Tarragona. Cornudella. Llibre d'òbits núm.52 (1594-1693).

Gràfic núm. 18: L'edat de defunció dels adults al Priorat (S. XVI a XVIII).

L'EDAT DE DEFUNCIÓ DELS ADULTS
PRIORAT (S. XVII i XVIII)

Total defuncions: 1.751

RESUM : "L'EDAT DE DEFUNCIO AL PRIORAT DE TARRAGONA ENTRE ELS ANYS 1500 a 1800 (S. XVI a S. XVIII)."

Aquest treball consisteix en l'estudi de les partides de defunció dels pobles de l'actual comarca del Priorat de la província de Tarragona, allà on és conservin, recollint d'elles l'edat dels difunts.

Les fonts utilitzades són el Llibres Sagramentals d'Obits trobats a les Abadies dels esmentats pobles o bé a l'Arxiu del Bisbat de Tarragona.

Dels 23 pobles de l'actual comarca del Priorat, solament 14 tenen conservats llibres Sagramentals. D'aquests 14, sols 12 tenen llibres d'Obits, i d'aquests, en 5 d'ells he trobat que en determinats períodes d'anys, estan anotades les edats dels difunts.

En total he analitzat 30.391 partides de defunció, trobant-ne en 5.529 (18.2 %) l'edat del difunt. D'aquestes 5.529, 256 corresponen a La Vilella Alta, 1.116 a Poboleda, 697 a Ulldemolins, 3.300 a Cornudella i 160 a Falset.

Del total de 5.529 partides de defunció amb edat, 1.751 (31.67 %) corresponen a Adults, i 3.778 (68.33 %) a Albats.

Dels 1.751 Adults, el 46.0 % (806) corresponen a morts entre 51 i 75 anys, el 31.6 % (553) als d'entre 25 i 50 anys, el 11.3 % (197) a menors de 25 anys, i el 11.1 % (195) als majors de 75 anys. He trobat dos adults de més de 100 anys, un a Falset de 102 a. i un altre a Cornudella de 106 a.

Dels 3.778 Albats trobats, el 51.7 % (1.953) tenen entre 1 i 7 a., el 25.9 % (978) entre 1 mes i 1 a., el 18.5 % (698) són menors de 1 mes, i el 3.9 % (149) majors de 7 a. .

5- ELS SANITARIS MÉS DOCUMENTATS DEL PRIORAT

En aquest punt i abans de detallar el nombre de sanitaris que he pogut constatar i la seva distribució per categories, crec oportú fer les següents reflexions:

La majoria del sanitaris documentats sols tenen nom i primer cognom, i això fa que alguns d'ells siguin coincidents i dubtosos de si són o no la mateixa persona. Quan conec la data de defunció, puc descartar certes coincidències, però això no passa sempre.

Hi ha vegades en que el Rector diu si és pare o fill, o bé si és fadrí. La cosa es complica quan portant el mateix nom i cognom, el fadrí deixa de ser-ho al casar-se, i encara viu el pare. Llavors hi han partides que en ocasions no sé a qui atribuir-les.

És evident que si conec la trajectòria de vegades molt extensa d'un sanitari, que ja porta, per exemple, més de 50 anys sortint en partides d'un poble, el naixement d'un fill molt probablement no sigui "fruit de la seva mediació" i puc atribuir-lo a l'altre sanitari que porta els mateixos noms i cognoms.

O sigui, si suposem que quan va començar a exercir, (que no té per que ser quan jo l'he trobat per primera vegada), tenia més de vint anys, 50 o 60 anys després és molt poc probable que sigui pare d'un nadó.

A l'Annex-1 es troben ordenats per categories, i dins de cada una, ordenats per ordre alfabètic. Allí consten el poble i anys en que els he trobat, l'any de la defunció, si el conec, i el nombre de vegades que els he trobat.

Hi ha diverses ocasions en que es troben dos sanitaris correlatius amb el mateix nom, cognoms, data i nombre de vegades. No és una equivocació. Són pare i fill en un mateix esdeveniment (nuvi i testimoni; pare i padrí...).

Sigui com sigui el total de sanitaris que he trobat és de 533, ordenats per categories en la següent Taula.

Llevat de contades excepcions, tots els sanitaris surten a la llum després d'un anonimat que en alguns casos és de més de 400 anys.

Aquests personatges són gairebé desconeguts, pràcticament perduts en el record. Van treballar, més bé o més malament, cada dia, sense escriure res. Sols podem tenir notícia del seu rastre cercant documents en els arxius parroquials i notariais. (136)

(136) Corbella i Corbella, J.: Pròleg. in Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida (S. XVII). Camps, M.; Camps, M.. Lleida. Seminari Pere Mata. 1983.

Taula núm. 19: Categories de sanitaris trobats al Priorat (S. XVI a XVIII).

	Total	Percentatge
Cirurgians	185	34.7 %
Drs. en Medicina	100	18.7 %
Apotecaris	71	13.3 %
Manescals	63	11.8 %
Llevadores	39	7.3 %
Adroguers	36	6.7 %
Metges	19	3.6 %
Barbers	15	2.8 %
Estudiants de Medicina	3	0.6 %
Mossos del cirurgia	2	0.4 %
TOTAL	533	

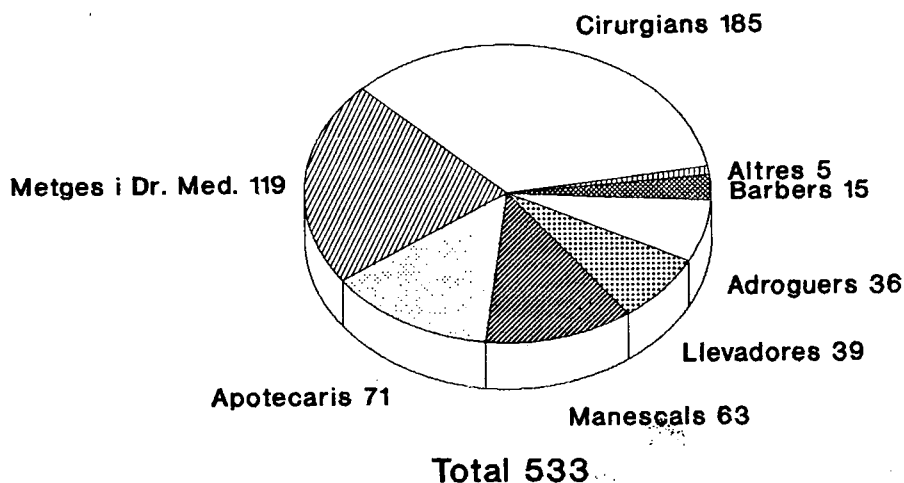
Els fets que ells van protagonitzar no van arribar a deixar empremta. Ara bé, el seu coneixement, tot i que en molts casos sols es del nom, cognom i poble on s'han trobat, és d'indubtable interès per conèixer l'abast de la Medicina Catalana en els diferents nuclis de població de l'època. (137)

Respecte a la bibliografia consultada, hi han dos autors que, tot i que tenen recollides i analitzades menys partides, troben més sanitaris: és el cas de L. Fernández que en 60.646 partides troba 558 sanitaris, i de J.A. Spuch, que en sols 21.804 partides arriba a trobar 644 sanitaris.

Aquesta evidència ens porta a comentar un aspecte important: el grau de cobertura sanitària dels nostres avant-passats.

(137) Danon Bretos, J.: Datos para la Historia de la Medicina en Tarragona, 1768-1799. Barcelona. Boletín Informativo. Suplemento de Anales de Medicina nº 152. 1972. pàg. 35.

Gràfic núm. 19: Les diferents categories sanitàries del Priorat (S. XVI a XVIII).

Els dos treballs referenciats abans (138 i 139) estan realitzats a ciutats grans, Tarragona i Barcelona respectivament, amb poblacions totals i densitats de població clarament superiors a la del Priorat. (140)

A més, cal afegir que els 533 sanitaris trobats al Priorat ho són al llarg de tres segles, mentre que els que han trobat L. Fernández i J.A. Spuch sols ho són d'un.

Sembla clar doncs que el grau de cobertura sanitària al mitjà rural, i concretament al Priorat, no era pas tan gran com el que hi havia a les grans ciutats com Barcelona o Tarragona.

Per altra part coneixem l'existència d'associacions que més endavant donaran pas als Col·legis professionals a les ciutats grans, i sobretot a Barcelona; això vol dir que el nombre de professionals en aquests grans nuclis de població era important.

(138) Fernández Fernández, L. Aspectos Sanitarios del Archivo Diocesano de la Catedral de Tarragona (1701- 1800). Universitat de Barcelona (Tesi Doctoral inèdita). 1986.

(139) Spuch Sánchez, J.A. Aspectos Sanitarios del Archivo Parroquial de la Iglesia de los Santos Justo y Pastor de Barcelona (1600-1700). Universitat de Barcelona (Tesi Doctoral inèdita). 1989.

(140) La Comarca del Barcelonès tenia l'any 1720, 37.697 hab.; la del Tarragonès, 11.797 hab., i el Priorat, 3.968. Respectivament les seves densitats de població per Km. quadrat eren de 239'60, 34'05, i 7'60. (Iglèsies, J.: Els Cens del Comte de Floridablanca, part Catalana. Universitat de Barcelona. Ed. S. Vives Casajoana. 1969).

Ja en tenim constància l'any 1408, de la creació de la Confraria de Barbers i Cirurgians, (141) transformada posteriorment en Col·legi de Cirurgians (142).

A Tarragona, és possible que ja l'any 1466 existís la Confraria de Sant Cosme i Sant Damià, (143) mentre que a Reus també és possible que la que s'anomenaria Confraria dels Sants Metges datés d'abans de 1471. (144)

Ara bé, de l'actuació de sanitaris al medi rural no en queda gaire cosa escrita. Podem recollir alguns noms dels que van passar (i així en queda constància), pel Tribunal del Protomedicat amb seu a Barcelona, però no en són masses. Sabem que aquest Tribunal va ser confirmat definitivament pels Reis Catòlics. (145)

D'ací l'interès de l'estudi i anàlisi dels Llibres Sagramentals dels Arxius Parroquials. Sense ser grans autoritats ni tenir pas cap gran obra escrita, aquests professionals tenien cura de la salut dels nostres avant-passats a les petites poblacions, en aquest cas del Priorat.

Pel que fa a les categories de sanitaris que he trobat, els més nombrosos són els cirurgians (34.7 %), seguits pels Drs. en Medicina (18.7 %), apotecaris (13.3 %) i manescals (11.8 %). (Gràfic núm. 19).

Les altres principals categories de sanitaris que he pogut constatar són les llevadores (7.3 %), els adroguers (6.7 %), i els metges (3.6 %).

Com ja és sabut, en aquella època metges i cirurgians eren dos professions completament diferents, amb una clara superioritat teòrica dels primers envers els segons.

Al Priorat, en tots els pobles (llevat de Guiamets), he trobat sanitaris, i en tots ells (llevat de Poboleda), he trobat més cirurgians que Drs. en medicina.

(141) Bofarull i Sans, F.: Colección de documentos inéditos del Archivo General de La Corona de Aragón. Barcelona. XLI: 273-286. 1910.

(142) Danón Bretós, J.: El Colegio de Cirujanos de Barcelona. Boletín informativo de la Academia de Ciencias Médicas. Barcelona. nº 142: 53-57. 1971.

(143) Sánchez Real, J.: Los Médicos de Tarragona (S. XIV- XVII). Tarragona. Publicación de la Exma. Diputación Provincial de Tarragona. 1976. pàg. 43.

(144) Vilaseca i Anguera, S.: Metges, Cirurgians i Apotecaris Reusencs dels S. XIII-XVI. Reus. Asociación de Estudios Reusenses. 1961. pàg. 164.

(145) Els metges, un cop obtingut el grau de batxiller tenien de presentar-se davant el Protomedicat, tribunal amb seu a Barcelona, per obtenir d'ell la revàlida que li autoritzava a exercir en qualsevol lloc de Catalunya. Presidia un "Tinent de Protomédico", junt amb altres dos examinadors. Es realitzava un examen teòric amb la justificació d'haver realitzat unes pràctiques junt a qualsevol metge "de població important". (Danón Bretós, J.: Datos para la Historia de la Medicina en Tarragona. Op. cit. pàg. 35).

El prestigi i categoria professional del metge o Dr. en medicina, respecte al cirurgia, ja ve fins i tot de l'Edat Mitja, quan moltes localitats de Catalunya i també del Priorat, estaven sense sanitari; llavors l'assistència als malalts estava principalment en mans dels seus familiars.

Els remeis casolans de tisanes, sudorífers, ungüents, emplastres i ventoses, posats en pràctica pel improvisat aprenent de metge o seguint el consell del veí, eren totes les possibilitats que tenien els malalts per defensar-se de la malaltia, junt, sempre que "fos necessari", de l'habitual sagnia a mans del barber o cirurgià local. De fet, al metge sols se l'avisava quan la situació era greu. (146)

Respecte al concepte de "Doctor" en medicina o metge, crec que a l'època estudiada, es pot equiparar sense cometre cap errada greu. Avui dia tal distinció és ben reglada i concreta des del punt de vista acadèmic, i molt menys en el llenguatge popular.

Malgrat tot he d'aclarir que he respectat sempre les anotacions del Rector a l'hora de catalogar un sanitari com a Metge o bé com a Dr. en Medicina, fet que no han seguit altres autors com C. Perpiñà, D. Montaña, J.L. Zurdo...i d'altres, que a l'hora de desglossar els sanitaris que han trobat, sols citen Metges i no presenten Drs. en Medicina.

Desconec si aquest fet es intencionat, o bé es que no han trobat documentat cap "Doctor" en medicina com a tal.

Els pobles on he trobat més sanitaris són aquells dels que disposem de més partides: a Falset 188, a Cornudella 109, a Ulldemolins 104, i a Poboleda 76. Més lluny ja queden els 33 de Cabassers o els 14 de Pradell de la Teixeta.

Aquest fet no es una casualitat: és fidel reflex de la densitat de població d'aquests "grans nuclis" que representen pel Priorat dels S. XVI a XVIII, aquestes quatre localitats. (147)

De Gratallops i de Porrera dissortadament no he trobat documents de Llibres Sagramentals, i per tant desconec l'existència dels sanitaris que hi varen exercir, el seu nombre i la seva distribució. L'únic poble on no he trobat documentat cap sanitari és a Guiamets.

(146) Sánchez Real, J.: Los Médicos de Tarragona, S. XIV- XVII. Tarragona. Publicación Exma. Diputación Provincial de Tarragona. 1976. pàg. 8.

(147) En el cens de l'any 1787, trobem que Falset tenia 2.437 habitants, Cornudella 1.982, Poboleda 1.423, i Ulldemolins 894. Pel mateix any, destaquem pel que fa al nombre d'habitants a Gratallops (1.129), i Porrera (1.084). (Iglésies, J.: Les Minves dels Cultius i de la Població. Op. cit. pàg. 76).

Guiamets és una petita localitat que actualment, tot i tenir Ajuntament i parròquia pròpia, es coberta religiosament pel Rector del poble de Capçanes. Tots dos pobles estan a molt curta distància.

Els Llibres Sagramentals que he estudiat els he trobat a l'Abadia de Capçanes, i eren comuns pels dos nuclis de població en el període 1711-1787. Més tard, cada localitat va tenir parròquia i arxiu propi, del que no he trobat cap document.

Dels censos de l'època que he estudiat destacarem els 10 focs de l'any 1553 (uns 50-60 habitants aproximadament), i els 260 habitants de l'any 1830. En els censos dels anys 1716, 1719 i 1787, aquest poble i Capçanes eren inclosos dins de Tivisa.

És possible doncs que l'atenció sanitària estigués coberta per Capçanes, poble en el que sí que he trobat, durant el mateix període, 1 barber, 1 Dr. en medicina i 2 cirurgians.

5.1.- Els principals Cirurgians del Priorat

En el període estudiat (S. XVI a XVIII) n'he trobat 185, que representen el 35 % del total de sanitaris documentats. A tots els pobles on es conserven documents de Llibres Sagramentals hi ha constància de la presència d'algun cirurgià.

Sembla que era el tipus d'acció sanitària que quedava més garantida.

Llur presència, llevat de Poboleda, predomina pel damunt de la dels altres sanitaris de l'època, sobretot són més nombrosos que els Doctors en medicina. Abans ja he comentat la diferent distinció professional i social que, fins a meitat del S. XVIII, tenien un i altre sanitari.

Les grafies com he trobat escrits la paraula cirurgia són les següents:

- "sarurgia"	- "chirurgia"
- "chirurgia"	- "sirurgia"
- "sirurja"	- "serurgia"
- "cilurgia"	- "selurgia"
- "quirurgio"	- "cirujano"
- "serucano"	- "serujia"

A sols dos dels 14 pobles del Priorat, he trobat un cirurgià sense tenir constància de cap metge o Dr. en medicina. Malgrat tot, cal ser prudent en aquesta afirmació. És possible que hi fos i que no figurés en les partides sagramentals per no haver-hi ocasió. Aquests dos pobles són La Morera del Montsant i La Vilella Alta.

Els pobles on he trobat més cirurgians són Falset (anys 1638-1800) amb 60, Cornudella (anys 1503- 1800) amb 43, Ulldemolins (anys 1503-1800) amb 38, i Poboleda (anys 1543-1800) amb 19.

Tal i com ja hem vist repetidament, els censos de l'època estudiada ens ensenyen que Falset era el nucli més gran de població, i també on hi ha constància de la presència del major nombre de sanitaris, en aquest cas cirurgians. Més endavant també ho veurem en les altres tipus de professions.

En una ràpida visió de les dades apuntades abans, podem donar-nos compte com tot i que el període del que es conserven documents és força més curt que el de les altres localitats ressenyades, el nombre de cirurgians és més alt a Falset.

El nucli de població així ho feia necessari. A més, en aquesta localitat hi ha constància escrita de la virulència dels dos fets bèl·lics més destacats d'aquest període: La Guerra dels Segadors i la Guerra de Successió. (148)

El cirurgià, especificat sols com a tal, més antic que he trobat és en Bernat Amigó, cirurgià de Ulldemolins en el període 1594-1605.

Pel que fa als cirurgians que van tenir una activitat més destacada, tenint en compte el nombre d'ocasions que figuren en els textos estudiats, són el següents:

**** JOSEP FRANQUET (m. 1755),** cirurgià de Cornudella entre 1696 i 1755. La seva presència és casi exclusivament als llibres de Baptismes i Matrimonis, com a padrí o testimoni respectivament.

Sols apareix citat en dos ocasions al llibre d'òbits, una amb ocasió de la defunció de la seva muller, (1706), i a la data del seu propi òbit. No hi ha constància a Cornudella del naixement de cap fill seu.

Entre 1696 i 1755 apareix regularment en tots els anys, llevat del període final de la seva vida (1747-1755), en que no queda constància de cap actuació seva fins a la data esmentada abans del seu òbit (05.05.1755).

En total l'he trobat citat en 90 ocasions, fet que fa entreveure un notable prestigi social d'aquest cirurgià, si més no, tenint en compte la gran quantitat de padrinatges i testimoniatges en que va actuar.

**** JOSEP FRANQUET i BARGALLO,** també cirurgià trobat citat a Cornudella entre 1723 i 1782. És possible que fos fill de l'anterior, nat en un altre poble abans de la seva llarga i definitiva estada a Cornudella.

Respecte a la seva descendència hi ha constància de que va tenir 4 fills que van arribar a la edat adulta. La seva muller va morir el 1771. En total apareix citat en 54 ocasions.

(148) Recasens i Comas, J.M.: Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Vol. VII. 1974. pàg. 284.

El seu fill, Joan Baptista Franquet i Pagès (m. 1779), va ser Catedràtic de la Facultat de Medicina de la Real Universitat de Cervera, i és trobat citat com a Doctor en Medicina a Cornudella entre 1753 i 1779.

La seva estada a Cornudella passa desapercebuda entre 1741-1748 i entre 1771-1775, anys en els que no hi ha cap anotació que li faci referència.

Els 60 anys aproximats de residència a Cornudella, i les vegades que consta la seva presència en fets socials, fan suposar que gaudia d'un gran prestigi, possiblement no sols a aquesta localitat. (149)

**** ONOFRE FORTUNY**, cirurgià que trobem citat a Falset entre 1755, data del seu primer matrimoni, i 1796. En aquests 41 anys apareix citat en 39 ocasions.

Del seu primer matrimoni va tenir un fill. Del segon matrimoni (1767), contret sols dos mesos després de morir la primera muller, va tenir tres fills.

**** MATEU GRAU** (m. 1762), cirurgià, fill de Joan Grau, també cirurgià, tos dos de Poboleda. La primera vegada el trobem citat al llibre de Baptismes (1713), i l'última en el d'òbits en la data de la seva defunció.

Es va casar el 1721, i entre aquest any i el 1743 (òbit de la seva muller) va tenir vuit nens i tres nenes, dels que se li van morir sols un nen. És un dels tres membres d'una nissaga de cirurgians que trobem a Poboleda entre 1669 i 1762.

**** JOAN GRAU** (m. 1737), cirurgià de Poboleda, possiblement germà de l'anterior, doncs existeix, com veurem més endavant en l'estudi de les nissagues, un altre Joan Grau també cirurgià de Poboleda, més antic que tots dos.

El trobem citat en 32 ocasions en l'interval que va des del 1690 (pare d'una nena) i la data del seu òbit, 1737.

Ja devia arribar casat a Poboleda doncs sols he trobat el naixement de dos filles seves, de les que una va morir.

**** COSME PAPASEIT**, cirurgià citat en els textos sacramentals de Poboleda entre el 1776 i el 1799. Desconec la data de la seva defunció. En aquest interval de 23 anys, consta en 26 ocasions, totes elles com a padrí de baptisme o testimoni de casament. Es pare de dos fills, i d'un d'ells ens consta el seu òbit.

(149) Un Josep Franquet, sense segon cognom, es trobat com a delegat a Tortosa del Protomedicat als voltants de l'any 1766. (Calbet i Camarasa, J.M.; Corbella i Corbella, J.: Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Barcelona. Universitat de Barcelona. Seminari Pere Mata. Vol. II. 1981. pàg. 32.).

Taula núm. 20: Nissagues de Cirurgians al Priorat en els S. XVI a XVIII (1ª part)

cognom	nom	poble	anys	òbit
BELTRI	/-Francisco	Falset	1734	1735
	\-Francisco	Falset	1732	1738
BERTRAN	Josep	Cornudella	1737	?
	Ramon	Cornudella	1784-1800	?
BORRAS	Agusti	Cornudella	1667	1667
	Macia	Gratallops	1681	?
	Pere	Falset	1728-1731	?
	Francisco	Falset	1769	?
COLL	Gabriel	Ulldemolins	1650	?
	/-Gabriel	Falset	1654	1702
	\-Gabriel	Falset	1678	1718
	/-Lluís	Falset	1696	1726
	Josep	Falset	1730-1769	?
	\-Aleix	Falset	1727	1776
	Pere	Falset	1769	?
CHERTO	Pere	Morera M.	1791-1797	?
	Pere	Vilella B.	1798	?
FORCADA	/-Josep	Cornudella	1668	?
	\-Jaume	Cornudella	1668	1678
FORTUNY	/-Onofre	Falset	1755-1796	?
	\-Mariano	Falset	1784	1784
FRANCH	/-Pere	Poboleda	1773	?
	\-Francisco	Poboleda	1762	1773
FRANQUET	/-Josep	Cornudella	1696	1755
	\-Josep	Cornudella	1723-1782	?
	Josep	Cabassers	1730-1733	?
GIL	Joan	Poboleda	1638	?
	Pau	Pobo/Ullde.	1642-1648	?
GINES	/-Josep	Falset	1748	?
	\-Francisco	Fal/Pradell	1748-1797	?
	Francisco	Bellmunt	1768-1797	?
	Domingo	Capçanes	1791-1794	?
GRAU	/-Joan	Poboleda	1669	1687
	Joan	Poboleda	1690	1737
	\-Mateu	Poboleda	1713	1762
	Jacinto	Gratallops	1666	?
	Joan	Cornudella	1695-1704	?
GUASCH	Josep	Pradell T.	1770-1782	?
	Pau	Pradell T.	1770-1772	?
GUILLEM	Miquel	Cornudella	1682-1719	?

LA MARCA		Jaume	Ulldemolins	1688	1723
		Jaume	Cornudella	1699-1758	?
		Agusti	Ulldemolins	1730	?
	/	Joaquim	Falset	1684	?
	\	Josep	Falset	1684-1687	?

Taula núm 21: Nissagues de Cirurgians al Priorat en els S. XVI a XVIII.(2ª part)

cognom	nom	poble	anys	òbit
MARTI	Franch	Gratallops	1673	?
	Macià	Falset	1677-1702	?
	Josep	Cornudela	1739	?
MASSSO	/-Francisco	Ulldemolins	1754-1797	?
	\-Geroni	Ulldemolins	1780-1796	?
MIRO	Jacinto	Cabassers	1648	?
	Jacinto	Gratallops	1651-1670	?
	Jacinto	Falset	1658-1678	?
OLIVE	Joan	Poboleda	1712	?
	Marc	Ulldemolins	1740-1752	?
PAMIES	/-Josep	Cornudella	1796	?
	\-Joan Anton	Cornudella	1796	?
PEDROLO	Francesch	Falset	1639	1641
	Francesch	Falset	1642	1643
	Francesch	Falset	1643	1648
	Josep	Falset	1681	?
PIQUER	Joan	Cornudella	1610-1630	?
	Francesch	Cornudella	1653	?
	Josep	Falset	1682	1708
	Francisco	Cornudella	1786-1795	?
	Andreu	Cornudella	1792-1795	?
REVULL	Pau	Falset	1670	1696
	Pere	Falset	1706	?
	Pau	Falset	1714	?
ROSINCH	/-Mateu	Cornudella	1731	?
	\-Pau	Cornudella	1730-1731	?
RULL	/-Jaume	Falset	1689	?
	\-Lluís	Falset	1698	1740
SENTIS	/-Josep	Ulldemolins	1792-1800	?
	\-Jaume	Ulldemolins	1798-1800	?
TORNER	/-Pere	Cornudella	1609-1614	?
	\-Josep	Cornudella	1774	1774

**** FRANCISCO DIEGO**, cirurgià de Miravet, habitant a La Vilella Baixa entre 1783 i 1796. Durant els 13 anys en que jo l'he trobat en aquesta localitat, figura en 25 ocasions en els llibres sacramentals de baptismes i òbits.

Té dos fills, un l'any 1788 i l'altre el 1792. No hi ha constància del seu matrimoni ni de la seva defunció. En aquest cas es clara la seva procedència, tot i que no es segur que fos fill de Miravet. També tinc constància de la seva presència a Lloà l'any 1794. Allí es diu que és el cirurgià de La Vilella Baixa.

**** FRANCISCO MASSO**, cirurgià de La Selva amb domicili a Ulldemolins entre 1754 i 1797. És possible, com altres personatges analitzats, que treballés ja en aquesta localitat abans del 1754, en que per primera vegada consta en una partida.

En aquest interval de 43 anys, apareix citat en 22 ocasions. Va tenir dos fills, i la seva muller va morir l'any 1787.

Pel que fa a les nissagues dels cirurgians trobats al Priorat entre els S. XVI a XVIII, cal destacar a Falset la dels "Coll", "Pedrolo" i "Revull". A Cornudella-Ulldemolins la dels "Guillem". A Poboleda la dels "Grau". A Cornudella la dels "Piquer" i "Torner". A Ulldemolins la dels "Massó" i "Sentis", i a Pradell de La Teixeta la dels "Guasch".

En la Taula núm. 20 venen especificats amb major claredat.

La relació entre els diferents components de les nissagues abans esmentades, no és sempre clara. En molts d'ells no hi ha cap especificació en el text de la partida que determini el parentiu que els uneix.

Sols els que estan units per línies tenen clarament determinada la seva relació. De tots els altres no tinc cap mena d'anotació que assegurí el seu parentiu. Malgrat tot els he anotat. És possible que investigacions posteriors pugin aclarir algun dia la posició que ocupen dins el llinatge corresponent.

5.2.- Els principals Doctors en Medicina del Priorat

Dels 533 sanitaris, la majoria d'ells inèdits, que he pogut trobar al Priorat entre els S. XVI a XVIII, el 18.7 % (100 casos) pertanyen a Doctors en Medicina.

El més antic de tots ells és el Dr. en medicina Aragonès, del que desconec nom i segon cognom. El trobo a Ulldemolins, l'any 1550, com a padrí en un baptisme, i diu la partida que viu a Balaguer.

El segon més antic és Joan Baltazar Gasol, i el trobo a Poboleda l'any 1583, data del seu òbit. Possiblement aquest fos més antic que el primer.

Per pobles, a La Morera del Montsant (anys 1717-1799), Pradell de La Teixeta (anys 1766-1800), La Vilella Baixa (anys 1745-1800), i La Vilella Alta (anys 1772-1800), no en trobo cap a les partides sacramentals dels intervals esmentats. De tota manera es possible que n'hi hagués i que no estiguin ressenyats per no haver-hi ocasió. (150)

Tal i com ja he comentat abans a l'apartat dels cirurgians, sols a Poboleda trobem més Drs. en medicina que cap altre tipus de sanitari.

Pel que fa a la quantificació numèrica en relació a les localitats estudiades, Falset torna a ser el poble on en trobem més de documentats, amb 36, seguit per Poboleda (amb 23), Ulldemolins (amb 19) i Cornudella (amb 16).

Els Doctors en medicina que van deixar una empremta més important per la seva presència i actuació en fets socials destacats, són els següents.

**** JAUME PAMIES** (m. 1797), Dr. en medicina, natural de Reus, trobat citat a Cornudella entre 1744 i 1797. (151)

Va estar doncs 53 anys a Cornudella, i en queda constància en 33 ocasions de la seva actuació en esdeveniments socials de tipus religiós. Es va casar el 1752 i va tenir 6 fills. La seva muller morí l'any 1783.

**** JOSEP FREIXES**, Dr. en medicina trobat citat a Poboleda entre 1706 i 1748. Va ser pare d'una nena el 1709, d'uns bessons, i d'una altre nena el 1727. Pertany a una nissaga de "Freixes", Drs. en medicina, que van desenvolupar la seva activitat professional entre Poboleda i Ulldemolins. Jo n'he arribat a comptabilitzar fins a sis, dels que cinc es deien Josep, i un Francesch.

A més he trobat un altre Francesch Freixes, graduat a Cervera l'any 1774 i nat a Ulldemolins, que no pot coincidir amb el que jo he trobat, doncs aquest ja exercia com a Dr. en medicina l'any 1770 a Ulldemolins (4 anys abans). (152)

(150) Cal aclarir que respectant l'anotació del Rector a cada partida analitzada, no he trobat Dr. en medicina a Pradell de La Teixeta (1766-1800) però sí dos metges, i un metge a La Vilella Baixa (1745-1800). Sols a La Morera i a La Vilella Alta (1772-1800) no he trobat ni un ni altre sanitari.

El concepte que pel Rector podia tenir un metge o un Dr. en medicina, crec que podia ser molt similar, fet que ha motivat aquest aclariment.

(151) Sembla ser que a Reus en aquella època hi havia una forta tradició de Drs. en medicina de cognom Pamies. A més del que jo he descobert a Cornudella, n'hi ha un altre també Pamies, del que desconec nom i segon cognom, que vers l'any 1624 exercia a l'Hospital de Reus.

Un altre Pamies és en Josep Pamies i Bover, nat a Reus i graduat en Medicina a Osca l'any 1799. Finalment un tercer Pamies sembla que es relaciona més amb el que jo he trobat; nat a Cornudella, es graduà a Cervera l'any 1779 i sembla que va exercir a Falset. Aquest últim podria ser fill del que jo he trobat. (Calbet, J.M.; Corbella, J. Diccionari Biogràfic. Op. cit. Vol. II pàg. 187).

**** AGUSTI VIDAL**, Dr. en medicina que vivia a Flix, trobat citat a Falset entre la data del seu matrimoni (1643), i l'any 1666. En aquests 23 anys apareix en 30 ocasions. En aquest interval d'anys és pare de dos fills (un va morir).

Sembla ser que el seu fill també va ser Dr. en medicina, de nom Josep, i trobat citat a Falset entre 1672 i 1695. La primera vegada que el trobo documentat encara és com estudiant de Medicina.

Tot i que arreu de les contrades de Catalunya hi ha una llarga tradició del cognom Vidal amb professió de metge, no n'he trobat cap dels ja documentats que tingués relació amb el Priorat. Sembla doncs que els dos que jo he trobat són clarament inèdits fins ara. (153)

**** JOSEP LLIBRE**, Dr. en medicina, fill de Montblanch, trobat citat a Poboleda entre 1774 i 1800. Apareix en 28 ocasions, i en aquest interval és pare de 6 fills.

Per les dates que jo he trobat en el naixement dels seus fills, i, relacionat-les amb les que figuren en el Diccionari Biogràfic de Metges Catalans, podríem fer la suposició de que el fill que va néixer el setembre de 1774 podia haver arribat a ser Batxiller en Medicina a Osca l'any 1799. (154)

**** JOAN BAPTISTE PAGES** (m. 1739), Dr. en medicina trobat citat a Cornudella entre 1703 i 1739. En aquests 36 anys de la seva estada en aquesta localitat, no se li atribueix el naixement de cap fill ni cap matrimoni.

Apareix en 27 ocasions, de les que 21 són com a testimoni d'un casament. No sembla que tingui cap descendència. Els únics sanitaris de cognom Pagès que he trobat al Priorat són un cirurgià a Falset (1642), i un apotecari a Cornudella (1754-1756), anomenat Geroni Pagès i Boet, que treballava a Riudoms (Baix Camp). Desconec la potencial relació entre ells.

(152) Calbet i Camarasa, J.M.; Corbella i Corbella, J. Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Op. cit. Vol II pàg. 33.

(153) Calbet i Camarasa, J.M.; Corbella i Corbella, J.: Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Op. cit. Vol III: pàg. 156-161.

(154) Anton Llibre i Vidal sembla ser doncs fill d'aquest Josep Llibre. Va ser Batxiller a Osca l'any 1799. Més tard, metge de l'Hospital i de la Junta de Sanitat del port de Salou. Va escriure una memòria sobre una "calentura epidèmica" que afligí Salou. Després fou subdelegat de Medicina i Cirurgia a Reus. Autor de la "La memoria de la calentura mucosa epidémica acompañada de algunos amagos de carácter tifoideo de la cual han sido invadidos muchos de los pobres de la Nacional Casa de Caridad de Reus en los meses de Enero, Febrero y Marzo de este año 1840, con un pequeño resumen de otras calenturas observadas y tratadas en épocas distintas". (Publicat a Diario de Barcelona, març de 1841). (Calbet, J.M.; Corbella, J.: Diccionari Biogràfic de Metges Catalanas. Op. cit. Vol II pàg 102).

Taula núm. 22: Nissagues de Doctors en Medicina al Priorat en els S. XVI a XVIII.

cognom	nom	poble	anys	òbit
BALDIRA	/ Valero	Poboleda	1799	?
	\ Valero	Poboleda	1799	?
BENET	/ Josep	Falset	1750	1784
	\ Joan	Falset	1782-1797	?
BURJALES	Nadal	Falset	1706-1714	?
	Josep	Falset	1769	?
CONTIJOCH	Ortensi	Cabassers	1722	?
	Ortensi	Falset	1728	?
FORCADELL	Onofre	Falset	1755	?
	Onofre	Falset	1783	?
FRANCESCH	Josep	Falset	1731-1765	?
	/ Josep	Falset	1767-1779	?
	\ Mariano	Falset	1757	1772
FRANQUET	Joan Bap.	Cornu/Pobo	1753	1779
	Josep Ant.	Falset	1770	?
FREIXES	Josep	Poboleda	1690	1704
	Josep	Ulldemolins	1699	1744
	Josep	Poboleda	1706-1748	?
	Josep	Poboleda	1737-1785	?
	Josep	Ulldemolins	1746	1787
	Francisco	Ulld/Falset	1770-1797	?
MANRESA	/ Pere Joan	Falset	1745	?
	\ Pre Joan	Falset	1779	?
MORELL	Antoni	Cornudella	1622-1624	?
	Lluís	Falset	1642	?
NOGUES	Pere	Cornudella	1659-1701	?
	Pere	Poboleda	1663-1672	?
PAMIES	Jaume	Cornudella	1744	1797
	Josep	Cornudella	1780-1799	?
PELEJA	Tomas	Falset	1681-1688	?
	Josep	Falset	1742	?
RIUS	Josep Ant.	Falset	1760-1796	?
	Tomas	Poboleda	1767-1782	?
	Andreu	Poboleda	1773-1774	?
	Josep	Bell/Falset	1774-1796	?
SERRES	Jaume	Fals/Pobol.	1721	1763
	Josep	Falset	1760	1771
VIDAL	/ Agusti	Falset	1643-1666	?
	?	Gratallops	1644-1646	?
	\ Josep	Falset	1672-1695	?

**** JOAN PERELLO** (m. 1709), Dr. en medicina, trobat citat a Ulldemolins entre 1667 i 1709. Apareix en 26 ocasions, de les que 19 són com padrí de baptisme. En aquest període de 42 anys no se li atribueix cap esdeveniment personal de tipus familiar.

**** JOAN BAPTISTA FRANQUET i PAGES** (m. 1779), Dr. en medicina trobat citat a Cornudella entre 1753 i 1779. Segons descriu el Rector de l'època va ser Catedràtic de la Facultat de Medicina de la Real Universitat de Cervera. (155) Ja devia arribar casat a Cornudella, doncs segons consta a l'Arxiu parroquial, va ser pare de 5 fills (dels que 2 van morir). No hi ha notícia de cap matrimoni.

Es fill del cirurgià Josep Franquet i Bargalló, trobat citat a Cornudella entre 1723 i 1782. Aquest és un dels pocs casos del que tinc constància que dos membres d'una mateixa nissaga tenen categories professionals diferents.

Les principals nissagues de Drs. en medicina que he trobat al Priorat són la dels "Freixes" a Poboleda-Ulldemolins; "Rius" a Poboleda-Falset; "Vidal" a Gratallops-Falset, i "Francesch" a Falset.

Altres amb menys personatges són els "Benet", "Burjales", "Peleja", i "Serres" a Falset, i finalment la dels "Pamies" a Cornudella. En la Taula núm. 22, es poden veure més especificades aquestes nissagues.

Deixo d'exposar tot el que ja he comentat al explicar el quadre corresponent als cirurgians.

5.3.- Els principals Apotecaris del Priorat

Sembla que el nom d'apotecari, que actualment correspondria a un farmacèutic, no aparegué a la nostra terra fins a mitjans del S. XIII. (156). Primer els apotecaris foren anomenats "especiers". Fins l'any 1531 no fou fundada a Pàdua, per Francisco Bonafede, una veritable càtedra d'apotecaris.

No els hem de confondre amb els adroguers, personatges d'un cert interès com a col·laboradors de la sanitat de l'època, si més no pel que fa a la venda de matèries primeres que podien ser emprades per l'elaboració de remeis. (157)

(155) Un Baptista Franquet va ser Batxiller en Medicina a Barcelona, cap a la meitat del S. XVIII, i es va graduar a Cervera l'any 1747. Podria correspondre al mateix personatge. (Calbet, J.M.; Corbella, J.: Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Op. cit. Vol II pàg. 32).

(156) Vilaseca i Anguera, S.: Metges, Cirurgians i Apotecaris Reusencs dels S. XIII-XIV. Reus. Asociación de estudios Reusenses. 1961. pàg. 89.

(157) En el treball inicial dels Drs. Camps a l'Arxiu de Sant Joan de Lleida (S. XVII), els adroguers es compten d'una forma subsidiària als apotecaris, una mica com ens hem trobat amb els Barbers i els Cirurgians. En aquest text, tots dos personatges són clarament remarcats i diferenciats.

La presència d'apotecaris en el conjunt de localitats estudiades ja és menys constant que la dels cirurgians o dels Drs. en medicina.

Sols n'he trobat en 6 dels 14 pobles. Falset amb 37 i Cornudella amb 18 personatges són les localitats més remarcables pel que fa a la presència d'aquest tipus de sanitari. Ulldemolins (amb 9), Poboleda (amb 5), Cabassers (amb 3), i Pradell de la Teixeta (amb 1), són la resta de pobles on he pogut constatar-los.

A Capçanes, Guiamets, Bellmunt, Grtallops, Lloà, La Morera o las Vilellas, no hi ha cap de documentat en els S. XVI a XVIII.

Malgrat tot n'he descobert 71 (13.3 % del total de sanitaris), sent el més antic de tots ells en Francesch Farnes, trobat a Poboleda l'any 1562.

Els apotecaris que han deixat una empremta més destacada són els següents:

**** BALTAZAR MAYNAR** (m. 1754), apotecari trobat citat a Falset entre 1703 i 1754. En aquests 51 anys de la seva presència a Falset, sembla que va tenir un fort prestigi i estima social, a jutjar per les 114 vegades que apareix en les partides estudiades.

Sembla que procedia de Benisanet d'on ja devia arribar casat, doncs la primera dada familiar personal que tenim és l'òbit d'una filla seva el 1707. Altres defuncions familiars a destacar són dos fills seus, anys 1716 i 1728, i la seva muller l'any 1753, un any i mig abans de la seva pròpia defunció.

És un membre d'una extensa nissaga d'apotecaris que van desenvolupar la seva tasca professional principalment a Falset, tot i que algun d'ells, (Francisco), que analitzarem tot seguit, també se l'ha trobat a Cabassers i Cornudella.

**** FRANCISCO MAYNAR** (m. 1771), fill de l'anterior, apotecari trobat citat a Falset entre 1729 i 1771. En aquests 42 anys apareix en 78 ocasions. Va tenir 10 fills.

Possiblement un dels seus fills va seguir la mateixa professió i constitueix ja la tercera generació d'apotecaris de cognom Maynar. Aquest personatge pot ser Evaristo Maynar i Anguera, trobat citat a Falset entre 1773 i 1799.

**** PERE VIDAL**, apotecari trobat citat a Falset entre 1673 i 1718. No hi ha cap altre apotecari que porti aquest cognom al Priorat, però sí Drs. en medicina i Cirurgians. (158)

(158) Salvador Vilaseca i Anguera (Metges, Cirurgians i Apotecaris Reusencs... Op. cit. pàg. 97), troba un apotecari a Reus que va exercir en el S. XVI, que porta el nom de Serafi Vidal. No tinc cap altre dada que pugui relacionar-lo amb el que jo he trobat al Priorat. Malgrat tot he cregut interessant nomenar-lo.

No puc treure conclusions de si pertanyen a la mateixa família. En els 45 anys de la seva estada a Falset va tenir 4 fills. Va donar sepultura a la seva muller a l'any 1692, i a una filla dos anys més tard.

No hi ha notícia de que es tornés a casar ni de què tingués més descendència.

**** JOAQUIM TORMES**, apotecari trobat citat a Ulldemolins entre 1754 i 1800. (159)

Sembla que procedia de Tortosa. Possiblement també fou trobat a Cornudella entre 1777 i 1786. En total consta en 73 partides sacramentals, principalment com a testimoni de casaments.

En aquests 46 anys, va tenir tres fills. A l'any 1775 morí la seva muller.

**** VICENT FORT VALL**, apotecari trobat citat a Cornudella entre 1752 i 1800. En aquests 48 anys va tenir 5 fills (4 nens i 1 nena). Hi ha constància escrita de la defunció de 7 fills. La seva muller va morir el 1799. És interessant destacar l'elevada mortalitat dels fills d'aquest matrimoni. En les partides de defunció no hi consta l'edat d'aquest òbits, i per tant no puc fer cap raonament al respecte.

Possiblement és fill de l'apotecari que tot seguit analitzaré.

**** JOSEP ANTON FORT i GOMBAU** (m. 1797), apotecari trobat citat a Cornudella entre 1716 i 1797. Sembla que procedia o era fill d'Alforja, poble del Baix Camp de Tarragona.

Es molt probable que fos el mateix Josep Fort que he trobat a Falset i que es va casar en aquest poble el 1703. A Falset l'he trobat en 3 ocasions.

Després sembla que va anar a exercir a Cornudella on l'he trobat en 22 ocasions, dos d'elles com a pare de dos nens (1716 i 1743), i a l'any 1757 en l'òbit de la seva muller.

**** JOAQUIM TORMES i PAPIOL**, apotecari trobat citat a Ulldemolins entre 1778 i 1796. Desconec la seva procedència.

(159) Cal tenir en compte que la investigació del personal sanitari trobat en els textos sacramentals del Priorat dut a terme per aquest treball, acaba el 31 de Desembre de l'any 1800. És possible que alguns dels personatges que he descobert segueixin exercint més enllà d'aquesta data, i que fins i tot es coneguin altres dades rellevants dels mateixos.

Seria fàcil relacionar-lo amb l'altre Joaquim Tormes que hem estudiat abans, però per fer-ho tindríem de suposar que aquell va tenir algun altre fill abans de la seva estada a Ulldemolins. Aquest apareix en 21 ocasions, va tenir 4 fills (2 van morir).

La principal nissaga d'apotecaris que destaca molt no tan sols pel nombre dels seus components, sinó per la gran quantitat de vegades que apareixen en les partides sacramentals, fet que podem interpretar com fidel reflex del seu prestigi i estima social, són els "Maynar" a Falset.

Altres són els "Tormes" a Cornudella-Ulldemolins, els "Fort", "Oliva" i "Rabasa" a Cornudella, i els "Teixidor" i "Vives" a Falset.

En el següent quadre els podem veure més detallats i ordenats.

M'excuso davant del lector per tornar a remetre'l als comentaris que acompanyen a la Taula dels cirurgians, els quals són aplicables també aquí.

Taula núm. 23: Nissagues d'Apotecaris al Priorat en els S. XVI a XVIII.

cognom	nom	poble	anys	òbit
MAYNAR	/-Baltazar	Falset	1703	1754
	-Francisco	Falset	1729	1771
	Baltazar	Falset	1758	1768
	\-Evaristo	Falset	1773-1799	?
	Baltazar	Falset	1782-1784	?
	Francisco	Falset	1796-1797	?
OLIVA	/-Francisco	Cornudella	1791	?
	\-Francisco	Cornudella	1791-1799	?
	Anton	Poboleda	1795	?
	Sebastia	Cornudella	1800	?
TORMES	/-Joaquim	Ulldemolins	1754-1800	?
	\-Joaquim	Ulldemolins	1778-1796	?
	Joan Bapt.	Ulldemolins	1797	?
FORT	/-Josep Ant.	Fals/Cornu.	1703	1797
	\-Vicent	Cornudella	1752-1800	?
RABASA	/-Anton	Cornudella	1695	1748
	\-Agusti	Cornudella	1725	1748
TEIXIDOR	/-Onofre	Falset	1665	1686
	\-Onofre	Falset	1691	1702
VIVES	Franch	Falset	1649	?
	Llorens	Falset	1795	?

5.4.- Els principals Manescals del Priorat

En relació a la quantitat de personatges que he trobat, els manescals serien el quart grup de "sanitaris" més rellevants del Priorat en els S. XVI a XVIII, tot i que el seu interès pot ser més secundari.

De fet devien ser més ferradors que pròpiament veterinaris, tal i com actualment els conceptuem, doncs es creu que la sanitat veterinària catalana en aquella època devia ser gairebé inexistent. (160)

La seva presència en els diferents pobles estudiats és una mica més constant que els apotecaris, havent-ne trobat en 8 dels 14 pobles d'on es conserva documentació.

D'ells, Falset (amb 18) és on trobem el grup més nombrós de manescals, seguit de molt a la vora per Cornudella i Ulldemolins (amb 14), i Poboleda (amb 12). Més lluny ja queden els 5 de Cabassers, els 2 de Lloà, o l'únic manescal trobat tant a Bellmunt de Ciurana com a La Vilella Baixa.

El manescal més antic que tinc documentat és en Mateu Amigó, (i pare de Bernat Amigó, cirurgià?), trobat a Ulldemolins entre 1548 i 1550. De fet la majoria de manescals del S. XVI són d'Ulldemolins, havent-ne trobat un total de sis.

Atenent, com en altres ocasions, al nombre de vegades que els trobem en els textos de les partides sacramentals estudiades, els principals manescals són els següents.

**** JAUME ROBERT**, manescal trobat citat a Cornudella entre 1759-1800 en 34 ocasions. Era natural de Vilarrodona. Es va casar a Cornudella l'any 1761, i d'aquest enllaç va tenir 7 fills. Sols he trobat la defunció d'una filla seva l'any 1785.

És possible que fos el mateix personatge que he trobat en 6 ocasions a Poboleda en el període 1792-1800. Les dates podrien ser compatibles, però es difícil assegurar-ho.

Al Jaume Robert de Poboleda se li atribueix que era de Cornudella, i això pot fer coincidir aquest dos manescals en el mateix personatge, nascut a Vilarrodona.

Per fi comentar també la presència de Jaume Robert en una ocasió a La Vilella Alta, l'any 1800. En aquesta ocasió el cognom trobat és Rubert i no Robert, però aquesta diferència pot correspondre a una errada del Rector de l'època.

**** JOSEP CUGAT i CRIVILLER** (m. 1791), manescal trobat citat a Cornudella en 32 ocasions entre 1743 i 1791. Va tenir sols dos fills en aquest interval, i se li va morir la seva muller l'any 1783.

(160) Corbella i Corbella, J.: *Evolució Històrica de La Medicina a Catalunya*. Manresa. Lab. Dr. Esteve S.A. 1990 pàg. 22.

Es un dels membres de la nissaga més important de manescals que he trobat al Priorat. Possiblement fou fill d'altre Josep Cugat, també trobat a Cornudella entre 1715-1766, del que es deia que era de Falset, on certament també l'he trobat en dos ocasions (1713 i 1777).

**** PAU CUGAT i PELLICER**, manescal trobat citat a Cornudella entre el 1769 i 1800. Possiblement fill de l'anterior Josep Cugat i Criviller, i membre també de la nissaga dels "Cugat" manescals, abans anomenada i que detallaré més endavant.

En els 30 anys que l'he seguit surt en 29 ocasions en les partides, de les que 23 són fets individuals: destaquem la paternitat reconeguda de 13 fills (9 nens i 4 nenes), l'òbit de 7 fills, tots nens, i l'òbit també de la seva muller l'any 1796. Es torna a casar sols 6 mesos després, i d'aquest segon enllaç té una nena 3 anys més tard.

**** GERONI MORENO** (m. 1770), manescal trobat citat a Falset entre 1744 i 1770, en 21 ocasions.

Es diu que era de la ciutat de Baeza d'Andalusia, regne de Jaen, i curiosament se li reconeix ser fill de Diego Torres, també manescal de dita ciutat. Com es pot veure els cognoms de pare i fill no són coincidents, però el Rector és ben clar en la seva afirmació.

En la seva estada a Falset va ser pare de cinc fills, dels que tres van morir. Possiblement ja tingués algun fill abans d'arribar a Falset, que podria ser (entre altres), el Josep Moreno que he trobat com manescal de Falset entre 1763-1798.

**** JOSEP CUGAT**, manescal trobat citat a Cornudella entre 1715-1766, tot i que es deia que era de Falset. Abans ja hem considerat que podia ser el pare d'en Josep Cugat i Criviller, també manescal.

En els 51 anys que consta a Cornudella apareix en 18 ocasions. Una d'elles es el 1715 (es casa), i les altres el 1723 i 1738 en el naixement dels seus fills.

El mateix personatge, presumiblement també es trobat en dos ocasions a Falset (1713 i 1777), i una a Poboleda (1726).

**** JOSEP MORENO**, manescal trobat citat a Falset entre 1763 i 1798. Apareix en 20 ocasions. Podria ser fill de Geroni Moreno també manescal trobat a Falset (abans analitzat), ¿nascut a Andalusia abans d'arribar el seu pare al Priorat?.

**** JAUME VOLTES**, manescal trobat citat a Cornudella en 20 ocasions entre 1675 i 1722. Possiblement és germà de Juan Voltes, també manescal de Cornudella entre 1682-1723.

Del primer tenim constància, durant la seva estada a Cornudella, de la paternitat

de dos nens (1684 i 1691), i de l'òbit d'una nena (1693). Desconec la seva procedència i la data de la seva defunció.

**** RAMON BONET**, manescal citat a Poboleda entre 1751 i 1783. Es fill de Ramon Bonet, també manescal trobat a Poboleda entre 1720 i 1748.

Es casa a l'any 1751; és pare de 2 nens, i sabem de la defunció d'altres tres fills seus.

Taula núm. 24: Nissagues de Manescals al Priorat en els S. XVI a XVIII.

cognom	nom	poble	anys	òbit
CUGAT	Antoni	Falset	1692	1692
	Francisco	Falset	1699-1748	?
	Josep	Fal/Cor/Pob	1713-1777	?
	/ Francisco	Cornudella	1715-1720	?
	\ Josep	Cornudella	1743	1791
	Pau	Cornudela	1769-1800	?
	Joan	Falset	1784	?
	Geroni	Falset	1744	1770
MORENO	Josep	Falset	1763-1798	?
	Geroni	Falset	1773-1782	?
	Carlos	Falset	1792-1799	?
	/ Miquel	Cabassers	1731-1754	?
ARNAU	\ Jaume	Cabassers	1741-1754	?
	Jaume	Cabassers	1741	?
	Ramon	Poboleda	1720-1748	?
BONET	/ Ramon	Poboleda	1720	?
	\ Ramon	Poboleda	1751-1783	?
	Jaume	Falset	1750	1750
MADICO	/ Joan	Lloà	1756	?
	\ Joan	Lloà	1756	?
	Domingo	Ulldemolins	1608-1610	?
ADAM	Lluís	Ulldemolins	1613	1613
	Isidro	Poboleda	1704-1718	?
	Joan	Poboleda	1735-1773	?
FERRER	Vicent	Ulldemolins	1567	?
	Bertomeu	Ulldemolins	1586	1586
MONLLEO	Pere	Ulldemolins	1570	1585
	Pere	Ulldemolins	1593-1629	?
VOLTES	Jaume	Cornudella	1675-1722	?
	Joan	Cornudella	1682-1723	?

Les principals nissagues de manescals del Priorat en els segles estudiats són la dels "Cugat" i la dels "Moreno", que van desenvolupar la seva activitat entre Falset i Cornudella.

Torno a enviar al lector a les observacions fetes al comentar la Taula de les nissagues dels cirurgians.

5.5.- Les principals Llevadores del Priorat

Les llevadores o madrines són potser la primera activitat o professió específica femenina que trobem documentada en els registres dels arxius catalans.

És important destacar aquest punt, tot i que es gairebé segur de que es tractava de personal sense cap mena de formació teòrica, només amb experiència pràctica.

En el Priorat dels S. XVI a XVIII n'he arribat a recollir un grup força destacat de 39, que representa el 7.3 % del total de "sanitaris" documentats.

La més antiga de totes elles és Catharina Gaphina, trobada a Ulldemolins l'any 1599. (161)

He pogut recollir la seva presència dins aquesta activitat professional relacionada amb l'atenció al malalt, en aquest cas a la gestant, dels baptismes que, per "urgent necessitat del cas", impartien les mateixes llevadores.

Per pobles, on n'he trobat més és a Poboleda (amb 11), seguit d'Ulldemolins - Cornudella (amb 8), i Falset (amb 6). Moltes menys ja he trobat a Pradell de la Teixeta (amb 2), Gratallops-Vilella Alta (amb 2) i Cabassers (amb 1).

De tota manera cal deixar ben clar en aquest col·lectiu que, donat que la seva presència sols és posada a la llum si el part era difícil i acabava amb un baptisme urgent, (si més no amb la mort del nadó), es possible que el nombre real de llevadores de la localitat fos ben diferent a la detallada abans.

És ben clar que una localitat podia tenir molts més naixements, (per exemple Falset), amb menys distòcies, i per això trobar menys llevadores. Malgrat tot, les que podem destacar per la seva continuada presència són les següents.

**** MARIA CAÑISA**, llevadora citada a Poboleda entre 1764 i 1794, en 24 ocasions, totes elles en baptismes "per necessitat".

(161) Aquest nom que sembla estranger em fa recordar que al S. XVI, com conseqüència del millorament social dels treballadors del camp, es va produir una arribada molt important de joves d'Occitània que es casaven amb dones catalanes, de tal manera que en 1 de cada 7 matrimonis el nuvi era francès.

He trobat altres dues llevadores amb el mateix cognom de Cañisa també a Poboleda: Tecla (1792-1793) i Teresa (1788). Ben bé podrien ser germanes.

**** AULARIA VINYES**, llevadora citada a Cornudella en 13 ocasions entre 1623 i 1634, sempre impartint el baptisme per perill de mort del nadó.

Pel cognom, podria tenir relació amb una altra llevadora trobada a Cornudella l'any 1602, Angela Vinya. Tot i que hi ha diferències entre una i l'altra, és ben possible que la transcripció del nom popular al text de la partida, tan en un cas com en l'altre, podria haver tingut alguna modificació.

**** MARIA ESPANYA**, llevadora citada en 9 ocasions a Poboleda entre 1728 i 1745.

**** TERESA AUVI**, llevadora citada en 8 ocasions a Pradell de la Teixeta entre 1778 i 1797.

**** MARIA OBRE**, llevadora citada en 7 ocasions a Poboleda entre 1732 i 1750.

Pel que fa a les nissagues de llevadores del Priorat en els S. XVI a XVIII, destacarem a les "Cañisa" de Poboleda, amb tres personatges (Maria, Teresa i Tecla); a les "Baldirana" de Falset, amb Paula i Isabel; a les "Vidal" de Poboleda i Cornudella amb Angela i Aularia.

La presència d'aquest col·lectiu de llevadores es fa exclusivament a les partides de baptisme "urgent", sense haver-les trobat per cap altre motiu als textos estudiats.

Sols conec la data de defunció d'una llevadora, na Mariagna Sacall, llevadora de Falset que morí el 30.11.1774, sense que tingui cap altre dada de la mateixa.

5.6.- El principals Adroguers del Priorat

De tot el grup de diferents categories de sanitaris que he trobat al Priorat en els S. XVI a XVIII, aquest seria el que té un interès més secundari.

Abans ja hem fet esmena de la marcada distinció que faig amb els apotecaris, personatges clarament relacionats amb l'elaboració de remeis, que actualment els etiquetaríem com farmacèutics.

Tot i això, no he volgut que els que jo he trobat documentats com a tals adroguers, es perdessin per sempre en els textos (sovint en pèssim estat de conservació) que he analitzat.

De fet hem de tenir en compte que encara avui, en molts pobles petits que no tenen farmàcia, podem trobar a les botigues de queviures algun petit dipòsit de medecines.

És en aquest sentit que els presento relacionats amb la sanitat de l'època, encara que molt allunyats de la mateixa.

La seva presència al Priorat és més constant que la dels apotecaris. El poble on n'he trobat més és Falset amb 26, destacant molt de la xifra de 6 a Cornudella, de 3 a Poboleda, de 2 a Lloà i Ulldemolins, o de l'únic adroguer trobat tan a Cabassers, Capçanes o Pradell de la Teixeta.

En total doncs n'he trobat 37, que representen el 6.9 % del total de "sanitaris" documentats. Els més destacats són els següents.

**** FRANCISCO JUNCOSA MANI**, adroguer trobat citat a Cornudella en 24 ocasions entre 1759 i 1785. És un dels membres de la nissaga més important d'adroguers del Priorat; va desenvolupar la seva tasca entre Cornudella i Poboleda. Possiblement és fill d'en Agustí Juncosa, que veurem després.

En els prop de 30 anys de la seva estada a Cornudella va tenir com a descendència 7 fills (5 van morir). La seva muller va morir a l'any 1785.

**** JOSEP MAS** (m. 1785), adroguer trobat citat a Falset en 17 ocasions entre 1757 i 1785; era natural de Reus i possiblement fill d'altre Josep Mas, trobat a Falset l'any 1746, i que va morir l'any 1751.

Aquest Josep Mas es va casar en el 1757, va ser pare de 2 nens. La seva muller va morir el 1780. El seu òbit data de cinc anys més tard, el 15.10.1785.

Possiblement es germà de Pau Mas, també adroguer de Falset, i que estudiarem més endavant.

**** AGUSTI JUNCOSA** (m. 1763), cerer i adroguer de Cornudella, entre 1723 i 1763. Tal i com hem dit abans es possiblement el primer del llinatge dels "Juncosa" adroguers del Priorat. En els 40 anys del que en tinc constància, va ser pare de 4 fills. La seva muller va morir l'any 1758. Apareix en 13 ocasions en els textos sacramentals.

**** PAU MAS**, adroguer natural de Reus i trobat citat a Falset entre la data del seu primer matrimoni (1757), i el 14.06.1773 data en que donà sepultura a una filla seva. Apareix en 12 ocasions. Va ser pare de 4 fills.

Sense tenir notícia de l'òbit de la seva primera muller, es va tornar a casar l'any 1771.

Abans ja hem considerat que podia ser germà del Josep Mas que morí el 1785, i fill també del Josep Mas que morí l'any 1751. A l'any 1755 hi ha constància de la seva estada a Lloà.

**** ANTON JUNCOSA i VOLTES**, adroguer trobat citat a Cornudella entre 1776 i 1799. Apareix en 10 ocasions, de les que 5 són en els baptismes dels seus fills.

Podria correspondre ja a la tercera generació dels "Juncosa" adroguers del Priorat, fill del Francisco Juncosa i Mani, i net d'Agustí Juncosa, cerer i adroguer.

**** JOSEP SOLE**, adroguer documentat a Falset entre 1728 i 1781 en 10 ocasions, i a Lloà l'any 1759 en una. Va ser pare de 4 nens, dos d'ells bessons (25.03.1732), i d'una nena. Un d'aquests nens bessons va morir 3 setmanes després de néixer.

Pel que fa a les nissagues, en destacarem dos, la dels "Juncosa" a Cornudella i Poboleda, i la dels "Mas" a Falset.

Altres són la dels "Adell", "Borja", "Gombau" i "Pedret" a Falset, i la dels "Torres" a Ulldemolins.

Taula núm. 25: Nissagues d'Adroguers al Priorat en els S. XVI a XVIII.

cognom	nom	poble	anys	òbit
JUNCOSA	Agustí	Cornudella	1723	1763
	Francisco	Cornudella	1759-1785	?
	Anton	Cornudella	1776-1799	?
	Joan	Poboleda	1766-1787	?
MAS	Gabriel	Falset	1735	?
	Josep	Falset	1746	1751
	/-Josep	Falset	1757	1785
	\-Pau	Falset	1757-1773	?
ADELL	Francisco	Falset	1694	1714
	Jaume	Falset	1703	?
	Josep	Falset	1738	?
BORJA	Joan	Falset	1732	?
	Isidro	Falset	1740	1740
GOMBAU	/-Joan	Falset	1780-1794	?
	\-Joan	Falset	1787-1795	?
PEDRET	Francisco	Falset	1791	?
	Francisco	Falset	1797-1799	?
TORRES	/-Miquel	Ulldemolins	1792	?
	\-Miquel	Ulldemolins	1792	?

5.7.- Els principals Barbers del Priorat

La relació dels barbers amb la cirurgia ja ve de molt lluny, quan a París l'any 1226 el Gremi de Cirurgians elegí a Sant Cosme i Sant Damià per patrons.

En aquella època es considerava que hi havien tres classes dins d'aquest col·lectiu: els cirurgians il·lustrats, llatínistes i de roba "llarga"; els cirurgians relativament ensinistrats i cultes (que eren menys); i els senzills barbers, "ineptes" per a tota mena d'operacions que no fossin les de sagnar, aplicar lavatives i rasurar. (162)

Aquest últims a vegades estaven més a prop de la medicina pràctica i útil per la gent, i del seu estament van sorgir homes de la categoria d'Ambroise Paré.

D'aquella primera escola parisenca, que subsistí fins l'any 1713, va néixer més tard l'Acadèmia de Cirurgia de París.

A Anglaterra, els Barbers i els Cirurgians s'associaren l'any 1450 per formar l'anomenada Companyia Unida.

A casa nostra, el 10 de Juliol del 1408, el Rei Martí instituí a Barcelona la Confraria de Barbers i Cirurgians, els capítols de la qual signà el monarca, i refermà Bernat Metge, fill de l'apotecari Guillem Metge. (163) i (164)

El col·lectiu de barbers és el més antic de tots els sanitaris que he trobat documentats al Priorat. De tots ells destaca en M^o Bus, barber trobat a Ulldemolins el 1507 i 1508.

En total he trobat 15 barbers al Priorat en els S. XVI a XVIII. D'ells, 8 són d'Ulldemolins, que és la localitat on he trobat més partides del S. XVI, seguit dels 4 de Cornudella, també amb el mateix raonament. A Falset n'he trobat 3, el primer d'ells l'any 1642, i sols n'he trobat un a Cabassers, Capçanes i Pradell de la Teixeta. De tots ells no n'hi ha cap que destaquí pel que fa al nombre d'ocasions que figura en els textos sacramentals.

Dels 8 barbers d'Ulldemolins, sols conec la data de defunció d'en Miquel Leonart, que era natural de Castelló de la Plana, i que consta en dos ocasions en el llibre d'òbits: la primera amb motiu de la defunció de la seva muller (18.02.1627), i el 23.03.1627, data del seu propi òbit. (165)

(162) Vilaseca i Anguera, S.: Metges, Cirurgians i Apotecaris. Op. cit. pàg. 163.

(163) Vilaseca i Anguera, S.: Metges, Cirurgians i Apotecaris. Op. cit. pàg. 164.

(164) Bofarull i Sans, F.: Colección de documentos inéditos del Archivo General de La Corona de Aragón. Barcelona. XLI: 273-286. 1910.

(165) Per dates similars he trobat que en Francesch Leonart, aquest cop cirurgià, exercia a Barcelona l'any 1651. No seria impossible que fos descendent del que jo he trobat a Ulldemolins. (Calbet, J.M.; Corbella, J. Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Op. cit. Vol II pàg. 101).

Dels 4 barbers de Cornudella, destacar a en M^o Guillermy Meso, que l'he pogut trobar entre 1553 i 1566. Surt en 3 ocasions, totes elles en els baptismes dels seus fills (2 nens i 1 nena).

Així com a l'analitzar els cirurgians, els apotecaris i els Drs. en medicina veiem el fort impacte i estima social d'alguns d'ells, la majoria de vegades que surten els barbers en les partides estudiades, ho fan per fets individuals familiars.

Aquest fet ens ajuda a situar aquest col·lectiu dins un esglaió professional i una posició social inferior a la dels tres tipus de sanitaris apuntats abans; ara bé en el fons podien haver estat més estimats que altres categories de sanitaris.

Finalment mencionar que en un període de temps força concret, (meitat del S. XVII), he trobat un grup de sanitaris que eren catalogats principalment com cirurgians, però que en alguna ocasió surten com barbers-cirurgians. En els llistats els he inclòs junt amb els cirurgians, doncs era així com els he trobat en major nombre d'ocasions, però crec que en aquest punt de la discussió han de sortir clarament diferenciats:

M ^o FRANCH PEDROLO.....	Falset.....	1643-1648
JOSEP CANALDA.....	Falset.....	1649-1657
FRANCISCO ALBENY.....	Ulldemolins....	1662-1669
M ^o JAUME AYMERICH.....	Cornudella.....	1666-1669
MIQUEL GUILLEM.....	Cornudella....	1682-1719
ALEIX COLL.....	Falset.....	1727-1776

De tots ells sols destacar a Aleix Coll, fill de Lluís Coll cirurgià de Falset. La primera ocasió que el trobem és com barber en el dia del seu casament (18.07.1727). Després, en les altres 11 ocasions, que surt documentat, ja es com cirurgià. Pot ser que completés la seva formació i així formés part dels cirurgians més cultes, d'esglaió professional superior.

No he trobat cap nissaga de barbers a destacar.

5.8.- Els principals Doctors en Medicina anomenats com "Metges" als documents del Priorat (S. XVI-XVIII)

Aquest grup de 19 metges que he trobat al Priorat entre els S. XVI a XVIII no crec que tinguessin una categoria professional inferior a la dels Doctors en medicina que abans hem analitzat.

La distinció entre un i altre col·lectiu, crec que és fruit més del llenguatge popular transcrit així mateix pel Rector de l'època als textos de les partides que he analitzat, que d'una distinció acadèmica.

Malgrat tot he respectat sempre el que he trobat, i així ho presento.

Abans ja he citat que els autors Perpinyà, Montaña, Zurdo i altres, a l'hora de presentar els sanitaris que ells troben documentats, sols citen metges i no Doctors en medicina.

Per pobles on n'he trobat més és a Cabassers i Ulldemolins (amb 4), seguit de Poboleda (amb 3), Pradell (amb 2), i Falset i La Vilella Baixa (amb 1). De tots els que jo he trobat, destacaré a en PERE VIDAL, metge trobat a Poboleda en 15 ocasions entre 1555 i 1594, del que es deia que era metge de la Cartoixa. En aquest interval de 39 anys, se li reconeix la paternitat de 6 fills (3 nens i 3 nenes).

Abans, a l'estudiar les nissagues dels Drs. en medicina, hem apuntat la dels "Vidal", que són trobats a Falset i Gratallops. No n'he trobat cap a Poboleda que pugui relacionar-se amb aquest Pere Vidal.

El que sí que podria tenir relació és l'altre Pere Vidal, trobat també a Poboleda però com aspirant a metge. Aquest morí el 06.08.1581 sense acabar de ser metge, i per les dades ben bé podria ser fill del que he destacat abans. (166)

Cal destacar també en FRANCISCO BATELLAS, metge trobat citat l'any 1787 a Pradell de la Teixeta. Podria ser el membre d'una nissaga mèdica de la que el primer membre seria en Francesch Batellas i Florit (167), metge d'Alcover (Alt Camp), de la primera meitat del S. XVIII. El seu fill, Francesch, del que es sap que habitava a Porrera, podria ser el que jo he trobat documentat en una ocasió a Pradell de la Teixeta.

Altres membres d'aquesta nissaga mèdica serien els seus fills, Joan i Francesch Batellas i Vall, també de Porrera, néts del metge Batellas d'Alcover.

Per últim destacaré als següents metges:

MARIANO FRANCESCH, trobat en una ocasió l'any 1770 a Pradell de la Teixeta. Sembla que va néixer a Falset i que va ser batxiller en medicina a Osca l'any 1742. (168)

(166) Un metge que porta el cognom de Vidal, del que no hi ha constància del nom, es troba documentat com a metge de Reus cap a finals del S. XVI. Es parla que es "un doctor en medicina que està a Cartoixa". L'any 1599 va deixar de prestar serveis a l'Hospital de Tarragona.

Es molt possible que es tractés d'en Pere Vidal, el metge de Poboleda que jo he trobat documentat.

(Vilaseca i Anguera, S.: Metges, Cirurgians i Apotecaris. Op. cit. pàg. 49-55)

(Calbet, J.M.; Corbella, J.: Diccionari Biogràfic. Ob. cit. Vol III pàg. 156).

(167) Calbet, J.M.; Corbella, J.: Diccionari Biogràfic. Op. cit. Vol. III pàg. 205.

(168) Calbet i Camarasa, J.M.; Corbella i Corbella, J.: Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Barcelona.

(Fundació Vives Casajuana - Seminari Pere Mata). 1981-1983. Vol. II pàg. 32

JOSEP LLUSÀ, metge trobat a Ulldemolins l'any 1786 en una ocasió. Conec l'existència de dos altres metges amb el mateix nom i cognom. Un va néixer a Alcover (Alt Camp), i va ser batxiller en medicina a Osca l'any 1754. L'altre va néixer a la Riera de Gaià (Tarragonés), i es va graduar en medicina a Cervera l'any 1781. El que jo he trobat a Pradell de la Teixeta pot correspondre a qualsevol dels dos. (169)

HIPÓLIT MATA, trobat a Cabassers en una ocasió a l'any 1757. Sembla ser que va néixer a La Selva, i que va ser batxiller en medicina a Osca l'any 1754. (170)

FELIP MUNTÉ, trobat en dos ocasions a l'any 1799 a Cabassers. Podria correspondre al que va néixer a Alforja (Baix Camp), que va ser batxiller en medicina a Oriola l'any 1764, i que revalidà el seu títol l'any 1773. Es coneix també que va exercir a Creixell (Tarragonés). (171)

Finalment, JOSEP PAMIES, trobat també a Cabassers l'any 1791. Pot correspondre al que va néixer a Cornudella del Montsant, i que es va graduar a Cervera l'any 1779. Sembla que exercí a Falset. (172)

Els tres Estudiants de Medicina (2 d'Ulldemolins i 1 de Poboleda), no els he trobat ni com a cirurgians, metges o Drs. en Medicina a cap localitat. Per tant, no sé si van acabar els estudis o si van exercir en altres localitats.

L'estudiant de Poboleda Pere Vidal, que va morir el 06.08.1581, no pot correspondre al Metge trobat a Poboleda també Pere Vidal, doncs d'aquest en tinc documents de la seva actuació entre 1555 i 1594, data aquesta posterior a la mort de l'estudiant.

(169) Id. id. Vol. II pàg. 105.

(170) Id. id. Vol. II pàg. 129.

(171) Calbet i Camarasa, J.M.; Corbella i Corbella, J.: Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Op. cit. Vol. II pàg. 161.

(172) Id. id. Vol. II pàg. 186.

6.- RELACIO ORDENADA DELS SANITARIS TROBATS AL PRIORAT

6.1.- ADROGUERS

- ADELL, Francisco: Falset 1694-1714 + òbit (4 veg.)
- ADELL, Jaume: Falset 1703 (1 veg.)
- ADELL, Josep: Falset 1738 (1 veg.)
- ANGLES, Joan Lluch: Cornudella 1679-1683 (5 veg.)
- ARBO, Baltesar: Falset 1767 (1 veg.)
- BALEGUER, Miquel: Cornudella 1713 (1 veg.)
- BARBERA, Josep: Falset 1686 (1 veg.)
- BORJA, Isidro: Falset 1740 + òbit (1 veg.)
- BORJA, Joan: Falset 1732 (3 veg.)
- BOSE, Josep: Falset 1754 (1 veg.)
- BOTE, Josep: Falset 1769 (1 veg.)
- BRU, Anton: Falset 1796 (1 veg.)
- DIVORRA, Ramon: Falset 1791-1797 (4 veg.)
- FERRER, Joan: Falset 1717 (1 veg.)
- FRANCESCH, Joan: Falset 1709-1721 (2 veg.)
- GAYA, Gregori: Pradell d. Teixeta 1774 (1 veg.)
- GOMBAU, Joan: Falset 1780-1794 (3 veg.)
- GOMBAU, Joan: Falset 1787-1795 (3 veg.)
- JUNCOSA MANI, Francisco: Cornudella 1759-1785 (24 veg.)
- JUNCOSA VOLTES, Anton: Cornudella 1776-1799 (10 veg.)
- JUNCOSA, Agustí: Cornudella 1723-1763 + òbit (13 veg.)
- JUNCOSA, Joan: Poboleda 1766 (1 veg.)
- JUNCOSA, Joan: Poboleda 1787 (1 veg.)
- MASIP, Josep: Cornudella 1798 (1 veg.)
- MAS, Gabriel: Falset 1735 (1 veg.)
- MAS, Josep: Falset 1746-1751 + òbit (3 veg.)
- MAS, Josep: Falset 1757-1785 + òbit (17 veg.)
- MAS, Pau: Falset 1757-1773 (12 veg.)
Lloà 1755 (1 veg.)
- PEDRET, Francisco: Falset 1791 (2 veg.)
- PEDRET, Francisco: Falset 1797-1799 (2 veg.)
- REVULL, Joan: Falset 1694-1700 (5 veg.)
Cabassers 1715 (1 veg.)
Poboleda 1716 (1 veg.)
- SANTACANA, Andreu: Falset 1705 (1 veg.)
- SOLE, Josep: Falset 1728-1781 (10 veg.)
Lloà 1759 (1 veg.)

- SORT, Agustí: Falset 1769 (1 veg.)
Capçanes 1776 (1 veg.)
- TEIXIDO, Francisco: Falset 1703-1715 (2 veg.)
- TORRES GUASCH, Miquel: Ulldemolins 1792 (1 veg.)
- TORRES, Miquel: Ulldemolins 1792 (1 veg.)

6.2.- APOTECARIS

- BAGES, Geronis: Cornudella 1783 (1 veg.)
- BENET, Francisco: Falset 1797-1799 (6 veg.)
- BOIXO, Francisco: Falset 1703 (1 veg.)
- CABRE BALLASTE, Josep: Cornudella 1768-1791 (3 veg.)
- CASADOR, Joan: Cornudella 1668-1691 (19 veg.)
- COSSO, Miquel: Cornudella 1694-1697 (7 veg.)
- FALCO, Francisco: Falset 1689-1694 (2 veg.)
- FARNES, Francesch: Poboleda 1562 (1 veg.)
- FIGUERES, Joan: Cornudella 1633 (1 veg.)
- FOQUET, Josep Francesch: Falset 1761 (1 veg.)
- FORES, Francisco: Ulldemolins 1746 (1 veg.)
- FORNUS, Joaquim: Ulldemolins 1753-1754 (2 veg.)
- FORT GOMBAU, Josep Anton : Cornudella 1716-1797 + òbit (22 veg.)
- FORT VALL, Vicent: Cornudella 1752-1800 (41 veg.)
- FORT, Josep: Falset 1703-1716 (3 veg.)
- GALLISA, Tomas: Falset 1792 (1 veg.)
- GISPERT, Isidro: Falset 1786 (1 veg.)
- GONBAU, Magi: Falset 1686 (1 veg.)
- LLABARIA, Josep Antoni: Falset 1778-1790 (4 veg.)
- LLIBRE, Anton: Poboleda 1787-1800 (2 veg.)
- LLORENS, Joan Batiste: Falset 1743-1748 (2 veg.)
- MANALT, Miquel: Poboleda 1751 (1 veg.)
- MANALT, Miquel: Poboleda 1751 (1 veg.)
- MANRESA, Francisco: Falset 1758 (1 veg.)
- MANRESA, Francisco: Falset 1790 (1 veg.)
- MANYA, Avaristo: Ulldemolins 1787 (1 veg.)
- MASIP, Josep: Cabassers 1705 (1 veg.)
- MASRICH, Guillem: Ulldemolins 1733-1742 (5 veg.)
- MAYNAR, Balthazar: Falset 1703-1754 + òbit (114 veg.)
- MAYNAR, Baltazar: Falset 1758-1768 + òbit (5 veg.)
- MAYNAR, Baltasar: Falset 1782-1784 (2 veg.)
- MAYNAR, Evaristo: Falset 1773-1799 (14 veg.)
- MAYNAR, Francisco: Falset 1729-1771 + òbit (78 veg.)
Cabassers 1738 (1 veg.)
Cornudella 1748 (1 veg.)

- MAYNAR, Francisco: Falset 1796-1797 (2 veg.)
- MENALT, Miquel: Falset 1724 (2 veg.)
- MORELL, Francesch: Falset 1639-1657 + òbit (18 veg.)
- MORENO, Tomas: Falset 1772 (1 veg.)
- MOTLLO, Anton: Pradell d. Teixeta 1800 (1 veg.)
- MO, Josep: Ulldemolins 1746-1755 (13 veg.)
- OLINO, Josep: Falset 1776 (1 veg.)
- OLIVA, Anton: Poboleda 1795 (1 veg.)
- OLIVA, Francisco: Cornudella 1791 (1 veg.)
- OLIVA, Francisco: Cornudella 1791-1799 (5 veg.)
- OLIVA, Sebastia: Cornudella 1800 (1 veg.)
- PAGES BOET, Geroni: Cornudella 1754-1756 (2 veg.)
- PASANAN, Francisco: Cabassers 1760 (1 veg.)
- PASQUAL, Pere: Falset 1787 (1 veg.)
- PI, Bernat: Falset 1734-1771 (2 veg.)
- POL, Severino: Falset 1752 (1 veg.)
- RABASA, Agustí: Cornudella 1725-1748 + òbit (7 veg.)
- RABASA, Anton: Cornudella 1695-1748 + òbit (11 veg.)
- RIUS, Ramon: Falset 1798 + òbit (1 veg.)
- ROCHA, Francisco: Ulldemolins 1706-1708 (3 veg.)
- ROIG, Tomas: Falset 1709 (1 veg.)
- ROVIRA, Bernat: Cornudella 1749 + òbit (2 veg.)
- RULL, Josep: Falset 1679-1701 + òbit (10 veg.)
- SOLER, Josep: Cornudella 1694-1706 (9 veg.)
- SOLE, Mateu: Falset 1756 (1 veg.)
- TEIXIDOR, Onofre: Falset 1665-1686 + òbit (15 veg.)
- TEIXIDOR, Onofre: Falset 1691-1702 + òbit (7 veg.)
- TORMES PAPIOL, Joaquim: Ulldemolins 1778-1796 (21 veg.)
- TORMES, Joan Baptista: Ulldemolins 1797 (1 veg.)
- TORMES, Joaquim: Ulldemolins 1754-1800 (70 veg.)
- TORMES, Joaquim: Cornudella 1777-1786 (2 veg.)
- TORMES, Joaquim: Cornudella 1777 (1 veg.)
- TOST, Vicens: Falset 1800 (1 veg.)
- UGUET, Gaspar: Falset 1687 (1 veg.)
- URGELL, Baptista: Falset 1657-1663 (2 veg.)
- VIDAL, Pere: Falset 1673-1718 (72 veg.)
- VIVES, Franch: Falset 1649 (1 veg.)
- VIVES, Llorens: Falset 1795 (1 veg.)

6.3.- BARBERS

- ANGUERA, Josep Antoni: Falset 1777 (1 veg.)
- BUS, : Ulldemolins 1507-1508 (2 veg.)
- CALDERO, Bertomeu: Ulldemolins 1609 + òbit (1 veg.)
- CARIM, Francisco: Cabassers 1798 (1 veg.)
- CLUSANO, Miquel: Ulldemolins 1613 (1 veg.)
- ELIAS, Joan: Falset 1647 (1 veg.)
- ESTRADER, Joan: Ulldemolins 1624 (1 veg.)
- JOVE, Salvado: Pradell d. Teixeta 1780 (1 veg.)
- LLEONART, Miquel: Ulldemolins 1627 + òbit (2 veg.)
- MARINO, Joan: Ulldemolins 1618 (1 veg.)
- MARTI, : Cornudella 1524 (1 veg.)
- MARTI, : Ulldemolins 1516 (1 veg.)
- MESO, Guillermy: Cornudella 1553-1556 (3 veg.)
- TRIAS, Joan: Falset 1642 (1 veg.)
- TUSQUELLES, Jaume: Capçanes 1766-1775 (3 veg.)

6.4.- CIRURGIANS

- ADELL, Joan: Cabassers 1725-1759 (17 veg.)
- AGNES, Llorens: Falset 1757 (1 veg.)
- ALBENY, Francisco: Ulldemolins 1662-1669 (4 veg.)
- ALEMANY, Francisco: Ulldemolins 1704 (1 veg.)
- ALFONSO, Ramon: Cornudella 1774 (1 veg.)
- ALTES, Josep: Falset 1797-1799 (2 veg.)
- ALVAREZ, Francisco: Ulldemolins 1661-1672 (5 veg.)
Cornudella 1673 (1 veg.)
- AMIGO, Bernat: Ulldemolins 1594-1605 (6 veg.)
- AMORE, Joan: Falset 1667 (1 veg.)
- ANDREU, Justino: Ulldemolins 1660 (1 veg.)
- ANGLES, Domingo: Cornudella 1608-1616 (7 veg.)
- ANGLES, Ramon: Cornudella 1754-1798 (12 veg.)
- ANGLES, Ramon: Ulldemolins 1783 (1 veg.)
Cornudella 1798 (1 veg.)
- ANDREU, Gaspar: Ulldemolins 1634-1638 (5 veg.)
- ARAGONES, Jaume: Cabassers 1759 (1 veg.)
Ulldemolins 1783 (1 veg.)
- ARAGONES, Joan Batiste: Ulldemolins 1779 (1 veg.)
- ARBOS, Joan: Cabassers 1658-1687 (2 veg.)
- ARBOS, Joan: Gratallops 1657-1678 (4 veg.)
- ARBOS, Joan: Ulldemolins 1697 (2 veg.)

- ARBOS, Mateu: Ulldemolins 1690 (2 veg.)
- ARMANDES, Francisco: Ulldemolins 1790 (1 veg.)
- ARQUES, Batista: Falset 1774 (1 veg.)
- AYMERICH, Jaume: Cornudella 1666-1669 (5 veg.)
- BADIA, Joan: Cornudella 1795 (1 veg.)
- BAGAU, Ignasi: Falset 1703-1704 (2 veg.)
- BALTAZAR, Ramon: Cornudella 1787 (1 veg.)
- BANSILI, Francisco: Falset 1779 (1 veg.)
- BARO, Jaume: Poboleda 1642 (1 veg.)
- BELTRI, Francisco: Falset 1732-1738 + òbit (4 veg.)
- BELTRI, Francisco: Falset 1734-1735 + òbit (2 veg.)
- BERTRAN FORT, Ramon: Cornudella 1784-1800 (12 veg.)
- BERTRAN, Josep: Cornudella 1737 (1 veg.)
- BORRAS, Agusti: Cornudella 1667 + òbit (1 veg.)
- BORRAS, Francisco: Falset 1769 (1 veg.)
- BORRAS, Masia: Gratallops 1681 (1 veg.)
- BORRAS, Pere: Falset 1728-1731 (4 veg.)
- CALANDA, Benito: Pradell d. Teixeta 1787 (1 veg.)
- CANALDA, Josep: Falset 1649-1657 + òbit (4 veg.)
- CAPDEVILA, Audalius: Ulldemolins 1740 (1 veg.)
- CARCOLER, Pere Joan: Cornudella 1747-1765 + òbit (8 veg.)
- CARRIO, Joan: Ulldemolins 1649 (1 veg.)
- CASA MAJOR, Miquel: Falset 1642 (1 veg.)
- CASTELLVI, Josep: Cabassers 1716 (1 veg.)
- CISTARER, Josep: Ulldemolins 1647 (1 veg.)
- CISTERRE, Josep: Ulldemolins 1680 (1 veg.)
- CLAVEGUERA, Pau: Cornudella 1730 (1 veg.)
- COLL, Aleix: Falset 1727-1776 + òbit (12 veg.)
- COLL, Gabriel: Falset 1654-1702 + òbit (7 veg.)
- COLL, Gabriel: Falset 1678-1718 + òbit (18 veg.)
- COLL, Gabriel: Ulldemolins 1650 (1 veg.)
- COLL, Josep: Falset 1730-1769 (2 veg.)
- COLL, Lluís: Falset 1696-1726 + òbit (5 veg.)
- CORNADOR, Josep: Poboleda 1705 (1 veg.)
- CUGAT, Emanuel: Cabassers 1727 (1 veg.)
- Cornudella 1737 (1 veg.)
- CHERTO, Pere: Falset 1769 (1 veg.)
- CHERTO, Pere: Morera d. Montsant 1791-1794 (2 veg.)
- CHERTO, Pere: Vilella Baixa 1798 (3 veg.)
- DIEGO, Francisco: Vilella Baixa 1783-1796 (25 veg.)
- Lloà 1794 (1 veg.)
- DOMENEG, Pere: Ulldemolins 1630 + òbit (1 veg.)
- DUAL, Juan: Cornudella 1668 (1 veg.)
- ESPAÑOL, Josep: Falset 1678-1682 + òbit (4 veg.)
- FABREGAT, Pau: Lloà 1768 (1 veg.)

- FARGAS, Andreu: Falset 1778 (1 veg.)
Pradell d. Teixeta 1779 (1 veg.)
- FARRE, Josep: Cornudella 1727 (1 veg.)
- FELIS TIMONEDA, Domingo: Falset 1786 (1 veg.)
- FERRER, Josep: Cornudella 1758 (1 veg.)
- FERRE, Llorens: Lloà 1767 (1 veg.)
- FERRER, Lorenzo: Vilella Baixa 1785 (1 veg.)
- FOLCH, Magi: Ulldemolins 1677-1683 (2 veg.)
- FONTS, Baptiste: Cornudella 1709 (1 veg.)
- FORCADA, Jaume: Cornudella 1668-1678 + òbit 8 (veg.)
- FORCADA, Josep: Cornudella 1668 (1 veg.)
- FORT PONT, Anton: Cornudella 1781-1786 (2 veg.)
- FORTUNY, Mariano: Falset 1784 + òbit (1 veg.)
- FORTUNY, Onofre: Falset 1755-1796 (39 veg.)
- FORT, Joan: Cornudella 1769 (1 veg.)
- FRANCH, Francisco: Poboleda 1762-1773 + òbit (6 veg.)
- FRANCH, Pere: Poboleda 1773 (1 veg.)
- FRANQUET BARGALLO, Josep: Cornudella 1723-1782 (54 veg.)
- FRANQUET, Josep: Cabassers 1730-1733 (2 veg.)
- FRANQUET, Josep: Cornudella 1696-1755 + òbit (89 veg.)
Ulldemolins 1705 (1 veg.)
- GARCIA, Joan: Falset 1771-1772 (2 veg.)
- GIL, Joan: Poboleda 1638 (1 veg.)
- GIL, Pau: Poboleda 1642-1648 (2 veg.)
Ulldemolins 1645 (1 veg.)
- GINER, Francisco: Capçanes 1758-1791 (10 veg.)
- GINES, Domingo: Capçanes 1791-1794 (2 veg.)
- GINES, Francisco: Bellmunt 1768-1797 (7 veg.)
- GINES, Francisco: Falset 1748-1797 (6 veg.)
Pradell d. Teixeta 1766 (1 veg.)
- GINES, Joan: Poboleda 1795 (1 veg.)
- GINES, Josep: Falset 1748 (1 veg.)
- GOMAR, Macia: Cabassers 1710 (1 veg.)
- GONSALES, Domingo: Falset 1670 (1 veg.)
- GRAU, Jacinto: Gratallops 1666 (1 veg.)
- GRAU, Joan: Cornudella 1695-1704 (2 veg.)
- GRAU, Joan: Poboleda 1669-1687 + òbit (20 veg.)
- GRAU, Joan: Poboleda 1690-1737 + òbit (32 veg.)
- GRAU, Mateu: Poboleda 1713-1762 + òbit (38 veg.)
- GUASCH, Josep: Pradell d. Teixeta 1770-1782 (2 veg.)
- GUASCH, Pau: Pradell d. Teixeta 1770-1772 (4 veg.)
- GUERAU, Jacinto: Poboleda 1660-1662 (2 veg.)
- GUILLELLA, Ramon: Ulldemolins 1775-1777 (5 veg.)
- GUILLEM, Agusti: Ulldemolins 1730 (1 veg.)
- GUILLEM, Jaume: Cornudella 1699-1758 (2 veg.)

- GUILLEM, Jaume: Ulldemolins 1688-1723 + òbit (9 veg.)
- GUILLEM, Miquel: Cornudella 1682-1719 (20 veg.)
- LA MARCA, Joaquim: Falset 1684 (1 veg.)
- LA MARCA, Josep: Falset 1684-1687 (3 veg.)
- LLOBET, Josep: Falset 1664-1690 + òbit (8 veg.)
- Gratallops 1675 (1 veg.)
- MANI, Ramon: Falset 1738 (1 veg.)
- MANRESA, Pere Joan: Falset 1745 (1 veg.)
- MARCH, Macia: Falset 1700 (1 veg.)
- MARINE, Francisco: Falset 1745 (1 veg.)
- MARSÍ, Juan Domingo: Cornudella 1738 (1 veg.)
- MARTÍ, Franch: Gratallops 1673 (1 veg.)
- MARTÍ, Josep: Cornudella 1739 (1 veg.)
- MARTÍ, Macia: Falset 1677-1702 (3 veg.)
- MASSO, Francisco: Ulldemolins 1754-1797 (23 veg.)
- MASSO, Geroni: Ulldemolins 1780-1796 (16 veg.)
- MAYMO, Josep: Falset 1796 (1 veg.)
- MESTRE, Franch: Ulldemolins 1645 + òbit (1 veg.)
- MIRAVETE, Miquel: Bellmunt 1785 (1 veg.)
- MIRO, Jacinto: Cabassers 1648 (1 veg.)
- MIRO, Jacinto: Falset 1658-1678 (5 veg.)
- MIRO, Jacinto: Gratallops 1651-1670 (2 veg.)
- MONBIELLA, Josep: Ulldemolins 1645 (1 veg.)
- MORELL, Carlos: Falset 1763-1788 (11 veg.)
- OLIVE, Joan: Poboleda 1712 (1 veg.)
- OLIVE, Marc: Ulldemolins 1740-1752 (12 veg.)
- PAGES, Domingo: Falset 1642 (1 veg.)
- PAMIES, Joan Anton: Cornudella 1796 (1 veg.)
- PAMIES, Josep: Cornudella 1796 (1 veg.)
- PAPANYT, Pere: Pradell d. Teixeta 1800 (1 veg.)
- PAPASEIT, Cosme: Poboleda 1776-1799 (26 veg.)
- PEDROLO, Francesch: Falset 1642-1643 + òbit (3 veg.)
- PEDROLO, Franch: Falset 1639-1641 + òbit (4 veg.)
- PEDROLO, Franch: Falset 1643-1648 + òbit (6 veg.)
- PEDROLO, Josep: Falset 1681 (1 veg.)
- PELLICER, Domingo: Poboleda 1748-1760 + òbit (9 veg.)
- Vilella Baixa 1755 (1 veg.)
- PELLICE, Domingo: Poboleda 1773-1774 + òbit (2 veg.)
- PERPINYA, Jaume: Cornudella 1763-1769 + òbit (2 veg.)
- PIÑOL, Felip: Ulldemolins 1643 (1 veg.)
- PIQUER, Francesch: Cornudella 1653 (1 veg.)
- PIQUER, Francisco: Cornudella 1786-1795 (7 veg.)
- PIQUER, Joan: Cornudella 1610-1630 (9 veg.)
- PIQUE, Andreu: Cornudella 1792-1795 (5 veg.)
- PIQUE, Josep: Falset 1682-1708 + òbit (4 veg.)

- PI, Antonio: Ulldemolins 1666-1668 (2 veg.)
- PONT, Anton: Cornudella 1765 (1 veg.)
- PONT, Anton: Poboleda 1790 (1 veg.)
- PUYAL, Emanuel: Vilella Baixa 1750 (1 veg.)
- RAVASCALL, Onofre: Ulldemolins 1764-1773 (5 veg.)
- REBIOL, Joan Baptista: Ulldemolins 1765 (1 veg.)
- REVERTE, Josep: Poboleda 1711-1712 (2 veg.)
- REVULL, Pau: Falset 1670-1696 + òbit (13 veg.)
- REVULL, Pau: Falset 1714 (1 veg.)
- REVULL, Pere: Falset 1706 (1 veg.)
- RIERA, Geroni: Falset 1710 + òbit (1 veg.)
- RIUS, Josep: Falset 1768 (1 veg.)
- ROCH, Josep: Ulldemolins 1682 (1 veg.)
- ROSINCH, Mateu: Cornudella 1731 (1 veg.)
- ROSINCH, Pau: Cornudella 1730-1731 (2 veg.)
- RULL, Jaume: Falset 1689 (1 veg.)
- RULL, Lluís: Falset 1698-1740 + òbit (8 veg.)
- SACALL, Josep: Falset 1742-1743 (2 veg.)
- SALVAT, Joan: Ulldemolins 1735-1737 (2 veg.)
- SANTA PAU, Josep: Falset 1776 (1 veg.)
- SARDA, Pere: Falset 1788-1799 (10 veg.)
- SENTIS, Jaume: Ulldemolins 1798-1800 (3 veg.)
 Cornudella 1798 (1 veg.)
- SENTIS, Josep: Ulldemolins 1792-1800 (11 veg.)
- SERRA, Rafel: Cornudella 1652 + òbit (2 veg.)
- TEROL, Pere: Poboleda 1773-1775 (2 veg.)
- TORNER, Josep: Cornudella 1774 + òbit (1 veg.)
- TORNER, Pere: Cornudella 1609-1614 (2 veg.)
- TRIAS, Francesch: Falset 1642 (1 veg.)
- TUSQUELLAS, Jaume: Vilella Alta 1787-1790 (2 veg.)
- UGUET MIRET, Josep: Cornudella 1784 (1 veg.)
- VALLES, Agustí: Falset 1687-1704 (4 veg.)
 Ulldemolins 1708 + òbit (1 veg.)
- VALLS, Pere: Falset 1722 (1 veg.)
- VELEZ, Francisco: Cornudella 1674-1677 (4 veg.)
- VIDAL, Francisco: Falset 1748 (1 veg.)
- VIDAL, Francisco: Falset 1772 (1 veg.)
- VILA, Jaume: Poboleda 1768 (1 veg.)
- VOLTES, Anton: Falset 1786 (1 veg.)
- XAMBO, Josep: Pradell d. Teixeta 1784-1800 (7 veg.)
- XERTO, Pere: Cabassers 1772-1773 (2 veg.)

MOSSO DEL CIRURGIA

- ARNAU, Jaume: Cabassers 1792 (1 veg.)
- FERRE, Llorens: Falset 1756 (1 veg.)

6.5.- DOCTORS EN MEDICINA

- AMAT, Diego Carles: Poboleda 1677-1681 (5 veg.)
- ARAGONES, : Ulldemolins 1550 (1 veg.)
- ARAGO, Francisco: Ulldemolins 1742 (1 veg.)
- BALART, Domingo: Ulldemolins 1746-1751 (13 veg.)
- BALDIRA, Valero: Poboleda 1799 (1 veg.)
- BALDIRA, Valero: Poboleda 1799 (1 veg.)
- BATLLE, Josep: Ulldemolins 1733-1735 (2 veg.)
- BENAGES, Pere: Falset 1773 (1 veg.)
- BENET, Joan: Falset 1782-1797 (18 veg.)
- BENET, Josep: Falset 1750-1784 + òbit (9 veg.)
- BORRAS, Agustí: Cornudella 1667-1678 (10 veg.)
Falset 1674 (1 veg.)
- BURJALES, Josep: Falset 1769 (1 veg.)
- BURJALES, Nadal: Falset 1706-1714 (5 veg.)
- CABRERA, Felix: Falset 1705 + òbit (1 veg.)
- CABRER, March: Falset 1664-1705 + òbit (15 veg.)
- CALBET, Joan: Poboleda 1629 + òbit (1 veg.)
- CAPDEVILA, Antonio: Ulldemolins 1707 (2 veg.)
- CARBONELL, Pere: Ulldemolins 1786-1790 (2 veg.)
- CAVALLE, Josep: Poboleda 1792-1794 (3 veg.)
- CERRES, Jaume: Cabassers 1716 (1 veg.)
- CESARINI, Andres: Poboleda 1684 (3 veg.)
- CIURET, Pere: Cabassers 1730-1731 (3 veg.)
- CLOS, Pere: Cabassers 1712 (1 veg.)
- COESADA, Miguel: Falset 1674 (1 veg.)
- CONTIJOCH PUIG, Hortensi: Falset 1728 (1 veg.)
- CONTIJOCH, Ortensi: Cabassers 1722 (1 veg.)
- CORTIELLA, Fernando: Falset 1780 (1 veg.)
- DOMENECH, Francesch: Cornudella 1668 (1 veg.)
- FABREGAT, Joan: Ulldemolins 1732 (1 veg.)
- FERRE, Francisco: Cabassers 1743-1754 (2 veg.)
- FIGUEROLA, Franch: Falset 1644 (2 veg.)
- FORCADELL, Onofre: Falset 1755 (1 veg.)
- FORCADELL, Onofre: Falset 1783 (1 veg.)
- FRANCESCH, Josep: Falset 1731-1765 (9 veg.)
- FRANCESCH, Josep: Falset 1767-1779 (2 veg.)

- FRANCESCH, Mariano: Falset 1757-1772 + òbit (8 veg.)
- FRANQUET PAGES, Joan Baptista: Cornudella 1753-1779 + òbit (17 veg.)
- FRANQUET, Joan Batiste: Poboleda 1766-1768 (2 veg.)
- FRANQUET, Josep Antoni: Falset 1770 (1 veg.)
- FREIXES, Francisco: Ulldemolins 1770-1797 (20 veg.)
Poboleda 1776 (1 veg.)
- FREIXES, Josep: Poboleda 1690-1704 + òbit (12 veg.)
- FREIXES, Josep: Poboleda 1706-1748 (31 veg.)
- FREIXES, Josep: Poboleda 1737-1785 (10 veg.)
- FREIXES, Josep: Ulldemolins 1699-1744 + òbit (24 veg.)
- FREIXES, Josep: Ulldemolins 1746-1787 + òbit (21 veg.)
- FREYXES, Francisco: Falset 1781 (1 veg.)
- GRACIA, Felipe: Capçanes 1772-1786 (4 veg.)
- GASOL, Baltazar Joan: Poboleda 1583 + òbit (1 veg.)
- GAVALDA, Pere: Poboleda 1635-1641 + òbit (4 veg.)
- GIMBERT, Josep: Poboleda 1656-1657 (2 veg.)
- GIRONA, Gabriel: Cornudella 1613-1619 (2 veg.)
- GUASCH, P. : Ulldemolins 1687 (1 veg.)
- HISOTIER, Lluï: Poboleda 1650 (1 veg.)
- JULUA, Joan: Ulldemolins 1638 (1 veg.)
- LLIBRE, Josep: Poboleda 1774-1800 + òbit (28 veg.)
- MANRESA, Pere Joan: Falset 1745 (1 veg.)
- MANRESA, Pere Joan: Falset 1779 (1 veg.)
- MARTI, Jaume: Cornudella 1750 (1 veg.)
- MASIP, Pere: Cabassers 1707 (1 veg.)
- MASSO, Pau: Ulldemolins 1744-1745 (2 veg.)
- MELICH, Cristofol: Cabassers 1732-1741 (4 veg.)
- MESTRE, Andreu: Ulldemolins 1740 (1 veg.)
- MONTER, Francisco: Cabassers 1759-1800 + òbit (14 veg.)
- MORELL, Antoni: Cornudella 1622-1624 (4 veg.)
- MORELL, Lluï: Falset 1642 (1 veg.)
- NICOLAU, Pere: Falset 1645-1646 (2 veg.)
- NOGUES, Pere: Cornudella 1659-1701 (25 veg.)
- NOGUES, Pere: Poboleda 1663-1672 (5 veg.)
- OLIVER, Bionès: Falset 1725 (1 veg.)
- OLLER, Esteve: Cornudella 1701 (1 veg.)
- PAGES, Joan Baptista: Cornudella 1703-1739 + òbit (27 veg.)
- PAMIES SERRES, Josep: Cornudella 1780-1799 (14 veg.)
- PAMIES, Jaume: Cornudella 1744-1797 + òbit (33 veg.)
- PELEJA, Josep: Falset 1742 (1 veg.)
- PELEJA, Tomas: Falset 1681-1688 (2 veg.)
- PELLICER, Isidro: Cornudella 1681-1684 (5 veg.)
- PERELLO, Joan: Ulldemolins 1667-1709 + òbit (26 veg.)
- POTAU, Antoni: Poboleda 1628 (3 veg.)
- PRATS, Adriano: Ulldemolins 1711 (1 veg.)

- RIUS, Andreu: Poboleda 1773-1774 (2 veg.)
- RIUS, Josep: Bellmunt 1774-1790 (2 veg.)
Falset 1796 (1 veg.)
- RIUS, Josep Anton: Falset 1760-1796 (10 veg.)
- RIUS, Tomas: Poboleda 1767-1782 (18 veg.)
- SEDO, Mariano: Falset 1679-1696 + òbit (3 veg.)
- SERRES, Jaume: Falset 1721-1740 (19 veg.)
Poboleda 1757-1763 + òbit (6 veg.)
- SERRES, Josep: Falset 1760-1771 + òbit (10 veg.)
- SOLSONA, Miquel Joan: Poboleda 1583 (3 veg.)
- SUELVES, Joan: Cornudella 1657-1660 + òbit (4 veg.)
- SUNYE, Joan Batiste: Lloà 1756 (1 veg.)
- TORNER, Geronim: Cornudella 1661 (3 veg.)
- TORRENT, Sebastia: Falset 1765 (1 veg.)
- VALLVERDU, Jaume Tomas: Cornudella 1617-1621 (4 veg.)
- VERDO, Jaume: Falset 1663 (1 veg.)
- VICENTS, Josep: Poboleda 1780-1782 (2 veg.)
- VIDAL, : Gratallops 1644-1646 (2 veg.)
- VIDAL, Agusti: Falset 1643-1666 (30 veg.)
- VIDAL, Josep: Falset 1672-1695 (13 veg.)
- VILASECA, Oleguer: Ulldemolins 1703 (1 veg.)
- VILA, Montserrat: Ulldemolins 1707 (1 veg.)
Cornudella 1708 (2 veg.)
- VOLTES, Josep: Falset 1643-1648 + òbit (12 veg.)

ESTUDIANTS DE MEDICINA

- CABRER, Mateu: Ulldemolins 1663 (1 veg.)
- SALO, Miquel: Ulldemolins 1787 (1 veg.)
- VIDAL, Pere: Poboleda 1581 + òbit (1 veg.)

6.6.- LLEVADORES

- AUVI, Teresa: Pradell d. Teixeta 1778-1797 (8 veg.)
- BALDIRANA, Isabel: Falset 1641 (1 veg.)
- BALDIRANA, Paula: Falset 1639-1640 (2 veg.)
- BESSORA SAUMELL, Maria: Cornudella 1791-1800 (5 veg.)
- BORRASSA, Tecla: Poboleda 1640-1643 (2 veg.)
- BORRULL, Madalena: Ulldemolins 1778 (1 veg.)
- BUCIER, Mariagna: Cornudella 1766 (1 veg.)
- CABRERA, Maria: Gratallops 1678 (1 veg.)

- CAMPS, Teresa: Falset 1798-1799 (2 veg.)
- CAÑISA, Maria: Poboleda 1764-1794 (24 veg.)
- CAÑISA, Tecla: Poboleda 1792-1793 (3 veg.)
- CAÑISA, Teresa: Poboleda 1788 (1 veg.)
- ESCODA, Francisca: Cornudella 1705-1707 (3 veg.)
- ESPANYA, Maria: Poboleda 1728-1745 (9 veg.)
- FREIXES, Marianna: Ulldemolins 1775-1776 (4 veg.)
- GAPHINA, Catharina: Ulldemolins 1599 (1 veg.)
- GATIONA, Mariagna: Ulldemolins 1667-1670 (4 veg.)
- GUIAMETA, Tecla: Gratallops 1627 (1 veg.)
- LLOP, Francisca: Poboleda 1794-1799 (6 veg.)
- MACIP, Teresa: Ulldemolins 1774-1783 (8 veg.)
- MARTORELLA, Teula: Cornudella 1633 (1 veg.)
- MASIP, Lluisa: Cabassers 1742-1744 (2 veg.)
- NOGUE, Teresa: Pradell d. Teixeta 1800 (1 veg.)
- OBRE, Maria: Poboleda 1732-1750 (7 veg.)
- OLMERA, Catarina: Ulldemolins 1646 (1 veg.)
- PLANA, : Poboleda 1625 (1 veg.)
- POCURULLA, Elisabet: Ulldemolins 1641-1661 (4 veg.)
- RABASA, Maria: Poboleda 1798 (1 veg.)
- REVULL, Maria: Cornudella 1766 (1 veg.)
- SACALL, Mariagna: Falset 1774 + òbit (1 veg.)
- SENGENISA, Marina: Falset 1641-1643 (3 veg.)
- STOPARA, Joana: Ulldemolins 1658-1664 (2 veg.)
- TORRA, Nicasi: Poboleda 1626 (1 veg.)
- VERNET, Maria: Vilella Alta 1793 (1 veg.)
- VIDAL BONET, Magdalena: Cornudella 1779-1784 (2 veg.)
- VIDAL, Maria: Poboleda 1764 (1 veg.)
- VIDIELLA, Maria: Falset 1798-1799 (2 veg.)
- VINYA, Angela: Cornudella 1602 (1 veg.)
- VINYES, Aularia: Cornudella 1623-1634 (13 veg.)

6.7.- MANESCALLS

- ADAM, Domingo: Ulldemolins 1608-1610 (4 veg.)
- ADAM, Lluís: Ulldemolins 1613 + òbit (1 veg.)
- ALTES, Josep: Falset 1754-1766 + òbit (8 veg.)
- AMIGO, Mateu: Ulldemolins 1548-1550 (7 veg.)
- ANDUESSA, Miquel: Ulldemolins 1589 (1 veg.)
- ARNAU, Jaume: Cabassers 1741-1754 (3 veg.)
- ARNU, Jaume: Cornudella 1747 (1 veg.)
- ARNU, Miquel: Cabassers 1731-1754 (4 veg.)
Cornudella 1747 (1 veg.)

- BARO, Juan: Cornudella 1729-1737 (3 veg.)
- BENET, Francisco: Falset 1793-1795 (3 veg.)
- BONABOSCH, Joan: Falset 1782 (1 veg.)
- BONET, Ramon: Poboleda 1720-1748 (14 veg.)
- BONET, Ramon: Poboleda 1720 (1 veg.)
- BONET, Ramon: Poboleda 1751-1783 (19 veg.)
- CARIM, Josep: Cabassers 1769 (1 veg.)
- CARRERES, Jiralt: Falset 1645 (1 veg.)
- CASTANYE, : Falset 1648 (3 veg.)
- CIURET, Pere: Cabassers 1731 (1 veg.)
- CORNADOR, Isidro: Poboleda 1704-1718 (4 veg.)
- CORNADOR, Joan: Poboleda 1735-1773 (7 veg.)
- CUGAT CRIVILLER, Josep: Cornudella 1743-1791 + òbit (32 veg.)
- CUGAT PELLICER, Pau: Cornudella 1769-1800 (29 veg.)
- CUGAT, Antoni: Falset 1692 + òbit (1 veg.)
- CUGAT, Francisco: Cornudella 1715-1720 (2 veg.)
- CUGAT, Francisco: Falset 1699-1748 (6 veg.)
- CUGAT, Joan: Falset 1784 (1 veg.)
- CUGAT, Josep: Cornudella 1715-1766 (18 veg.)
- Falset 1713-1777 (2 veg.)
- Poboleda 1726 (1 veg.)
- ESCARDIVOL, March: Poboleda 1784-1785 (3 veg.)
- ESPASA, Rafael: Ulldemolins 1681-1709 (2 veg.)
- ESTOL, Francisco: Cornudella 1737 (1 veg.)
- FARRER, Bertomeu: Ulldemolins 1586 + òbit (1 veg.)
- FERNANDES, Joan: Falset 1771 (1 veg.)
- FERRER, Vicent: Ulldemolins 1567 (1 veg.)
- GARRERO, Miquel: Cornudella 1587 (1 veg.)
- HERNANDEZ, Domingo: Falset 1725 (1 veg.)
- JOBERT, Josep: Falset 1687 (1 veg.)
- LLORENS, Joaquim: Falset 1782 (1 veg.)
- LLUCH, Joan: Poboleda 1613 (1 veg.)
- MADICO, Jaume: Falset 1750 + òbit (1 veg.)
- MADICO, Joan: Lloà 1756 (1 veg.)
- MADICO, Joan: Lloà 1756 (1 veg.)
- MASAGUE, Pau: Poboleda 1787-1790 (6 veg.)
- MASIP, Joan: Cabassers 1757 (1 veg.)
- MEDICO, Jaume: Poboleda 1717-1718 (4 veg.)
- MONLLEO, Pere: Ulldemolins 1570-1585 + òbit (9 veg.)
- MONLLEO, Pere: Ulldemolins 1593-1629 (17 veg.)
- MORENO, Carlos: Falset 1792-1799 (4 veg.)
- MORENO, Geroni: Falset 1744-1770 + òbit (21 veg.)
- MORENO, Geroni: Falset 1773-1782 (2 veg.)
- MORENO, Josep: Falset 1763-1798 (20 veg.)
- OLDAN, Luca: Ulldemolins 1594 (1 veg.)

- PALAU, Joan: Ulldemolins 1620 (1 veg.)
- PALOU, Ferrer: Cornudella 1627 (1 veg.)
- PENA, Segimon: Poboleda 1783 + òbit (1 veg.)
- RIBELLES, Anton: Ulldemolins 1786 (1 veg.)
- ROBERT, Jaume: Cornudella 1759-1800 (28 veg.)
Poboleda 1792-1800 (6 veg.)
- ROCA, Jaume: Cornudella 1682 (1 veg.)
- RUBERT, Jaume: Vilella Alta 1800 (1 veg.)
- SEGALES, Pere: Ulldemolins 1788-1792 (2 veg.)
- SERVERA, Josep: Bellmunt 1709 + òbit (1 veg.)
- SOLDEVILA, Josep: Ulldemolins 1762 (1 veg.)
- VOLTES, Jaume: Cornudella 1675-1722 (20 veg.)
- VOLTES, Juan: Cornudella 1682-1723 (4 veg.)

6.8.- METGES

- ANGLESÀ, Domingo: Ulldemolins 1614 (1 veg.)
- BATELLAS, Francisco: Pradell d. Teixeta 1787 (1 veg.)
- CABRER, Marc: Ulldemolins 1662 (2 veg.)
- CARBONELL, Cayetano: Poboleda 1735 (1 veg.)
- CARBONELL, Cayetano: Poboleda 1735 (1 veg.)
- CASES, Salvador: Vilella Baixa 1800 (1 veg.)
- FERRET, Joan: Cornudella 1608 (1 veg.)
- FRANCESCH, Mariano: Pradell d. Teixeta 1770 (1 veg.)
- GARSIA, Felip: Falset 1783 (1 veg.)
- GRIONA, Gabriel: Ulldemolins 1614 (1 veg.)
- LLUSA, Josep: Ulldemolins 1786 (1 veg.)
- MASIP, Pere: Cabassers 1746 (1 veg.)
- MATA, Hipolit: Cabassers 1757 (1 veg.)
- MUNTE, Felipe: Cabassers 1799 (2 veg.)
- PAMIES, Josep: Cabassers 1791 (1 veg.)
- PORRES, Agustí: Cornudella 1625 (1 veg.)
- SERRAS, Josep: Poboleda 1754 (1 veg.)
- SERRAS, Josep: Poboleda 1754 (1 veg.)
- VIDAL, Pere: Poboleda 1555-1594 (15 veg.)

7.- BIBLIOGRAFIA

7.1.- Fonts Documentals

Relació de Textos Sagramentals trobats als respectius Arxius Parroquials de cada localitat, o bé a l'Arxiu Diocesà del Bisbat de Tarragona. Ordenació alfabètica per pobles.

Cabassers

Baptismes:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Jun.1554 - Set.1637
" " llibre núm. 2: Jun.1625 - Jun.1687
" " llibre núm. 3: Jun.1687 - Gen.1771
" " llibre núm. 4: Feb.1771 - Des.1809

Matrimonis:

Arxiu Parroquial llibre núm. 7: Gen.1695 - Des.1772
" " llibre núm. 5: Gen.1773 - Ago.1860

Obits:

Arxiu Parroquial llibre núm. 6: Mai.1554 - Oct.1624
" " llibre núm. 7: Jun.1690 - Des.1772
" " llibre núm. 8: Gen.1773 - Des.1859

Capçanes - Guiamets

Baptismes:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Set.1716 - Jun.1765
" " llibre núm. 2: Jul.1765 - Des.1811

Matrimonis:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Feb.1716 - Mar.1765
" " llibre núm. 2: Mai.1765 - Des.1811

Obits:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Gen.1711 - Jun.1765
" " llibre núm. 2: Jul.1765 - Des.1811

Cornudella

Baptismes:

Arxiu del Bisbat llibre núm. 1: Jul.1503 - Set.1558
" " llibre núm. 2: Oct.1558 - Feb.1594
" " llibre núm.52: Mar.1594 - Des.1643
" " llibre núm. 3: Set.1651 - Des.1693
" " llibre núm. 4: Gen.1694 - Feb.1739
" " llibre núm. 5: Mar.1739 - Mar.1765
Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Abr.1765 - Des.1781
" " llibre núm. 2: Gen.1782 - Des.1803

Matrimonis:

Arxiu del Bisbat llibre núm.52: Nov.1594 - Set.1692
Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Gen.1693 - Mar.1771
" " llibre núm. 2: Mar.1771 - Des.1818

Obits:

Arxiu del Bisbat llibre núm.52: Nov.1594 - Des.1693
" " llibre núm.60: Feb.1693 - Mai.1763
Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Jun.1763 - Abr.1784
" " llibre núm. 2: Abr.1784 - Ago.1810

Falset

Baptismes:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Jul.1638 - Des.1664
" " llibre núm. 2: Gen.1665 - Nov.1699
" " llibre núm. 3: Gen.1700 - Des.1733
" " llibre núm. 4: Gen.1734 - Nov.1754
" " llibre núm. 5: Gen.1755 - Des.1773
" " llibre núm. 6: Gen.1774 - Des.1781

- " " llibre núm. 7: Des.1781 - Des.1790
- " " llibre núm. 8: Gen.1791 - Des.1799
- " " llibre núm. 9: Gen.1800 - Jul.1811

Matrimonis:

- Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Feb.1641 - Des.1664
- " " llibre núm. 2: Gen.1665 - Nov.1699
 - " " llibre núm. 3: Gen.1700 - Des.1733
 - " " llibre núm. 4: Gen.1734 - Jun.1754
 - " " llibre núm. 5: Gen.1755 - Des.1774
 - " " llibre núm. 6: Feb.1775 - Des.1780
 - " " llibre núm. 7: Feb.1781 - Des.1790
 - " " llibre núm. 8: Gen.1791 - Set.1804

Obits:

- Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Gen.1641 - Des.1664
- " " llibre núm. 2: Gen.1665 - Des.1699
 - " " llibre núm. 3: Gen.1700 - Nov.1733
 - " " llibre núm. 4: Gen.1734 - Des.1754
 - " " llibre núm. 5: Gen.1755 - Des.1774
 - " " llibre núm. 6: Gen.1775 - Des.1780
 - " " llibre núm. 7: Gen.1781 - Des.1790
 - " " llibre núm. 8: Gen.1791 - Ago.1798
 - " " llibre núm. 9: Set.1798 - Ago.1812

Gratallops - Vilella Alta

Baptismes:

Arxiu del Bisbat llibre núm.19: Nov.1625 - Oct.1685

Matrimonis:

Arxiu del Bisbat llibre núm.19: Set.1631 - Set.1687

Obits:

Arxiu del Bisbat llibre núm.20: Jul.1625 - Abr.1688

Lloà

Baptismes:

Arxiu Ajuntament llibre núm. 1: Jun.1748 - Des.1851

Matrimonis:

Arxiu Ajuntament llibre núm. 2: Mai.1751 - Des.1851

Obits:

Arxiu Ajuntament llibre núm. 3: Set.1748 - Des.1851

Morera del Montsant (Arxiu Parroquial de Poboleda)

Baptismes:

Arxiu Parroquial llibre únic : Oct.1717 - Nov.1799

Matrimonis:

Arxiu Parroquial llibre únic : Gen.1742 - Des.1799

Poboleda

Baptismes:

Arxiu del Bisbat llibre núm.96: Mar.1543 - Nov.1560

" " llibre núm.94: Feb.1561 - Des.1647

" " llibre núm.91: Feb.1648 - Des.1684

" " llibre núm.97: Gen.1685 - Des.1704

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Gen.1705 - Des.1758

" " llibre núm. 2: Gen.1759 - Jul.1776

" " llibre núm. 3: Ago.1776 - Des.1800

Matrimonis:

Arxiu del Bisbat llibre núm.88: Gen.1594 - Set.1621

" " llibre núm.89: Mai.1622 - Oct.1643

" " llibre núm.97: Mar.1685 - Oct.1704

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Feb.1705 - Nov.1758

- " " llibre núm. 2: Feb.1759 - Des.1776
- " " llibre núm. 3: Gen.1777 - Des.1800

Obits:

- Arxiu del Bisbat llibre núm.96: Nov.1544 - Oct.1560
- " " llibre núm.94: Feb.1561 - Nov.1647
- " " llibre núm.91: Feb.1648 - Des.1684
- " " llibre núm.97: Gen.1685 - Nov.1704
- Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Gen.1705 - Des.1758
- " " llibre núm. 2: Gen.1759 - Des.1776
- " " llibre núm. 3: Gen.1777 - Des.1800

Pradell de la Teixeta

Baptismes:

- Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Jun.1767 - Des.1800

Matrimonis:

- Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Des.1766 - Mar.1810

Ulldemolins

Baptismes:

- Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Abr.1503 - Des.1599
- " " llibre núm. 2: Ago.1600 - Des.1677
- " " llibre núm. 3: Des.1677 - Nov.1705
- " " llibre núm. 4: Mar.1706 - Des.1751
- " " llibre núm. 5: Gen.1752 - DEs.1786
- " " llibre núm. 6: Gen.1787 - Des.1809

Matrimonis:

- Arxiu Parroquial llibre núm. 7: Mai.1563 - Set.1711
- " " llibre núm. 8: Nov.1711 - Jul.1766
- " " llibre núm. 11: DEs.1766 - Des.1794
- " " llibre núm. 12: Gen.1795 - Des.1819

Obits:

Arxiu del Bisbat llibre núm.175: Des.1528 - Feb.1533

Arxiu Parroquial llibre núm. 9: Mai.1563 - Mar.1711

" " llibre núm. 10: Oct.1711 - Gen.1767

" " llibre núm. 11: Gen.1767 - Des.1794

" " llibre núm. 12: Gen.1799 - Des.1819

Vilella Alta (Arxiu Parroquial de Poboleda)

Baptismes:

Arxiu Parroquial llibre únic: Gen.1773 - Des.1800

Matrimonis:

Arxiu Parroquial llibre únic: Feb.1772 - Des.1800

Obits:

Arxiu Parroquial llibre únic: Gen.1773 - Des.1800

Vilella Baixa (Arxiu Parroquial de Cabassers)

Baptismes:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Jul.1745 - Jul.1765

" " llibre núm. 2: Feb.1765 - Des.1778

" " llibre núm. 3: Oct.1778 - Jul.1820

Matrimonis:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Abr.1745 - Feb.1765

" " llibre núm. 2: Set.1765 - Jul.1777

" " llibre núm. 3: Des.1779 - Feb.1820

Obits:

Arxiu Parroquial llibre núm. 1: Gen.1745 - Ago.1765

" " llibre núm. 2: Ago.1765 - Jul.1778

" " llibre núm. 3: Nov.1778 - Mar.1825

7.2.- Bibliografia citada al text

1.- ALVAREZ, M.A. Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de l'Alt Penedes (S. XVI a XVIII). Tesi Doctoral en curs.

2.- ANGUERA, P.; ARAGONES i VIRGILI, M. El Priorat de la Cartoixa d'Escaladei. Santes Creus (Fundació Roger de Belfort). 1985.

3.- BLANC, B.; GUIDICELLI, B.; BOUBLI, L.; BERNARD, Y.: Grossesses multiples. Encyclopédie Médico- Chirurgicale. París. 5030 a-10. 1988.

4.- BOFARULL i SANS, F.: Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón. Barcelona. 1910. XLI: 273-286.

5.- BUTLLETÍ EPIDEMIOLÒGIC DE CATALUNYA. Departament de Sanitat i Seguretat Social. Barcelona. Vol. XII. 1991.

6.- CALBET i CAMARASA, J.M.; CORBELLÀ i CORBELLÀ, J. Diccionari Biogràfic de Metges Catalans. Barcelona. (Fundació Vives Casajuana-Seminari Pere Mata). 1981-1983 (3 volums).

7.- CAMPS i CLEMENTE, M.; CAMPS i SURROCA, M. Aspectes sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida. Lleida. (Seminari Pere Mata). 1983.

8.- CAMPS i CLEMENTE, M.; CAMPS i SURROCA, M. La Pesta a meitats del S. XVII a Catalunya. Lleida (Publicació núm.16 del Seminari Pere Mata). Departament de Medicina Legal, Laboral i Toxicologia. Facultat de Medicina de Barcelona. 1985.

9.- CARRERAS PACHON, A. Miasmes i Retrovirus. Quatre capítols de la Història de les malalties transmissibles. Barcelona. Fundació Uriach. Col·lecció Història de les Ciències de la Salut. nº 2. 1991.

10.- CORBELLÀ i CORBELLÀ, J. Evolució Històrica de la Medicina a Catalunya. Manresa. Lab. Dr. Esteve. 1990.

11.- DANON BRETOS, J. El Colegio de Cirujanos de Barcelona. Barcelona. Boletín informativo de la Academia de Ciencias Médicas. 1971. nº 142: 53-57.

12.- DANON BRETOS, J. Datos para la Historia de la Medicina en Tarragona: 1768-1799. Barcelona. Boletín Informativo. Suplemento de Anales de Medicina. 1972. nº 152: 35-53.

13.- DICCIONARI BARCANOVA D'HISTÒRIA DE CATALUNYA. Barcelona. (Ed. Barcanova S.A.). 1989.

14.- DICCIONARI CATALÀ-CASTELLÀ. Palma de Mallorca. (Ed. Moll). 4ª edició. 1982.

15.- DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR. Palma de Mallorca (Ed. Moll). 1985.

16.- DICENTA SOUSA, M. Aspectos Sanitarios del Archivo de la Parroquia de La Purificación de Santa Maria de Ciutadella (1566-1666). Universitat de Barcelona (Tesi Doctoral Inèdita). 1988.

17.- DOMINGUEZ ORTIZ. La Sociedad Española en el S. XVII. Madrid. (ED. 63): 63

18.- ELLIOTT, J.H. La Revolta Catalana (1598-1640). Barcelona. (Ed. Vicens Vives / Crítica). 1989.

19.- ESCUDE i AIXELA, M.M. Aspectos Sanitarios del Archivo Parroquial de la Iglesia de San Bartolomé y Santa Tecla de Sitges en el Siglo XVIII (1701-1800) Universitat de Barcelona. (Tesi Doctoral Inèdita). 1986.

20.- FERNANDEZ FERNANDEZ, L. Aspectos Sanitarios del Archivo Diocesanal de la Catedral de Tarragona (1701-1800) Univer.de Barcelona (Tesi Doctoral inèdita). 1986.

21.- GEOGRAFIA DE CATALUNYA. Geografia Comarcal-2. Barcelona (Ed. Aedos). 1974. Vol.III: 141-169.

22.- GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA. Enciclopedia Catalana S.A. Barcelona. (1ª edició):

1970 Vol.II : 373-374

1971 Vol.III : 392,393; 580

1973 Vol.IV : 53-54; 318-319

1973 Vol.V : 619

1974 Vol.VII : 284

1975 Vol.VIII : 227; 310

1976 Vol.IX : 275

1977 Vol.X : 312

1978 Vol.XI : 720

1978 Vol.XII : 20-21

1980 Vol.XV : 27-28

1980 Vol.XV : 518.

23.- GRASA MURO, J.L. Aspectos Sanitarios del Archivo Diocesano de la Catedral de Tarragona (1550-1700). Universitat de Barcelona (Tesi Doctoral inèdita). 1986.

24.- IGLESIES, J. El cens del Comte de Floridablanca 1787 (part de Catalunya). Universitat de Barcelona. (Ed. Fundació S. Vives Casajoana). 1969.

25.- IGLESIES, J. Estadístiques de població de Catalunya en el primer vicenni del S. XVIII. Barcelona. (Fundació Salvador Vives Casajoana i Rafael Dalmau). 1974.

26.- IGLESIES, J. Les minves dels cultius i de la població a la comarca del Priorat. Barcelona. (Fundació S. Vives Casajoana). 1975.

27.- IGLESIES, J. Resum de la part catalana del cens de Floridablanca. Barcelona. (Edit. Gustavo Gili S.A.). 1961.

28.- LAIN ENTRALGO, P. Historia de la Medicina. Barcelona. (Ed. Salvat). 1982.

29.- LILIENFELD, A.M.; LILIENFELD, D.E. Foundations of Epidemiology. Oxford University Press. 2ª Edition. 1980.

30.- LOREN, S. Manual de Historia de la Medicina y de la Profesionalidad Médica. Zaragoza. Ed. Anatole. 1975. 197-252.

31.- LYONS ALBERT, S.; PETRUCCELLI, J. Història de la Medicina. Barcelona. (Ed. Doyma). 1984.

32.- MONTAÑA i BUCHACA, D. Aspectes Sanitaris del terme i vila de Terrassa en els Segles XVI, XVII i XVIII. Barcelona (Seminari Pere Mata). 1987.

33.- NADAL i FARRERAS, J. La población española en los Siglos XVII a XX. Barcelona (Ed. Ariel). 1976.

34.- NADAL, J.; WOLFE, P. Història de Catalunya Barcelona. Ed. Oikos Tau. 1983.

35.- OLIVÉ i OLLÉ, F.: El Valls del S. XVIII i el comerciant d'aiguardents Anton Baldrich i Janer. Valls. Institut d'Estudis Vallencs. 1981.

36.- PAU i ROIGÉ, J. Breu anàlisi de la mortalitat a Falset (Priorat de Tarragona) en el període 1641-1800. Ripoll. Actes Simposium d'Història de la Medicina als països Catalans. 1989.

37.- PAU i ROIGÉ, J. L'edat de defunció del Priorat de Tarragona entre els anys 1500-1800. Manresa. Gimbernat. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. 1990. Vol.XIII: 193-200.

- 38.- PAU i ROIGÉ, J. Morts mèdico-legals a Falset en el període 1641-1800. Tarragona. Actes I Jornada d'Història de la Medicina Tarraconense. 1989.
- 39.- PERPIÑA i GUTIERREZ, C. Aspectes Sanitaris dels Arxius Parroquials de la regió central del Baix Llobregat, Segles XVI, XVII i XVIII. Universitat de Barcelona. (Tesi Doctoral inèdita). 1988.
- 40.- RIBAS i PONTI, F. L'ús del català en els tractats de Pesta. Barcelona. Actes V Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Gimbernat IX. 1988.
- 41.- SANCHEZ REAL, J. Los Médicos de Tarragona, S. XIV a XVII. Tarragona. Instituto de Estudios Tarraconenses Ramón Berenguer IV. Sec. Arqueología e Historia. (Ed. Diputación de Tarragona). 1976. nº 39: 43-47.
- 42.- SANCHEZ RIPOLLES, J.M.: Dades i esdeveniments mèdics del S. XVIII a la comarca de l'Alt Camp. Valls. (Institut d'Estudis Vallencs). 1989.
- 43.- SANCHEZ RIPOLLES, J.M.: La Mortalitat a Valls l'any 1641. Valls. Revista Cultura nº 505. 1991: 31.
- 44.- SOLDEVILA, F.; VALLS i TABERNER, F. Història de Catalunya. Barcelona. (Ed. Selecta). 1982.
- 45.- SPUCH SANCHEZ, J.A. Aspectos Sanitarios del Archivo Parroquial de la Iglesia de los Santos Justo y Pastor de Barcelona (1600-1700). Univeristat de Barcelona (Tesi Doctoral inèdita). 1989.
- 46.- VARELA, A. et. al. Història de Catalunya. Barcelona. (Ed. Columna). 1989.
- 47.- VERGER GARAU, G. La Rabia. Terapéutica en Medicina Interna. Barcelona. Ed. Doyma. 1983: 156
- 48.- VICENTE GUILLEN, A. Aspectos Sanitarios de los Archivos parroquiales del Vendrell. Universitat de Barcelona (Tesi Dostoral inèdita). 1987.
- 49.- VIDAL PLA, J. Guerra dels Segadors i Crisi Social. 1640-1652. Barcelona. Ed. 62. 1984.
- 50.- VILAR, P. Catalunya dins l'Espanya Moderna. Barcelona. (Ed. 62). 1986.
- 51.- VILAR, P. Història de Catalunya. Els Segles de la Decadència (S. XVI-XVIII). Barcelona. (Ed. 62). 1989.
- 52.- VILASECA i ANGUERA, S. Metges, Cirurgians i Apotecaris reusencs dels S. XIII-XIV. (Cofradia dels Sants Metges). Reus. Asociación de estudios Reusenses. 1961.

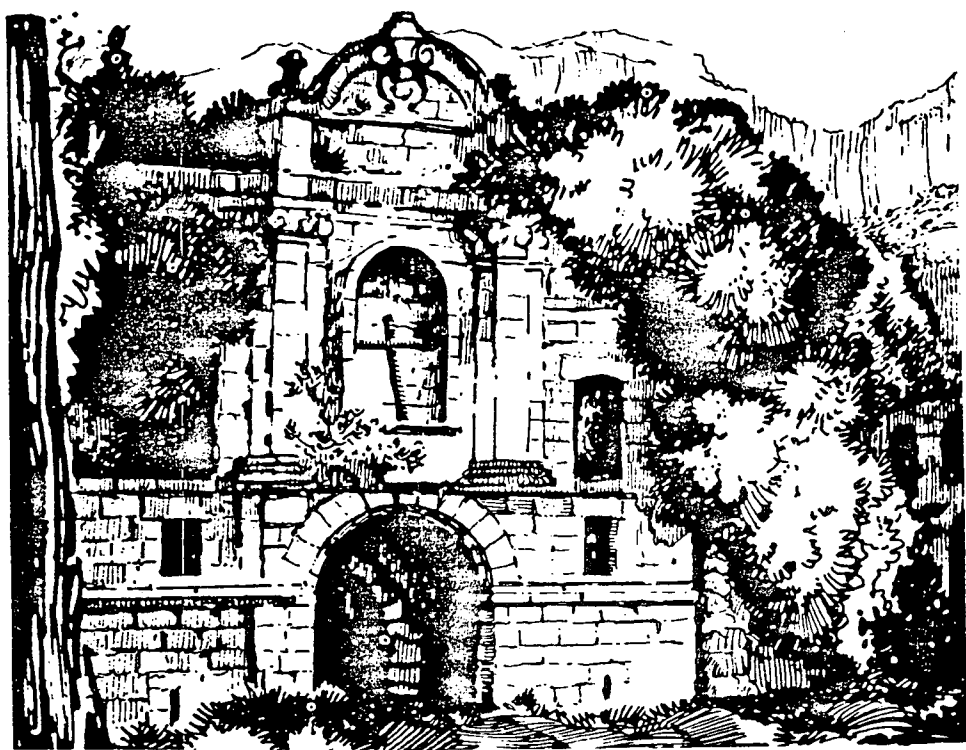
53.- ZUBIRI VIDAL, F.; ZUBIRI SALINAS, R.: Epidemia de Peste y Cólera morbo Asiático en Aragón. Zaragoza. Diputación Provincial de Zaragoza. Publicación nº 760 de la Institución Fernando el Católico. 1980.

54.- ZURDO PELAEZ, J.L. Aspectos Sanitarios de la Iglesia de Sant Antoni Abat de Vilanova i La Geltrú. Universitat de Barcelona (Tesi Doctoral inèdita). 1988.

8.-INDEX

1.-PROLEG.....	pàg...3
2.-INTRODUCCIO.....	pàg...5
3.-DADES DEMOGRAFIQUES I LA SEVA EVOLUCIO AL LLARG DELS SEGLES XVI A XVIII.....	pàg...9
3.1.-Els Naixements al Priorat	pàg...10
3.2.-Els Matrimonis al Priorat.....	pàg...23
3.3.-Les Defuncions al Priorat.....	pàg...30
4.-LES CAUSES DE MORT, I ALGUNES EDATS DE DEFUNCIO.....	pàg...39
4.1.-Morts de possible etiologia mèdica, o no violentes.....	pàg...39
4.1.1.-Morts específiques.....	pàg...41
4.1.2.-Morts mal determinades.....	pàg...50
4.2.-Morts violentes.....	pàg...51
4.2.1.-"Els soldats".....	pàg...53
4.2.2.-"Les guerres".....	pàg...57
4.2.3.-"Els ofegats".....	pàg...63
4.2.4.-"Les caigudes".....	pàg...65
4.2.5.-"Les execucions".....	pàg...67
4.2.6.-"Les desgracies" o accidents.....	pàg...69
4.2.7.-"Les morts per ferides".....	pàg...70
4.2.8.-"Els aplastats".....	pàg...71
4.2.9.-Altres.....	pàg...73
4.3.-Les edats dels difunts.....	pàg...75
4.3.1.-L'edat dels Albats.....	pàg...76
4.3.2.-L'edat dels Adults.....	pàg...78

5.-ELS SANITARIS MES DOCUMENTATS DEL PRIORAT.....	pàg..83
5.1.-Els Cirurgians.....	pàg..88
5.2.-Els Doctors en Medicina.....	pàg..93
5.3.-Els Apotecaris.....	pàg..97
5.4.-Els Manescals.....	pàg.101
5.5.-Les Llevadores.....	pàg.104
5.6.-Els Adroguers.....	pàg.105
5.7.-Els Barbers.....	pàg.108
5.8.-Els "Metges".....	pàg.109
6.-ANNEX - 1: RELACIO DELS SANITARIS TROBATS AL PRIORAT.....	pàg.113
7.-BIBLIOGRAFIA	
7.1.-Fonts Documentals.....	pàg.127
7.2.-Bibliografia citada la text.....	pàg.133
8.-INDEX.....	pàg.139

El Seminari Pere Mata, de les Unitats de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia i d'Història de la Medicina de la Universitat de Barcelona fou creat en ocasió del centenari de la mort de Pere Mata i Fontanet (Reus, 1811 - Madrid, 1877) que fou professor de Medicina Legal, com a eina per facilitar la publicació de llibres i la difusió de l'activitat científica

RELACIO DE PUBLICACIONS DEL SEMINARI PERE MATA

- 1.- DOMENECH, Edelmira: "La Frenología. Análisis histórico de una doctrina psicológica organicista". 1977. 216 pp.
- 2.- CAMPS i SURROCA, Manuel; CAMPS i CLEMENTE, Manuel: "Santuaris lleidatans amb tradició mèdica". Lleida, 1981. 158 pp.
- 3.- CALBET i CAMARASA, Josep M; CORBELLA, Jacint: "Diccionari biogràfic de metges catalans. vol. I. A-E". 1981. 194 pp. (Coedició amb Fundació Salvador Vives i Casajuana).
- 4.- III Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Programa. Lleida, 4-6 de juny de 1981. 32 pp. (Coedició amb Col·legi Oficial de Metges de Lleida).
- 5.- Actes del III Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Lleida 1981. vol. I. 1981. 346 pp.
- 6.- HUGUET i RAMIA, Emilio: "Determinación del cadmio y plomo en las aguas de consumo". 1981. 90 pp.
- 7.- MARTI AMENGUAL, Gabriel: "El suicidio consumado en las Islas Baleares". 1981. 156 pp.
- 8.- CALBET i CAMARASA, Josep M; CORBELLA, Jacint: "Diccionari biogràfic de metges catalans. vol. II. F-Q". 1982. 240 pp. (Coedició amb Fundació Salvador Vives i Casajuana).
- 9.- CAMPS i CLEMENTE, Manuel; CAMPS i SURROCA, Manuel: "Aspectes sanitaris del l'arxiu de Sant Joan de Lleida". Lleida, 1983. 424 pp.
- 10.- CALBET i CAMARASA, Josep M; CORBELLA, Jacint: "Diccionari biogràfic de metges catalans. vol. III. R-Z i Addenda". 1983. 348 pp. (Coedició amb Fundació Salvador Vives i Casajuana).
- 11.- CORBELLA CORBELLA, Jacinto; CALBET CAMARASA, José M: "El pensamiento sanitario y laboral de dos médicos anarquistas del siglo XIX". 1984. 172 pp.

- 12.- I Congrés Català de Medicina del Treball. Programa. Barcelona, abril 1984. 36 pp.
- 13.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. I. 1984 *. 322 pp.
- 14.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. II. 1984 **. 346 pp.
- 15.- ARRO y TRIAY, Francisco de P. "Estadística médica de la Compañía de Ferrocarriles de Tarragona a Barcelona y Francia" (Barcelona, 1892. Reedició facsímil). Edició i Estudi preliminar de J. Corbella. 1984. 162 pp. (Coedició amb Societat Catalana de Seguretat i Medicina del treball i Ajuntament de Barcelona).
- 16.- CAMPS i SURROCA, Manuel; CAMPS i CLEMENTE, Manuel: "La pesta de meitats del segle XVII a Catalunya". Lleida, 1985. 424 pp.
- 17.- IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Programa. Monestir de Poblet-Tarragona, 7-9 de juny de 1985. 36 pp.
- 18.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. III. 1985 *. 470 pp.
- 19.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. IV. 1985 **. 395 pp.
- 20.- ROBERT YARZABAL, Bartolomé: "Balance del siglo XIX. La Medicina". Edición y estudio preliminar: J.M. Calbet; J. Corbella. 1985. 68 pp.
- 21.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. V. 1986 *. 412 pp.
- 22.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. VI. 1986 **. 382 pp.
- 23.- VIDAL, Domingo: "Cirugía Forense" (1783). Edició i estudi preliminar: J. Corbella. 1987. XXIV + 96 pp.
- 24.- MONTAÑA i BUCHACA, Daniel: "Aspectes sanitaris dels Arxius de les parròquies del terme i vila de Terrassa als segles XVI, XVII i XVIII". 1987. 188 pp.
- 25.- DOMENECH., Edelmira; CORBELLA, Jacint; PARELLADA, Dídac (eds.): "Bases históricas de la psiquiatría catalana moderna". 1987. 401 pp.
- 26.- VALLRIBERA i PUIG, Pere: "L'obra mèdica de dos cirurgians catalans del 1700. Anton de Borja i Carles Pallejà". 1987. 130 pp.
- 27.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. VII. 1987 *. 320 pp.
- 28.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. VIII. 1987 **. 337 pp.

- 29.- FRAGOSO, Juan: "Tratado de las Declaraciones que han de hacer los cirujanos acerca de muchas enfermedades y muchas maneras de muertes que suceden". Edición y estudio preliminar: J. Corbella. 1988. 71 pp.
- 30.- LOPEZ GOMEZ, José Manuel: "Don Martín Vallejo Lobón. El médico y el hombre". 1988. 250 pp.
- 31.- HUGUET RAMIA, Emili; CARRACEDO ALVAREZ, Angel; GENE BADIA, Manel: "Introducción a la investigación biológica de la paternidad". 1988. 206 pp.
- 32.- HEXACLOROBENCENO. Primeras Jornadas Nacionales. Libro de Resúmenes. 1988. 30 pp.
- 33.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. IX. 1988 *. 378 pp.
- 34.- Jornades d'Història de la Medicina d'Olot. OLOT , 28 i 29 de març de 1987. 135 pp. (separata de Gimbernat VIII).
- 35.- ORFILA núm 1. I Jornadas Anuales de la Sociedad Española de Medicina Legal y Forense. Alicante 3 y 4 de abril de 1987. Libro de Actas. 1989. 265 pp.
- 36.- ORFILA núm 2. II Jornadas Anuales de la Sociedad Española de Medicina Legal y Forense. Barcelona 8 y 9 de abril de 1988. Libro de Actas. 1989. 393 pp.
- 37.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. X. 1988 **. 330 pp.
- 38.- CALBET i CAMARASA, Josep M; VALLRIBERA i PUIG, Pere: "Medicina i Societat a l'Espluga de Francolí (segles XVIII i XIX)". (Gimbernat vol. XI, 1989 *). 1990. 272 pp.
- 39.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. XII. 1989 **.
- 40.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. XIII. 1990 *. Actes VI Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Manresa 1990, vol. I. 311 pp.
- 41.- HEXACLOROBENCENO. Primeras Jornadas Nacionales. Barcelona 23 - 24 de mayo de 1988. Libro de Actas. 246 pp.
- 42.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. XIV. 1990 **. Actes VI Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Manresa 1990. Vol II. 316 pp.
- 43.- XVI Jornadas Mediterráneas de Medicina del Trabajo. Alicante, 25-27 abril 1991. Programa. 26 pp.
- 44.- STUDIA RAMAZZINIANA MEDITERRANEA. 1991. vol. I. Actas XVI Jornadas Mediterráneas de Medicina del Trabajo, Alicante 1991. 243 pp.
- 45.- DOMENECH, Edelmira: "Introducción a la Historia de la Psicopatología". 1991. 175 pp.

- 46.- GIMBERNAT. Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència. vol. XV. 1991 *. Actes VI Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Manresa, 1990. vol. III. 320 pp.
- 47.- REMON GIL, Julio: "Aspectos sanitarios del Archivo de la Parroquia de Santa Ana de Buñuel (Navarra)" 1991. 218 pp.
- 48.- CORBELLÀ, Jacint; CALBET, Josep M: "Bibliografia històrica de la sanitat catalana. vol. I (A-F)". (Gimbernat, XVI). 1991. ** 340 pp.
- 49.- LOPEZ GOMEZ, José Manuel: "La Topografia mèdica de Vic de Antonio Millet (1798)". 1992. 102 pp.
- 50.- PAU i ROIGE, Jordi: "Aspectes sanitaris dels arxius parroquials del Priorat (segles XVI-XVIII)". 1992. 144 pp.
51. MASSONS i ESPLUGAS, Josep M: "Francesc Puig (1720-1797) i els cirurgians del seu temps". 1993. 172 pp.
52. CORBELLÀ, Jacint: "Les memòries manuscrites de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya" 1993. 120 pp.